

AYHAN GÖKHAN - BALASKÓ ÁKOS
BALÁZS IMRE JÓZSEF - BENEDEK SZABOLCS
CSENDER LEVENTE - CSIKÓS ATTILA
DÉRCZY PÉTER - DEZSŐ MÁRTON - FEKETE ANNA
FERDINANDY GYÖRGY - HAKLIK NORBERT
HÁY JÁNOS - HORVÁTH EVE - HORVÁTH VERONIKA
HÖRCHER ESZTER - JÁSZBERÉNYI SÁNDOR
JÓNÁS TAMÁS - KARÁDI ZSOLT - KARAP ZOLTÁN
KÖRÖSSI P. JÓZSEF - KÖTTER TAMÁS - MARKÓ BÉLA
MUCHA DORKA - NOVÁK ZSÜLIET - P. NAGY ISTVÁN
PODMANICZKY SZILÁRD - PUROSZ LEONIDASZ
RÖHRIG ESZTER - S. BÉRES BERNADETT
SZALKA SÁRA VILLŐ - SZARKA KLÁRA
SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL - SZÉCSI NOÉMI
SZEPES ERIKA - TÓTH KRISZTINA - ZÁVADA PÉTER

irodalmi lap

2018/2. nyár

eső

LÓRÁNT JÁNOS DEMETER festményével és grafikáival

2018. nyár

XXI. évfolyam 2. szám

Megjelenik negyedévente

Alapító kiadó: Vass Lajos

Főszerkesztő: Jenei Gyula

Szerkesztők: Benedek Szabolcs, Molnár H. Magor

Szerkesztőbizottság: Fekete Marianna, Kele Fodor Ákos,

P. Nagy István, Simon Ferenc,

Várszegi Tibor, Verebes György

A szövegeket gondozza: Varga Sándor

Lapterv és tördelés: Cselle Judit

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseggy u. 7/a;

telefon: 30/270-1774; ímél: jeneigyula@chello.hu

Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;

telefon: 30/487-5320;

ímél: feketeria@chello.hu

Honlap: www.esolap.hu

Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.

Felelős kiadó: Fekete András

Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon

ISSN: 1419-7987

KÖZELKÖRZET**3 MARKÓ BÉLA**

Pókerarc

4 ZÁVADA PÉTER

Ithaka

5 BALASKÓ ÁKOS

Erózió

7 FEKETE ANNA

Világtalan; Emigráns dal (IX.); Emigráns dal (XX.);
Emigráns dal (XXI.)

9 TÓTH KRISZTINA

Pizza

11 HÁY JÁNOS

A játékgyáros

14 MUCHA DORKA

Nem lesz rossz

17 SZALKA SÁRA VILLŐ

Egy kielégíthetetlen kislány üzenete fiataloknak;
Az after férfiak kritikája; Elrándulás;
A törvénykező fiainak; Miklós

20 RÖHRIG ESZTER

Octopus's garden

23 KARAP ZOLTÁN

Ahogy Berlinből mesélem

29 JÓNÁS TAMÁS

Kardiológia; Ha megérted

30 DEZSŐ MÁRTON

Ha lehet; Eljövétel

32 SZEPES ERIKA

Három beszélgetés

40 CSIKÓS ATTILA

Közelkörzet

42 KÖRÖSSI P. JÓZSEF

Születésnap. Évforduló. Angyal

44 PODMANICZKY SZILÁRD

Egy csodálatos történet

46 BALÁZS IMRE JÓZSEF

Nappali repülés

47 HORVÁTH VERONIKA

Gyökérháló

49 PUROSZ LEONIDASZ

Hízás; A gyengébb kutya

50 HORVÁTH EVE

Gyakorlatok; Zörek; Kozmikus emberpár

52 P. NAGY ISTVÁN

Sohasem vagyok; Bűn; Folyt.

53 KÖTTER TAMÁS

Vigyázz, harckocsi!

59 HAKLIK NORBERT

Madzsari

69 NOVÁK ZSÜLIET

Hazatérés

A FOR KALÁRA**77 SZÉCSI NOÉMI**

Májusi szellemidézés

79 BENEDEK SZABOLCS

Tizenegyes; Esterházy

81 FERDINANDY GYÖRGY

Oxigén

82 CSENDER LEVENTE

Tivadar

ÖRDÖGÜZÉS**85 JÁSZBERÉNYI SÁNDOR**

Az ördög az éjszakával távozik

INTERJÚ**91 SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL**

A ruszki, a szovjet meg az orosz
(interjú Szécsi Noémivel)

95 AYHAN GÖKHAN

A logika líra (interjú Balaskó Ákossal)

OLVASÓ**102 DÉRCZY PÉTER**

Az egészről részletekben
(Vida Gábor: Egy dadogás története)

107 SZARKA KLÁRA

A rosszakra ki kíváncsi?
(Tóth Krisztina: Párducpompá)

110 HÖRCHER ESZTER

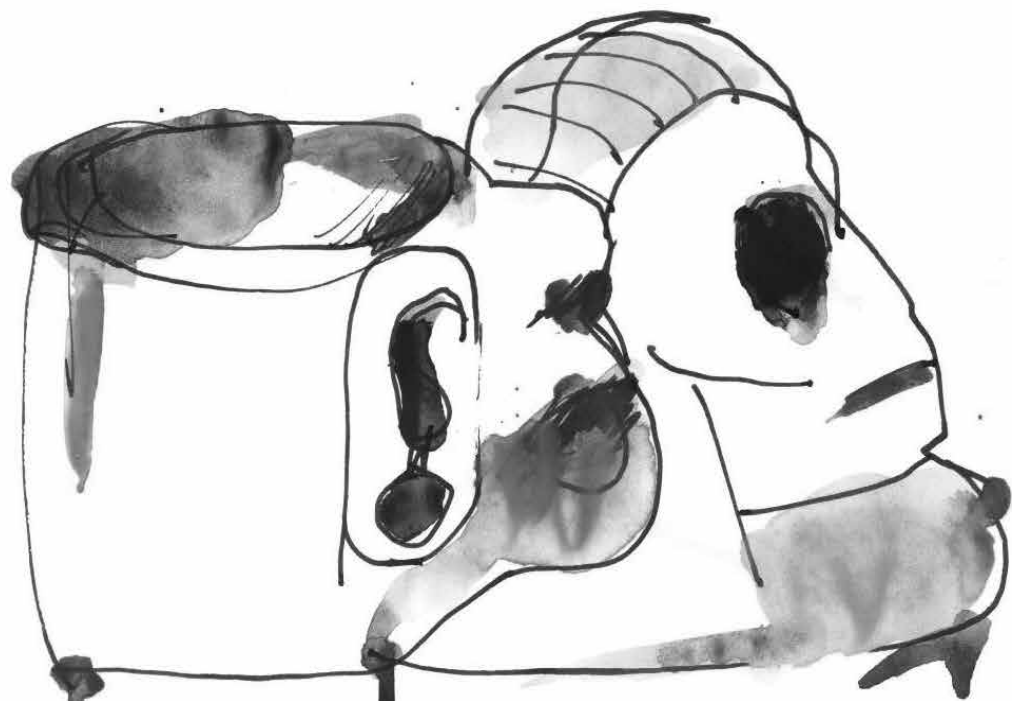
A romlás virágai
(Szécsi Noémi: Egyformák vagytok)

113 S. BÉRES BERNADETT

Réseken át
(Závada Péter: Roncs szélárnyékban)

116 KARÁDI ZSOLT

Alakok a feketemosogatóból
(Csender Levente: Örök utca)

MARKÓ
BÉLA

PÓKERARC

Ül a nyugágyon felhúzott térdde,
szétnyitja leburnult combjait,
a fürdőbugyi vékony csíkja
szinte semmit sem takar,
de az arca megfejthetetlen,
magabiztosan le-ledob egy kártyalapot
a kiterített színes pokrócra,
idehallszik a tenger csapdosása,
mint egy végtelen kártyajáték,
szemben vele a férje
elgondolkozva nézi lapjait,
nyilvánvalóan házastársak,
mert ugyanolyan jegygyűrűt viselnek,
alig két-három kártyajátékot ismerek
még gyermekkoromból,
és most fogalmam sincs,
vajon mit is játszanak,
látom, hogy a nő titokzatos mosollyal
teszi-veszi a lapokat, biztosan
olyasféle játékról van szó,
ahol nemcsak a szerencse,
hanem a pókerarc is számít,
a férfi is erőltetett közönnyel
figyeli a feleségét, és természetesen
mindketten nyerni akarnak,
azt is mondhatnám, hogy mindenképpen
le akarják győzni a másikat,
lábujjuktól a fejük búbjáig megrezzennek,
ha olyan lapot húznak,
persze nem tudom, milyen az olyan,
nem látok bele a kártyáikba,
pókerarcom van nekem is,
látszólag közömbösen siklik végig
a tekintetem rajtuk,
miért is játszanak egymás ellen,
mire jó ez a szívós küzdelem,
hát mit akarnak, Istenem,
bármelyikük is lesz a vesztes,
mit ér vele a másik, kérdem magamban,

hangosan is kérdezhetném, úgysem értenék,
 valamilyen szláv nyelven beszélnek,
 de nem oroszul, erre hamar rájövök,
 bár ritkán szólalnak meg kártyázás közben,
 sok nyelvet hallani itt a görög tengerparton,
 fejtetek inkább keresztrejtvényt, gondolom,
 hajoljatok a fekete-fehér négyzetek fölé,
 találjátok ki együtt a válaszokat,
 minden üres négyzetbe csak
 egy betűt írjatok, és ha kártyáztok mégis,
 mutassátok meg egymásnak a lapokat,
 mielőtt véget ér a játék,
 vannak időnként ilyen gyermekes ötleteim,
 aztán bemegyünk a vízbe Annával
 úszni egyet, és amire ismét
 kijövünk a forró homokra,
 rég befejezték a kártyázást,
 már egy-egy színes folyóiratot
 lapozgatnak szórakozottan,
 próbálok rájönni, ki nyert,
 de természetesen nem sikerül,
 hiszen valószínűleg hosszú
 tapasztalatuk van az ilyesmiben.

ZÁVADA PÉTER

ITHAKA

*„Nem csaphat be Ithaka, ha szegény is;
 a szerzett tudásból s tapasztalatból
 máris megtudhattad, mit jelent Ithaka.”*
 Konsztandínosz Kaváfisz

Amit elrejt, és amit önkéntelenül megmutat magából,
 a név vagy az öbölselet takarékosága,
 hogy egy hegycsúcs a saját ködét
 kontextusként megteremti.

Elbeszélhető sziget a Jón-tengeren,
 Kefalóniától északkeletre. Mikor befutunk
 az egykori Phorküsz kikötőjébe,
 érkezésünk kiválik a hajnal egybefüggő
 anyagából.

Mit mondhat még nekünk Ithaka
alig száz kilométernyi partszakaszával,
háromezer-kétszáz lakosával,
rég elfelejtett történeteivel?

És mégis, ha tudnánk, mit jelent a szó:
otthon, most bátran gondolhatnánk,
hogyan hazaértünk.

A hegysziget peremén olajfa.
Eltakarja, amire a hágóútból igényt tartanánk,
vagy azt, aki a lombkorona rejtekéből
minket figyel, míg hajónk partot ér.

Alatta a sziklafalban árnyas üreg,
Néiasz nimfák szent pihenője.
Vasrács fedi balesetvédelmi okokból.

De mi tudjuk, hogy mögötte lépcső vezet le
a mítoszba, a mészkőplafonról visszhang
csepeg, és a mondatok, melyeket évezredekkel
ezelőtt kimondtak, most sztalagmitdomborzattá
dermednek.

Mától, ha öblöt mondok, gondolj a patkómágnésre,
ha hajót, akkor a nyersvasra. Épp csak a vonzás
nem felcserélhető. Ami helyett valami másnak látszik,
és aminek dacára mégis rábízod magad:
Ithaka ezt jelenti.

BALASKÓ ÁKOS

ERÓZIO

Évtizedekkel ezután Nigel
tollcsomóvá változik, a társai némán
állnak majd a fészek mellett,
azután is ott maradnak mozdulatlanul,
hogyan a tetemet kikezdi az óceáni só.

Ezelőtt pár hónappal egy reggel valódi
csőrből valódi vijjogás tör majd fel,
három pár kifeszült szárny, három
nyak, három erjedő sáv,
három nyíl csapódik a vízbe.
Nigel meg se moccan, ez tanult reflex,
kontúrosra vésődő túlélési ösztön,
ha ismeretlen közelít,
maradj mozdulatlan,
meredj a vízre.

Az ezelőtti öt év merő kudarc lesz, sűrű esők,
membránvijjogás, lombhullatás, visszahőkölő,
megzavarodott ingerek és kvarcos hordalék.
A válaszreakciók elfojtása lassacskán berögzül,
beékelődik a párzási időszakok
elemi késztetése mellé.
Hiába hordani a fészkek gallyait,
a friss zsákmányt megosztani,
a szárnyemeleget, mind hiába,
nincs más, csak állandósult közöny,
betontömbmagány.

Hiheted szerelemnek az ösztönt,
a fészkeket úgyis elhordja a szél.
Hiheted ragaszkodásnak, ez a
kollektív tudattalan nyerő stratégiája,
hogyan kell tartani a párod mellett,
mert nagyobb az esély több utódra így.
És mennyi és milyen végérvényes
zavart okozhat, ha az egyik legősibb ösztön
egyszerre megszűnik működni tovább.
Torkán virágpor a fajtajellemző sárga sáv,
mintha csak abba akarták volna fojtani ott,
ahonnan érkezett.

Előtte húsz év sűrű esők, membránvijjogás,
lombhullatás és kvarcos hordalék.
Addig, amíg meg nem jelennek a természetvédők,
és nyolcvan darab madarat le nem csavaroznak
a természetes költőhelyekre, mind
megtévesztésig festett beton,
faragott szárnyak, színültig töltött csőr,
egy a költés és etetés gesztusaiba
dermedt boldog kolónia.

Hangszórópóznákat vernek majd a földbe,
hogy madárhangon sírjanak onnantól nap nap után,
és visszacsévé a távolban egy kis motor,
és újra sírnak az oszlopok.
Hogy visszacsalogassák az élőket,
mindezt csupán azért.

Idén nem jöttek a szulák először.
A tavalyi fészkeket elbontotta az óceáni szél.
Mostantól húsz év néma csend következik.
Az erózió jelenti itt a néma csendet.
A sűrű esők, a lombhullatás, a kvarcos hordalék zaját.
A közönyös morajlást a mélyben.

FEKETE ANNA

VILÁGTALAN

Tele az ég szárnycsapásokkal, karcolásokkal,
bár csak a vakok látják a levegő rebbenéseit: tudják
a híres mesélők és jövendőmondók. Az érzékek
függőhídjain bolyongva érzik a nyomot,
amit egy másik mozdulat vagy maga a vágy
otthagyt. Te mindig feketét látsz?, kérdezik folyton.
Vagy örökös szürkét? Hömpölygő fehéret?
De hát semmit sem, felelik szerényen.

EMIGRÁNS DAL (IX.)

Talán maradt valami a kert ragyogásából,
egy hűségnyi sóhaj, vércsepp vagy lélegzet
anyából-apából. Pedig a labdarózsák helyébe
már orchideákat ültet a képzelet, álmomban
a régi szembeszomszédokat is megajándékozom
brazílos szappanoperanevekkel. A nosztalgia
a maga girlandjaival, kacskaringóival elfeledteti
a húsleveszagot, a kutyaugatást, régi sértéseket
– halványodó mesevilág, tapintatos, de tündökletes.
Nem kell emlékezni a régi gyűlöletre.

EMIGRÁNS DAL (XX.)

Otthon mindig utáltunk valakit.
 Egy nagynénit, egy sógort, egy unokatestvért,
 távolit, akiről azt hittük, kihasznál bennünket,
 nevet rajtunk, rosszkor rosszat mondott,
 vagy csak a bajsza, a haja, a kardigánja
 nem áll jól. A *tudodki*, mondták róla
 a szüleim, és mi szégyellünk ugyan,
 de mind tudtuk. És tudta a *tudodki* is,
 izzadt, lesütötte a szemét, és úgy érezte
 magát, mint aki véletlenül összetörte
 a levesestálat vagy ellopott tőlünk valamit.

Egyszer egy *tudodkivel* összefutottam
 Pozsonyban a villamoson. Ahogy ránéztem,
 összerándult. Külföldön, ahol az idegenség
 már réges-rég önmagam visszfényévé
 tett, sok mindent megbocsátottam magamnak.
 De ezt még nem.

EMIGRÁNS DAL (XXI.)

Pár harapásnyi szex. Egészséges, vidám;
 közben kalóriát égetsz, és rövidebb idő alatt
 stabilizálsz a vérkeringésed, mint ha izzadnál
 egy futópadon, vagy körbe-körbe szaladnál egy szigeten.
 Ráadásul a szex nem kerül semmibe: nem kell hozzá
 homlokpánt, jó idő, edző, melegítő, sportcipő,
 pulzusszámláló. Ha jól meggondolom, szív sem.
 Én sem, te sem. Csak 0,0004 g cukor, hajlam és fehérje.

**TÓTH
KRISZTINA**

I Részlet A majom szeme című készülő regényből. I

PIZZA

Előresiettem, hogy másik metrókocsiba szálljak, de a srác, aki a nyomomban volt, észrevette, hogy merre tartok. Utánam jött. Velem szemben ereszkedett le az ülésre, bámult az arcomba. Próbáltam kerülni a tekintetét, nehogy a szemkontaktustól felbátorodjon. Tudom, hogy ilyenkor nem szabad ez emberek arcába nézni, mert a rájuk szegeződő szempár felbátorítja, rosszabb esetben fel is ingerli őket. Igazolást látnak benne a téveszméikhez, tükröt, amelyben saját zavaros érzéseikre látnak. Nem néztem tehát rá, hanem következetesen valahová oldalra, a levegőbe, a metrószerelvény vége felé. Így is megragadt bennem testének néhány részlete. A tövig rágott körme például. Nem volt csúnya a keze, de a véresre rágott, elgyötört körmök valahogy riasztóan hatottak. Ijesztő volt a nagy, barna szeme, az eszelős tekintete is, a szeme alatt húzódó sötét karikákkal. A homlokba hulló, csapzott haja. Átfutott rajtam, hogy talán tényleg őrült, talán meg kellene nyomnom a vészjelzőt, hívni a biztonsági őr, vagy legalább felpattanni, és átsietni a kocsis túloldára, ahol kicsit többen utaznak. Itt csak egy középkorú nő ül, néztem körbe, a korához képest túl világos, rózsaszín retiküllel, meg egy magába fordult, fejjel lefelé fordított kamasz.

Éreztem a srác éber testtartásából, hogy felesleges volna felállni, úgyis követne. Hogy talán még nyomasztóbb volna, ha egyértelművé válna ez a lehetetlen üldözés. Ha ebben a zárt térben is utánam nyomakodna, valószínűleg pánikba esnék, és magyarázatot követelve nekirontanék. Nevetséges. Inkább a kapaszkodót néztem, és próbáltam eldönteni, hogy a keresztelek elbírják-e egy embert. Töprengtem, hogy az üreges csövekben van-e valami belső merevítés. Biztosan elbírják egy testet, töprengtem, hiszen van, aki felfüggeszkedik rájuk. A péntek esti bulik után számtalanszor láttam a metrókocsikban randalírozó, rudakon erőgyakorlatozó, részeg fiatalokat. Az a fiú ott velem szemben nem volt részeg, és bármilyen kézenfekvő is lett volna ez a magyarázat, őrült sem. Akkor meg mit akarhatott?

Már napok óta követett, illetve fel-felbukkant a környezetemben. Az, hogy nem csak a véletlenek összjátékáról van szó, hogy valóban üldöz, csak most vált bizonyossá, amikor metróra szálltam.

Néhány hete bukkant fel először. Az egyetem előtt szobrozott. Hetente háromszor ebben a ronda betonépületben tartok órákat. A hatalmas bejárati üvegajtó előtt ácsorgott. Azt hittem, egy diák a sok közül. Még akkor is azt gondoltam, hogy valamelyik hallgató az évfolyamról, amikor másodszor vagy harmadszor siettem el mellette, és mohón az arcomba bámult. Éppen a vizsgák előtt jártunk, és úgy gondoltam, ő is egy azok közül, akik sose jártak be órára. Hogy biztosan most kapott észbe, aláírást akar, vagy mit tudom én, felmentést, tanácsot, protekciót.

Amikor kifelé menet is ott találtam a fotocellás ajtó mellett, már átsuhant rajtam valami rossz érzés. Aztán napokra eltűnt, bennem pedig apránként kihunyott a készenlét. Eltelt egy vagy két hét, és a metrókijáratnál bukkant fel újra. Most már

azonnal ráismertem. Az újságos állvány előtt nézelődött, ott, ahol a férjem a napilapokat szokta megvenni. Erre lakunk, és én megnyugtatóan azt mondtam magamnak, hogy talán ő is erre jár haza. Annyi kollégium van a környéken, győzködtem magam, miért ne lakhatna ő is itt valamelyikben.

Érdekes, a diákjaim arcát nehezen jegyzem meg. Főleg a trendi, egymásra is hasonlító gyerekekét keverem össze, de ez a srác már elsőre feltűnt nekem. Sötét, homlokba hulló, kicsit ápolatlan haja van, a bőre kreol, a tekintete átható, szinte egzaltált.

Amikor kiléptem a metróból, leszállt ő is. A nyomomba eredt. Éreztem, hogy követ, ezért meggyorsítottam a lépteimet, olyan tempóra váltottam, ami már-már menekülésnek tűnhetett. A feljárat előtt hirtelen megtorpantam, és irányt váltva beálltam a pizzeria előtti sorba. Finoman oldalra pillantottam, hogy ellenőrizzem, továbbhalad-e. Rá se akartam nézni, a tarkómban azonban egy láthatatlan, tágra nyílt szem érzekelte, hogy igen, ő is megállt. Legszívesebben odafordultam volna, és egyenesen megkérdeztem volna tőle, hogy mi a fenét akar, de a szorongás erősebbre duzzadt a mellkasomban az értetlenségnél. Tudom is, hogy miért: a homlokán átfutó, elgyötört ránc valahogy rosszat sejtetett. Néha apró jelek, töredezett mozdulatok vagy a mimika különös, gátolt és torz rezdülései árulkodnak csak a lapangó tébolyról. A fiú homlokán az a kínlódó, ferde redő valami ilyesmit üzent, azt, hogy ez a srác mentálisan még sincs egészen rendben, hogy talán veszélyt jelent rám nézve.

Kértem egy rukkolás pizzát. Keresgéltem az aprót, a nyelvpirszinges eladó lány türelmetlenül összenézett a mögöttem várakozó vevővel. A pizza hideg volt, rossz ízű, alig tudtam lenyelni a falatokat. Közönyt színélve rágtam, bámultam a járókelőket, néha oldalra sandítottam, hogy felmérjem, ott van-e még a fiú. Mind a ketten tudtuk, hogy látom őt, és idegességemben kezdtem elveszíteni az uralmat a mozdulataim felett. Leejtettem a szalvétámat, ügyetlenné váltam, mint aki érzi, hogy szemmel tartják.

Mennydörgés hangját görgette le a huzat a mélybe, a hang elkeveredett az induló és érkező szerelvények visszhangos morájával.

Az aluljáróba érkezők vizes esernyőiket rázták, akinél meg nem volt ernyő, az a tenyere élével törölgette a homlokáról az esővizet. Úgy látszik, leszakadt odafent az ég. Egész délután nyomott volt a levegő, mintha vihar készülne, de amikor elindultam hazafelé, úgy látszott, mégse lesz felhőszakadás, kikerüli a várost a vihar.

Befejeztem a pizzát. A vastag, ehetetlen szeleket belehajtogattam a papírtálcába, és ki-dobtam. Sietnem kellett, nehogy a srác elszánja magát, és odalépjen hozzám. Még mindig ott volt, éreztem, láttam is a hátát. Kapóra jött neki a vihar, fent ácsorgott a lépcső tetején a metrókijárat betoneresze alatt, a többi utas közé préselődve, mintha őt is az eső tartóztatná fel. Átfutott rajtam, hogy ha most visszafordulnék és metróra szállnék, akkor egyszerűen lerázhatnám. Rögtön utána dühös is lettem magamra. Mégiscsak abszurd helyzet, gondoltam, hogy kora reggel óta talpon vagyok, nálam van kétmappányi kijavítandó teszt, sajog a derekam a fáradtságtól, és a saját idióta szorongásaim megakadályoznak a hazajutásban. Na, nem. Megkerültem a várakozókat, és kiléptem az esőbe.

Őrjöngve, ferdén zuhogott, a szűk kis téren az árusok kapkodva igyekeztek ponyvát húzni a standok fölé. Szedtem a lábam, de hiába, a ruhám másodpercek alatt átázott, a szoknyám a csípőmre tapadt, a felsőm megtelt vízzel. A homlokomról az arcomba pergett az eső, hunyorogva vártam, hogy zöldre váltson a lámpa. A kocsik felkapcsolták a fényszórókat, az egyik mozgó ablaktörő mögött elkenődő férfiarcot láttam. Előredőlve rohantam, hal-

lottam a dörgést, át akartam érní a zebra túloldalán álló rendelőintézetig, hogy ott behúzódjak a lépcsőre. A táskám is csuromvíz lett, benne volt a laptopom meg a másnapra kijavítandó tesztek, és nem akartam, hogy minden átnedvesedjen.

Ahogy meghajolva futottam át a zebrán, éreztem, hogy valaki hozzám ér. Aztán megragadja a karomat, mintha ott akarna tartani középen, a buborékos úttesten.

Azonnal tudtam, hogy ő az. A srác a metróból. Ott állt előttem a zebrán a szakadó záporban, ingben, és azt kiabálta, hogy álljak meg. Közben váltott a lámpa, a kocsik indultak volna, valaki ránk dudált.

Elfogyott az erőm, szembefordultam vele, és a zúgó eső zaját túlkiabálva megkérdeztem, mit akar.

Nézett rám csuromvizesen, átható tekintettel, és azt felelte:

– Beszélnem kell veled. Te vagy az anyám.

– És maga mit válaszolt erre? – kérdezte a pszichiáter, miközben igyekezett még egy kis dohányt beletömni a pipájába. A kihulló szálakat, amik a nadrágjára estek, összecsipegette, és benyomkodta a többihez.

Háttal feküdtem, nem láthatta az arcomat, ezért felültem a díványon, és néztem, ahogy készül rágyújtani.

– De hát mit mondhattam volna? Nekem nincs gyerekem.

HÁY JÁNOS

I Történet a Cégyezető című készülő regényből. I

A JÁTÉKGYÁROS

Egy életre megpecsételted magad az új nővel. Azt hitted, az isten lábát fogod meg, holott pont nem. Olyan hülye vagy, hogy a legócskább hazugságoknak bedőlsz. Hogy nem fekszik le veled, mert ő nem akar egy házasember szeretője lenni, hogy benne van ilyen morális mérleg. És te mindent elhittél, nem néztél rá, hogy hány éves, harmincnégy, és nem kolostorban töltötte az éveit, hogy ott volt már az egyetemen az a játékgyártó, aki kreatív játékokat eszel ki és gyárt, s lepi el ezekkel a játékokkal az igényes nyugati polgárság lakásait. Mert most minden kreatív, ami nem kreatív, az már jobb, ha nem is létezik. A felnövekvő gyerekek számára már semmi kihívást nem jelent az élet, hisz minden olyan biztonságosan működik, hogy kénytelenek a nyugati lakók olyan leleményes játékokat kitalálni, amelyek megmozgatják a gyerekek agyát, mert különben biztos, hogy alulmaradnak a mindennapi életben maradásért küzdő keleti lakossággal szemben, s így nem pusztán biológiailag veszíti el Európa a csatát, amit már jó régen elveszített, hanem intellektuálisan is. És a játékgyártónak nagyon ment az üzlet, csak szórakozásból tanított az egyetemen, legalábbis ezt mondta, de valójában azért, hogy új nőket

szedjen össze az aktuális évhez. És ez neki mindig sikerült, pedig már hatvan volt, és még mindig akadt egy szerencsétlen gyerekkorú lány, aki megmentőt látott benne, holott csak egy aktuális díszítmény volt a játékgyáros életén. Milyen öröm élni, mondta a játékgyáros, nagyon szerette a finom ételeket, a jó éttermeket, és úgy evett, olyan kicsattanó gyermeki boldogsággal, amitől még egy indiai éhezőnek is elmegy az étvágya, inkább beáll szerzetesnek Váránasziban, és egy életen át nézi étlen a Gangeszt, hogy miképpen sodorja ez az életek maradványait, az elégetett tetemek porát. Undorító látni egy ilyesfajta örömet, s ha még hozzáteszi magyarázatnak a gyerekkori éhezést, akkor az egésztől tényleg csak hányni lehet. Amikor a gazdag vigyorgva az ételtől arról beszél, micsoda szegénységet kellett megélnie gyerekként, mert zsidók voltak és gettó, vagy épp gazdagok, akiket a kommunisták kitelepítettek a Hortobágyra, na és még meghallgatni azt is, hogy ebben a sanyarú helyzetben is mennyire meg tudták őrizni a tartásukat. Az arisztokraták tartása, az olyan, hogy tényleg úgy érzi magát az ember, hogy már csak az arabok tehetnek rendet ebben a világban, hogy már csak az arabok képesek befogni a pofájukat azoknak, akiknek mindig is jól ment, s ha néha-néha egy kicsit megbotlott az életük, hát azt akkor évszázadokig felpanaszolja. S amíg a sanyarú sorsukat ecsetelik, eszükbe sem jutnak azok, akiknek egész életükben a Hortobágyon kell élniük, és már ezer éve ott élnek, s még ezret fognak ott élni a leszármazottaik, mert a Hortobágyon nincs olyan ingatlan, ami csereszabatos lenne egy városi ingatlannal, sem pedig olyan tudást nem lehet szerezni, amivel eséllyel indulhatna egy hortobágyi szegénylegény a budapesti bulvárok világában. A népmesekutatók még azt is kimutatták, hogy a népmesék királyi palotája nem más, mint a nagygazdák háza és udvara, hogy egy igazi szegény, még a mesehősök közül való sem tudott akkorát álmodni, mint a gazdagok élete.

A játékgyártó csak habzsolts tovább, az a nő pedig, aki most rajtad a pecsét, álmélkodva hallgatta a fogak őrlésének hangját, a cuppogásokat, nézte azt a felszabadultságot, hogy akár kézzel is beletúrt a tányérba a játékgyáros egyetemi oktató. Vidéki volt, egy olyan családból, amely soha nem járt étterembe, ha igen, akkor mindig az étlapot leste feszülten, persze csak az árakat, s nem úgy választott ételt, hogy ezt a szarvasgombás szűzermét szívesen megenném, de kár hogy elfogyott a Wellington-bélszín, hanem hogy mi van a legkisebb ár mellé odaírva. Rántott sajt. Na, az jó lesz a gyerekeknek, ugye, mondta az apa, és tényleg jó lett, mert más nem volt. Aztán még órákkal az ebéd után is arról beszélnek, mármint az apa arról beszél, hogy ez egy rablás, ami az éttermekben van, ha mindezt boltban venné meg, mennyivel olcsóbb lenne, s akkor elmondta, hogy a legközelebbi helyen most leárazták a trappista sajtot, s ha akkor vett volna, több rántott sajtot ehettek volna, és persze jobbat is, mert mennyivel jobb az, ami otthon készül, mert abban benne van a szeretet is, amit az anya érez a gyerekek és a férje iránt. A lány ott ült ebben a méregdrága étteremben, és nézte, hogy milyen kicsattanó örömmel eszi a férfi a vacsoráját. Ő csak salátát evett, mert meg volt győződve arról, hogy a férfi nem fogadná el, ha egy plusz deka megjelenne a csípőjén, s emiatt neki élvezetben inkább csak a férfi élvezete maradt. A férfi végre elfogyasztotta az ételt, s akkor jött elő azzal, hogy ő nem tudja és nem is akarja elhagyni a családját, ugye erre nem is tett utalást. Csak a játékok terén volt kreatív, szakításkor mindig ugyanazt mondta már évek óta. Jön a nyár, és nem lehet együtt futtatni a családot meg a nőt, szóval a nyár pihenőhónap. Jó, néha egy-egy régi kapcsolat feltűnik, akik érzelmileg nem tudtak egy életen át leszakadni a játékgyártóról, mert ez volt az igazi

fegyvere, az érzelmi kötés. Bár mindig üres mondatokkal kápráztatta el a hallgatóit, mert a játékgyártáson és az ehhez kapcsolódó üzleti tevékenységen kívül semmihez nem értett, ezt azonban képes volt látványos mondatimitációkba és gondolatimitációkba burkolni. A tanítványok le voltak nyűgözve, hatalmas igazságoknak látták a hatalmas semmit.

Egy-egy régi kötés még feltűnt, de azt lehetett működtetni, mert csak alkalmi találkozás volt, két nyaralás között egy-egy napon. A régi nők már gyerekek mellől jöttek el, egy csomóan külföldön éltek, tulajdonképpen oda menekültek az egész életüket meghatározó szerelem elől, amely szerelem mégis mindörökké megmaradt mint emlék és afféle menekülési remény a fejükben, s amikor nyáron hazajöttek, hogy meglátogassák a szüleiket, akik persze boldogok voltak, hogy végre látják az unokákat, és ügyetlen angollal próbálták ez alatt a hónap alatt megerősíteni az unokáik szívében a státuszukat, hogy majd amikor nem lesznek itt, akkor tudjanak arra gondolni, hogy milyen aranyos nagymamám és nagypapám van Budapesten. Minden pillanatot szerettek volna velük tölteni, s ezzel megerősítették minden nyáron a lányukban, hogy de jó, hogy nyugatra szökött, a szüleit egy éven át nem lehetne kibírni, még mindig olyanok, mint voltak gyerekkorában, hogy tényleg teljesen leuralják minden idejét, örökösen jótanácsokkal látják el, s hiába mondja, hogy anyu, apu, az év maradék tizenegy hónapját is leélem valahogy. De hogy, mondja erre az apja, s nem restelli kifejezni, hogy valójában csak az az egy hónap érvényes az évből, a többi tulajdonképpen egy káosz, mert az ő lányuk mindig is alkalmatlan volt mindenfajta otthonépítésre, úristen, mi lehet ott. És hiába menekülsz el, mondta az anya is, amikor a nő azt mondta, hogy ő inkább elmegy most, és itt hagyja a gyerekeket, hiába menekülsz, mert ez akkor is így van. A nő meg rohant a volt szeretőhöz, aki kedvetlenül vont be az ágyba, bár már férfiként nem tudott úgy működni, mint működött tíz vagy húsz éve, de nem számít, mert a nők mindent elfogadnak szerelemből, még azt is, ami valójában elfogadhatatlan.

Egymás mellett feküdtek meztelenül, a férfi simogatta a nőt, mert a keze még működött, bár néha a rossz tartástól be szokott állni a nyaka, de attól csak vezetni nem tud, a nő még jöhet. Simogatta, és egy évre újra megerősítette a kötetést. Olyan a kezed, hogy nincs ilyen keze senkinek, mondta a nő, és a férfi egyre vaskosabbra simogatta a köteléket. Hálózata volt érzelmi alapon szerte Magyarországon és szerte a világban. E hálózat újabb tagja épp az a nő lett, aki rajta ragadt, mint pecsét, mert nyárra nem maradhatott rajta a játékgyártón egyszerűen praktikus okokból. Megtörülte a száját, még egy-két morzsalékot összevakart a nyelvével, s azt is lelkes örömmel lenyelte, s akkor fogott bele, hogy akkor vége a terülj, terülj, asztalkámnak, most jöhet a borulj, borulj, asztalkám. Ez a vicces szójáték volt neki a belső biztatás, hogy megtegye, amit amúgy minden biztatás nélkül is megtett volna, de szeretett játékosan gondolkodni, nem véletlen lett játékgyártó.

A játékgyártó ügyetlen és visszataszító mondatokkal tette ki a nőt az életéből, mely mondatok ebben a helyzetben nem tűntek ügyetlennek és visszataszítónak, csak kegyetlenül fájdalmasnak: neked is így lesz jó, kereshetsz magadnak egy olyat, akivel tényleg a nulláról tudod elkezdni, mert biztos lesz olyan, mindenkinek jön olyan az életében. De én veled, mondta a lány, s közben csorogtak a könnyei, rá a salátamaradéokra. Akkor a férfi megsimogatta, és biztosította róla, hogy szereti és örökre szeretni fogja, de tényleg nem lehet, mert ő nem tud változtatni a helyzetén, s hogy ő a tulajdonképpeni vesztes ebben a történetben, azzal hogy ő mondja ki, természetesen a lány védelmében a nemet. És ez nem azt jelenti, hogy őt ez nem tenné teljesen padlóra. Épp ellenkezőleg, őt még jobban, mert már

hol is tart az időben, szóval persze hogy jól néz ki, de hát az életkor mégiscsak tény, s mikor lesz neki olyan csodálatos, ezt a szót használta, amely szó még visszataszítóbbá tette az eseményt, hogy ilyen csodálatos nőt nem fog soha az életben találni többet. S ahogy lenni szokott, a lány elhitte a férfi fájdalmát, és elkezdte sajnálni, egészen sokáig sajnálta, és kérte, hogy legalább néha írj meg, mi van veled, mert szeretném tudni, meg én ott leszek, ha mégis tudnál változtatni, gyere. Megírom, mondta a játékgyártó, de soha nem írta meg, mert nyár után az új egyetemi év meghozta az újabb kapcsolatot, s mikor ezt az elhagyott lány észrevette, megesküdt, hogy megtorolja a férfiakon ezt a csalódást. Többet senki nem fogja kihasználni az érzelmeit és a testét.

MUCHA DORKA

NEM LESZ ROSSZ

Timike kibaszottul idegesítő. Tipikus szürke egér. A hangját nem hallod az egyetemen, észre sem veszed, egy gondolata sincs, kussol hónapokon keresztül, aztán Tanár úr elküld nyelvjárásgyűjtésre, hátha megkedvelem az egyetemet meg a közösséget meg mittudomén, és mellette találom magam, és be nem áll a pofája. Barátokat akartam szerezni, erre ezt a ribancot kapom. Timike elmondja, hogy a nagy rocker tanárral jött össze majdnem egy éve egy koncert után. Mint kiderül, az ő tanár ura zenél meg minden, és a koncertek után válogat a csajok közül. De Timike szerint ez most más, ez most igaz szerelem. Nyilvánvalóan. Az igaz szerelem alapja, hogy üldözd és zaklasd a tanárodát. Timike szerint miatta el fogja hagyni a feleségét és a kiskölykeit a rocker nyelvész. Hát hogyne. Ahogy miattam Tanár úr is majd új életet kezd. Illetve kezdünk együtt.

Hatvan óta arra várok, hogy Timike feltegye a nagy kérdést, de csak Szécsénynél meri kimondani.

– És te? Te a Titti új csaja vagy?

– Titti?

– A Tiboré – mondja ezt úgy, hogy közben fintorog, mintha valami kurva egyértelmű dologról lenne szó.

– Az ki?

– Jaj, ne csináld már! Bal oldalon, második sor, ablak mellett.

A döbbenettől megszólalni sem tudok. Egy dinoszaurusz ül ott. Minimum kilencven, pár szál haj jobb oldalról balra átfésülve, ezer májfolt. Kilencven, egy, kettő, ezer. Számolgotok.

– Oké, azért pofákat vágni nem kell, van, akinek ez jön be.

– Az nem én vagyok. Én egyedül jöttem. Érted, kirándulni. Barátokat szerezni meg ilyenek. – Nem hogy ő, de még én sem hiszem el, amit mondok.

– De komolyan, kihez jöttél? – Az előttem lévő ülés fölött jelenik meg egy lány, gondolom, eddig hallgatózott. – Amúgy helló, Klaudia vagyok, szólíts Klaudinak. Bocs, nem akartam beleszólni, csak jó ezeket már most tisztázni, hogy ne egyre menjünk.

– Én Juli vagyok, mit mondtál a Tittiről? Akkor nem vele vagy, jól értettem? Én a Kárpáthira mennék most, ha nektek nem gond – száll be a beszélgetésbe egy narancssárga hajú kiscsaj. Csak kapkodom a fejem, hogy itt mindenki azért van, hogy megdugassa magát egy jobb jegyért.

Szerencsére mielőtt magyarázkodnom kellene, megáll a busz. Losonc. Amíg kipakolnak, félrehúzódok. Tanár úr kétszer hívott. Amikor visszahívom, azonnal felveszi, tuti várta. Kikérdez, hogy ki van ott, ki szólt már hozzám, és azt is tudni akarja, hogy ki jött csajjal, és ki nem. Megtiltja, hogy beszéljek Timike tanárával. Kerüljem el. Vigyázzak magamra. Amikor visszakérdezek, hogy akkor minek küldtél ide, csak leint, hogy ne most, csak látnod kell ezeket is, mintha egy bizzar beavatási szertartás lenne a nyelvjárásgyűjtés. Timike már integet, hogy kövessem, ne maradjak le. Elvileg vele vagyok egy szobában, de már amikor aláírja a papírt, közli, hogy úgysem fogunk együtt aludni, és kacsint. Szerintem már hetek óta készült erre a mondatra. Gyanús, hogy mindenki rohadt sok cuccal jött három napra. Egy hátizsákból a fal mellett kilóg egy fekete, gumibotszerű valami. A milliódolláros kérdés, hogy miért megyek bele minden elkúrt, kínos helyzetbe, és miért nem mondok nemet. Mire összeszedem magam, és elindulok a szobából, a többiek már az étteremben ülnek egy hosszú asztal mellett. Nyilván már csak Timike mellett van hely. Titti megnyitja a minitábort, a rögtönzött beszédében kiemeli a bensőséges légkört, és reméli, idén is új barátságok fognak kötődni, és a már meglévők el fognak mélyülni. Páran felkacagnak, nekem remeg a gyomrom. Mekkora idióta vagyok. Egyfolytában újra kell kezdenem a számolást.

Nem tudom, hányszor kezdek el sms-t írni, de mindig kitörlöm. Valaki megáll a székem mögött. Nem merek megszólalni, a telefont is visszasüllyesztem a táskámba, nehogy meglássa a mögöttem álló, hogy kinek írok. Már van egy alapzaj, vegyülgetnek az emberek, kisebb társaságokba verődnek, vagy félrevonulnak kettesben beszélgetni. Ahogy végignézek a termen, rájövök, hogy ki hiányzik, ki lehet mögöttem. Timike tanára.

– Szia! Kérsz vodkaszódát? – Tény, hogy barátkozni, azt tud.

– Igen, persze – elvesz két poharat a tálcáról, ami előttünk van. Tölt, kever, vigyorog, kocintunk. Megkeseredett negyvenes, aki unja a feleségét, és jobb híján holtköltőktársaságát játszik a csajoknak az egyetemen. Nagy rutinnal folytatja a beszélgetést.

– És? Hogy érzed magad?

– Öhm, jól, kösz – és rögtön meg is jelenik Timike, kicsit vörös fejjel. Levágódik a tanár mellé, és átkarolja a székét, a másik kezét pedig a combjára teszi.

– Hát ti? Mit susmusoltok itt? – mondja agresszíven. Azonnal hátrébb tolom a székem, és próbálom előkeresni a telefonom úgy, hogy nekik ne nagyon tűnjön fel.

– Szívi, nyugodj meg, nincs semmi. Hoztam neked vodkaszódát – azzal odatolja Timike elé a saját poharát, hogy mentse egy kicsit magát. – Én hozok magamnak egy páleszt. Vagy ti is kértetek?

Timike persze rávágja, hogy kér, az én véleményem itt most nem számít. Nem akarok gyertyatartó lenni, ezért úgy döntök, megiszom még párat, mosolygok, aztán ha eleget sms-eztem a Tanár úrral, megyek aludni. Ez a hétvége úgyis fos lesz. Tanár úrnak megírom, hogy kikkel vagyok, és nem nagy katasztrófa ez a tábor, de azért faszság volt eljönni.

Egyszavas válaszokat ír, szóval ő sem egy nagy élmény ma. Valami zavar. Vagy a hangulat, vagy az, hogy egyedül vagyok. Nem tudom megnyugtatni magam a számolással, ezért minden üzenetre iszom egyet. Timike meg az embere nem nagyon bírják az iramot, egymás fülébe sutyorognak, mintha ott se lennék. Két asztallal arrébb egy srác füves cigit csavar, hangosan sajnálkozik, hogy csak zöldet hozott. Aztán mintha új felvonás kezdődne, Timike elsírja magát, és elszalad. Ránézek a tanárra, meglöttyintem a maradék páleszt az üvegben. Kibontja a haját, bólint, és töltök neki is. Szerintem azt hiszi, ettől ellenállhatatlan. Még egy üzenet a Tanár úrnak. Iszom. Nem jön válasz.

– Ő mindig ilyen? – kérdezem óvatosan.

– Milyen? – pontosan tudja, hogy mire gondolok, de gyáva kimondani.

– Szóval igen. Jó lehet – még egyet töltök. – Akkor még egy utolsót. Te menj utána, én úgyis megyek aludni.

– De hát miért? Nem érzed jól magad?

– De, de, hogyne. Csak fáradt vagyok, majd holnap itt folytatjuk.

– Én most is folytatnám – kicsit közelebb húzza a székét, bizalmasan mondja tovább. – Timi túllihog mindent, nagyon görcsös. Tudod. Túl komolyan veszi a dolgokat. Lehetne kicsit lazább, mondjuk mint te – hozzáér a hajamhoz, és a fülem mögé akar simítani egy tincset, de nem sikerül neki. Elhúszom a fejem, és én tűröm a fülem mögé. Kicsit hátrébb húzodom a székel együtt, kínomban megnyomom a telefonom. Tanár úr még mindig nem írt semmit. Megírom neki, hogy ez a csávó tényleg seggfej. – Na, ne legyél ilyen! – Megint közelebb húzza a székét, és odahajol az arcomhoz. Érzem a leheletét, alkohol és cigi keveredik citrommal. – Nézd, beláthatnád te is. Jobb lenne velem, mint a Tittivel! – irritálóan nevet, közben mutogat a szemben lévő ablakhoz, ahol Titti az asztalnál ülve elaludt. Megint megnyomom a telefonom. Észre sem vettem, hogy milyen gyorsan telik az idő, de még mindig semmi válasz.

– Ne haragudj, lehet, hogy félreértettél, én tényleg elmegyek aludni. – Amikor felállok az asztaltól, megtántorodom kicsit, hirtelen üt be minden, nyilall a homlokom, lassabb vagyok, mint általában. Valamit még mond nekem, de nem hallom. Pirosan világít az exit tábla, ahogy megyek felfelé. Segít észrevenni, hogy nem vagyok egyedül a lépcsőházban.

Két minitája között ér utol, megszorítja a karomat. Nem akarok megállni, és nagyon össze kell szednem magam, hogy kiszabaduljak a kezéből. Megpróbálom felgyorsítani a lépéseimet, de nagyon nehéz mozogni. Csak egy pillanattal megyek előtte. Magyaráz valamit, nevetgél, én pedig nem tudom, hogy hova raktam a szobakulcsot. Az ajtóban állva kotorászok a táskámban, amikor utolér.

– Ne csináld ezt. Te is tudod, hogy miért jöttél. Nem lesz rossz – a falnak dőlve nézi, ahogy keresgélek. – Még akár valami előnyöd is lehet belőle. Hallasz? – Ezt szinte kiáltja, aztán megint megfogja a karomat, és félreránt. Nekinyom a falnak, és megcsókolja a nyakam, megnyalja a fülem. Kiabálni kezdek, de nem hallja senki. Közben fogdos, és hiába üvöltök, a kezeimet végül nekicsapja a falnak. Felnyögök a fájdalomtól. – Az előbb mondtam, mit nem értettél? Mondtam, hogy nem lesz rossz.

Alkohol és cigi, izzadságszag keveredik. Nem bírom tovább visszatartani, elbőgöm magam. Ahogy tovább csókolgat és nyalogatja az arcom, hangosan számolok. Amikor hétnél járok, megüt. Teljes erőből. Kiesik pár pillanat. Vérzik az orrom vagy a szám, csak a vasas ízt

érezem a számban. Mire magamhoz térek, már kutat a táskámban, a cuccaimat dobálja ki belőle. Megtalálja a szoba kulcsát. Elindulok az ellenkező irányba, de visszarángat, és próbál belökní az ajtón. A hajamat tépi, és hiába kapaszkodom az ajtóféltre, kicsúszik a kezemből, és csak a levegőt markolom. Ahogy elesek, még a földre is beverem a fejem. Éppen bele-törődöm az egészbe, amikor feltűnik, hogy már hárman vagyunk a szobában.

Tanár úr keresztben ül a csávó mellkasán, és addig veri az arcát, amíg elmosódnak a vonásai. Egy idő után nem mozog. Én csak ülök a fal mellett a szőnyegen, és böögök. Huszonegy, huszonkettő. Hangosan zihálva kiabálom a számokat a térdeim között.

Megtörli az arcomat egy kis törülközővel, aztán a kezeit is, miközben a másik vért köhög. Gyakorlott mozdulatokkal, ismerősként mozog a helyen. Eközben a szőnyeg közepén a csávó elkezd köhögni, fuldoklik a saját véréből.

Az ő hibája, mondja Tanár úr. Nem kellett volna ideküldenie. Elmegyünk innen, elvisz innen. Az egyetemről is. Nem kell többé az ilyen faszfejek miatt félnem. Ezt újra meg újra elismétli, még akkor is, amikor már az autóban ülünk, és hazafelé tartunk. Helyeselni sincs erőm. Ezerkilencszáznegyvennégyenél befekszem az ágyamba. Én vagyok a kiskanál, ő mögöttem fekszik. Bögni sem tudok, csak hang nélkül sírok, amíg ő halkan szuszog. Ott, Losoncon többen is éppen így érzik magukat. Tegnap Tanár úr felesége is így érezte magát, és holnap is éppen így fogja. Ahogy holnap már Bálint is így fog mellettem feküdni.

SZALKÁ SÁRA VILLÓ

EGY KIELÉGÍTHETETLEN KISLÁNY ÜZENETE FIATALOKNAK

Néha még most is hiányzik az a fiú.
Általában a villamosmegállóban hiányzik,
de Budapesten gyakran járnak a villamosok.
Most viszont itt állok ebben a hülye Milánóban,
ezzel a hülye Albertóval egy megállóban,
és a cipője fénye kiveri a szemem,
és fuldoklok a Versacétől, és arra gondolok,
hogy akik most otthon fiatalok,
azok tutira megöregednek, mire hazaérek,
és hogy jó az a Mester utca meg a villamos,
mert onnan még lehet gondolni,
hogy valami Albertókkal
majd teljesebbnek fogom érezni magam.

AZ ALTER FÉRFIAK KRITIKÁJA

Sálás, sapkás, szakállas alter férfiak!
Szerettelek titeket,
hittem a szakáll magaslatában,
az eljárt bőrcipő igéjében,
a kockás ing igazságában.
Ma már tudom, hogy az ing
a kemény hasfalat,
a cipő a durva lépteket,
a stílus a bátorságot helyettesíti.

ELRÁNDULÁS

Amikor elhagytam a szerelmemet,
megragadtam egy eret a karomban,
és rángatni kezdtem;
mikor elég hosszúra nyúlt, deszkát erősítettem rá,
azon hintáztam.
Olyan magasra löttem, hogy az már szabadzuhanás.

Mikor kiértem az országból,
nem néztem meg, hány óra van,
de annyi, hogy itt este van,
fények, helyek, zenék, emberek,
és jó az este, hogy szorosan falak mellett menjek,
és jók a fények, hogy az utcákon körbenézzek,
és valahogy olyan megejtően nagy ez a tér.

A TÖRVÉNYKEZŐ FIAINAK

Ha megrabollak, megkárosítalak, nem törlesztek,
adósságban maradok, összeesküszök,
ösvény mellett járok, megeszem az állataidat,
eljárom az utaidat, megíúsítom a terveidet,
tornyosítom a terheidet, becsaplak, kijátszalak,
elátkozlak, feláldozlak, ha kint hagylak,
ha megütlek, ha kiabálok, fiú, akkor harapj belém annyira,
hogy vérezzen, mert megérdemlem a büntetést,
de amit nem, az a fojtott, lassú,
csendben óálkodó büntudat.

MIKLÓS

Miklós haja a két év alatt copfba nőtt,
Miklós válla egyre szélesebb,
a mellkasa egyre biztosabb,
mert Miklós lelkét én nyomom.

Miklós engem úgy talált,
hogy miattam szárnya nőtt,
a fák alatt nem bolyong,
az erdő felett átrepül.

Jó-e vinni engem,
jó-e bírni engem
egyre izmosabban,
egyre keményebben?

A két év alatt Miklós haja copfba nőtt,
a mellkasa egyre biztosabb,
a válla egyre szélesebb,
Miklós egyre szebb.

RŐHRIG ESZTER

OCTOPUS'S GARDEN

Martin Treu emlékére

A gyerekek a köves, kiszáradt vízinövényekkel, kagylóhéjjal borított, homokos par-
ton feküdtek, és unatkoztak. A rangidős azt javasolta, fogjanak békát. Átmásztak
a szomszédos üdülő dróthálós kerítésén. Volt ott egy keskeny, téglalap alakúra
kiépített, kicsi öböl, állítólag maszek vitorlaskikötő, bár az üdülő egy nagyvállalaté
volt. Ebben az öbölben az olajosan sűrű, hínáros, alvó vízben szerettek élni a békák.
Kuruttyolásuk messze elhallatszott; ez vonzotta ide a gyerekeket. Ilon, a bandavezér
belógatott a vízbe egy botot, amelyre előzőleg madzagot, a madzag végére piros
rongyot kötött. Állította, hogy erre harapnak a békák. Ilon azt is olvasta valahol,
hogy ha kifogják a békát, és ráugranak, hatalmasat pukkan. Ezt fogják most játszani.
Éva csikos vászonnapizóban guggolt a többiek között, a vállát, hátát egyre erőseb-
ben sütötte a nap. A zöld békavirágra gondolt, legalábbis ő így hívta azt a növényt,
amelyet nagyanyja mély cserepekben lógatott fel az eresz alá a teraszon, hogy érje
őket a fény. Éva le-letört róla egy hűvös tapintású levelet, mindenütt megnyomkod-
ta, és amikor az fellazult, elváltak egymástól a hártvás, áttetsző fedőrétegek, belefűjt
a kettévált levél között támadt résbe, és kipukkasztotta. Ijesztő, mély hangot adott
a néma, béka formájú levél, és nyálkás foltot hagyott Éva száján és ujján.

A békavadászat állítólag sikerrel járt, de Éva nem várta meg a végét. Megfájdult
a feje, émelyegni kezdett, majd észrevétlenül behányt az öböl sűrű, sötétzöld
vizébe. Hazatámolygott a fehér murvával beszórt ösvényen. Érezte, hogy felment a
láza, de csak este, lefekvéskor mert szólani; félt az éjszakától. Anyja a homlokára
tette a kezét, aztán biciklire ült, és elhozta a falu orvosát, Takács doktort. A doktor
negyvenegy fokos lázat mért, és napszúrást állapított meg. Azonnal elővett egy
nagy fecskendőt, hosszú, hegyes tűje végén kibuggyantott egy-két cseppet a fel-
szívott injekcióból, aztán belevágta Évába. A kislány szőke haja izzadt csomókban
terült szét a párnán, de reggelre kutya baja sem volt. Évek teltek el, továbbra is min-
den nyarat a nagymama balatoni házában töltött a testvéreivel, szigorú szabályok
között. A nagypapa nyugdíjba ment, a pénz nem volt elég az életre, a sok unokára,
minden fölösleges helyüket kiadták a németeknek. A gyerekeknek egyre zsugoro-
dott a játéktérük, egyre többször szóltak rájuk, hogy csendesebben legyenek. Így
telt az idő kamaszkorig, amikor valami megváltozott, Évára felfigyeltek a fiúk. Min-
den reggel hétkor lement a partra, úszott egy órát, örült az egyedüllétnek, edzette
a testét. Éjjelente ricinusos pasztával kenegette rövid szempilláját, mert azt olvasta,
ettől hosszúra nő, a tekintete pedig hódító lesz. Könnyebb volt a reggeli hús vízben
le mosni a sárgásbarna ragacsos kenőcsöt a szeméről, mint elfelejteni azokat a régi
téli reggeleket, amikor nagy evőkanálnyi csukamájolajjal keltették. A szülei úgy
tudták, csonterősítő hatású ez a kénes ízű, rohadthalbél-szagú, sűrű anyag, amely

hosszan tartó ízt hagyott a nyelven és a szájüregben. Éva karja belehasított a sima vízbe, a lába néha beleakadt egy-egy hínárbokorba, bőrét tüskés növények horzsolták. Hidegen tapadt testére a vizes fürdőruha, miközben leszegett fejfelé lépkedett, és nem vette észre, hogy valaki jön vele szemben. Össze is ütköztek. Először a szandált pillantotta meg az idegen lábán. A mezítlábas Éva azonnal felismerte a praktikus, sokpántos német egyenszandált. Felnézett, és egy hosszú, göndör hajú, barna szemű, dacos szájú fiút látott maga előtt, aki dühös volt, s talán azt mondta, miért nem néz maga elé. Éva megszólalt, bemutatkozott és elnézést kért angolul, ekkor a fiú a németről rögtön angolra váltott, aztán elváltak.

Mint később kiderült, Martinnak hívják, és családja éppen náluk bérelt szobát. Két öccsével, anyjával, apjával érkezett. Az apja szép volt, inas, magas értelmiségi a keleti blokkból. A három fiú örökké ricsajozott, a szülők semmiért nem szóltak rájuk, azok meg behordták a vízparti homokot a szobába, s néha szanaszét szórva kint hagyták az ajtó előtt a pántszandálokat. Kis, tömzsi anyjuk csak mosolygott, maga volt az elnézés és a megbocsátás. Egyik nap Évának adott egy angol nyelvű regényt, Daphne du Maurierről a *Jamaica Inn*t, és megdicsérte, milyen szépen beszél angolul. A lány elpirult; félt, hogy az asszony észrevette, nem közömbös a fia iránt, amit Martin még csak nem is sejtett. Fenekéig lecsúszó farmerben, pucér felsőtesttel viharzott ki reggelente a gyerekszobából, és soha nem kérdezték tőle, hova megy, mikor jön vissza. Ha otthon maradt, reggeltől estig egyetlen dalt hallgatott, az *Octopus's Gardent*. Évát lenyűgözte az egyszerű, tiszta hangzat, a szürreális szöveg, amelyet hallás után leírt, s képzeletben beúszott ebbe az öröktől fogva ismerős, víz alatti világba, a polip kertjébe. A polip azt jelenti, fordította le magának, hogy egyszerre nyolc ölelő karja van. Őt ebben a dalban legjobban a barlang vonzotta. A Beatles-fiú csak a barlang előtti kertről énekelt, a vízmélyi védettségről, ahová elbújhat a kedvesével. Éva nem állt meg a bejáratnál, úszott tovább, kereste az odabent rejlő kutat; értette ő, hogy ez a zene a szabad világban élők affektálása, akik elüldögélnek a víz alatti csodakertben, aztán mélyet szippantanak a bűvárpipájukból, belebújnak a békaládba, és feleveznek a fenti világba.

Gondolataiból Martin zökkenetette ki. Azt kérdezte, lemegy-e vele úszni a tóra. A fiún kockás, lobogó szárú alsónadrág volt, fénylő, barna mellkasán néhány apró szőrszál nőtt. Éva könnyed léptekkel ment, a kamasz fiú lábán csattogott a szandál. Belemerültek a vízbe, egyetlen polipkar sem nyúlt utána. Néhány nap múlva Martin moziba hívta. Éva felvette a legszebb ruháját, a Wrangler márkájú, világoskék farmerjét, és beültek egymás mellé a kertmoziba, ahol *A gamma-sugarak hatása a százsorszepekre* című amerikai filmet vetítették. Éva unalmas és hazug történetnek tartotta, de lélegzet-visszafojtva meredt a vászonra, mert a túloldalán, a KERTMOZI feliratnak a betonfalon sorakozó neonbetűi között fészkeket raktak az egyényári madarak, és időnként egyik-másik csiripelni kezdett.

Martin éppenhogy hozzáért a kezéhez, érintésétől lüktetni kezdtek a kezén a kék erek. Más nem történt. De azóta is a másik testének közelsége, a bőrt alig érő érintés mélyebben felkavarja, mint a beteljesülés gyönyöre. Napok teltek el, most már teste minden pontja lüktetett. Délután lementek a vízpartra, Éva elvitte a vitorlásöbölhöz, ahol éppen egy lehorgadt árbócú hajó vesztegelt. Martin megölelte, és a nyelvét bedugta a szájába, Évát forráság öntötte el, s akkora ijedség tört rá, hogy hátrahőkölt. Eszébe jutott a sok-sok évvel azelőtti béka, látta maga előtt, hogyan kapja be a piros rongyfoszlányt. Messziről szólt hozzá a fiú hangja: „Te még nem is tudsz csókolózni. Szólhattál volna.” Másnap hazautazott a családjával. Két évig leveleztek. Martin minden alkalommal fejjel lefelé ragasztotta a borítékra a házja vezetőjét ábrázoló bélyeget. Többet nem jöttek nyaralni. A szülei skandináv irodalmat fordítottak németre, talán mást is fordítottak, ami bajba keverhette őket. Martin szerette volna meglátogatni Évát Budapesten. Éva várta az érkezéséről tájékoztató levelet, de csak nem kapott hírt. Bejött a nyári meleg, a szülei elvitték magukkal Évát nyaralni. Csak őt, a testvérei otthon maradtak. Az apja megkapta az utazási engedélyt a határsávba tartozó városba, kivett egy szállodai szobát a Lővérekben. Éva mindennap Martinra gondolt, nem volt ínyére a nyaralás, unta a szüleit, többnyire hallgatott, és mindent úgy tett, ahogyan ők akarták. Feszültség fojtogatta, úgy érezte, mintha valamit rejtegetnének előle. Az apja megkérdezte tőle a cukrászdában: Hány gombóc fagyit kérsz, kislányom? Pedig világéletében egy gombócnál többet nem kapott. Nyalta a fagyit, és Martin nyelvére gondolt. Éva most értette meg, mennyire vágyakozik Martin után. Vágyott a testére, kíváncsi volt az életlendülete, okos volt, bátor, kócos hajú, betörhetetlen lázadó. Leszállt a szüleivel a távolsági buszról. Mindössze néhány kilométerre voltak az osztrák határtól, ott álltak a kopár, kavicsos beszórt kertben, egy törött fejű Ámorral díszített, száraz szökőkút előtt, és várták, hogy kinyisson a pénztár, és megnézhessek a tősgyökeres hercegi család kastélyát. A falak penészesek voltak, a mennyezetről lelógó kristálycsillárok piszkosan fénylettek, pár billegő lábú bútort a termekben, fonnyadt rózsaszín függönyök az ablakokon, Évát mégis elemi erővel ragadta magával a szabadság érzése, amely ott lakozott a tágas dimenziókban, a törött üvegű, földig érő ablakokban, az egymásba nyíló termek szárnyas ajtóiban, a tükörteremben álló magányos zongorában.

Másnap hazautaztak. Éva többé nem kapott levelet Martintól, hiába írt, válasz nem érkezett. Elfejtette őt, vagy már mást szeretett? Évekkel később tudta meg, talán a nagymamától, talán a család egyik barátjától, hogy a szülei kinyitották a neki címzett levelet, amelyben Martin megírta, mikor érkezik Budapestre. Mialatt a fiú napokig rózsa a várost, és őt várta, őt kereste, Éva az ország legtávolabbi pontján nyaralt.

KARAP ZOLTÁN

AHOGY BERLINBŐL MESÉLNÉM

A nevem Oliver. Berlini lakos. Nem német. Egy nagy polgári ház egyik feléből kialakított bérlakásban élünk, én és a feleségem, Jane, akit még az egyetem alatt ismertem meg. Az egyetem alatt, a dohányzásra kijelölt alagsori pincében. Ő nem dohányzott, csak a barátja, Brian. A legjobb barátom. Az „ikertestvérem”.

Emlékszem, Briannel az első találkozásunk alkalmával (fiatal pszichológusjelöltként az egyetemi évnnyitón) nem csupán barátságot kötöttünk, de miután nyilvánvalóvá vált, hogy mennyire hasonló gyermekkorunk volt, mennyire hasonló szituációk, problémák és megoldások, mennyire azonos műalkotások és könyvek, sikerek és traumák gyermekei vagyunk, bizonyos értelemben testvérek lettünk. Ettől kezdve minden lépésünket kénytelenek voltunk a másikéhoz mérni. Többé egyetlen olyan út sem volt lehetséges, amely eltávolíthatott volna bennünket attól a mezőtől, amelynek határait az egymással és egymásban való fejlődésünk, tökéletesedésünk, végső soron: az egymással való versengésünk szabott ki. Ebbe a közös lelki tájképbe tévedt bele Jane, és vált csakhamar a kép főszereplőjévé, hasonlóságaink és különbségeink csábító és rettető tükrévé.

Jane és Brian megismerkedése egy, pontosabban két szemüveggel kezdődött. Egy véletlenül, idegenekből összeverődött kocsmai asztaltársaságban Brian szóba elegyedett egy fiatal és vonzó irodalmár hölgygel. Összevitatkoztak, kibékültek, aztán megint összevitatkoztak, közben egymás után itták a tequilákat, és egy hirtelen ötlettől vezérelve az idegen hölgy egyszer csak levette Brian szemüvegét. Aztán levette a sajátját is. Briannek elakadt a szava, szinte lefagyott a mosoly mindkettejük arcáról. Ekkor a nő lassú mozdulattal a saját szemüvegét adta Brianre, és egy magabiztos mozdulattal felpróbálta Brianét. Egy ideig megbabonázva nézték egymást, végül a nő a pillanat megörökítéseként a mobiljával gyorsan készített magukról egy közös, vastag műanyag keretes szemüvegekben idétlenül mosolygós fotót, és azt mondta:

- Ez itt Jane – és rámutatott a fotón saját magára.
- Ez pedig itt Brian – folytatta a játékot Brian.
- Szia, Brian!
- Helló, Jane!

Amikor Brian bemutatta Jane-t, és elmesélte találkozásuk történetét, a gyomrom összerándult. A lány arca derengett a könyvtárból, a buszmegállóból, a sarki pékségből, egyszóval ismerős volt. Egy lány, akivel rendszeresen összefutottam a városban, néha egymásra néztünk, vagy csak én rá, aztán semmi. És akkor most ott

állt előttem. Csodálva és irigyen néztem, hallgattam őket. Nem rosszindulatúan, inkább értetlenül. Soha azelőtt nem láttam nő és férfi között olyan összhangot, mint köztük. Éreztem, hogy véget ért a legfontosabb barátságom, mert egy ilyen profi nővel egyetlen haver sem tud versenyezni. Ugyanakkor abban bíztam, ha Brian és Jane között nem csak szexuális vonzalom van, akkor intellektuális szempontból talán igényt tarthatnak a társaságomra. Persze le sem szartak.

Másfél éven át alig találkoztam velük. Jane és Brian sikeresen pályáztak meg külföldi ösztöndíjakat, sokat voltak távol. A helyzet akkor változott meg, amikor Brian egyre erősebb kábítószerfüggése miatt Jane ultimátumot adott a kapcsolatuknak, ami Jane részéről valószínűleg csak blöff volt. Hát... ráfaragott. Brian szilárdan elkötelezte magát a pszichedelikus élmények kutatása mellett, olyannyira, hogy a disszertációját is a módosult tudatállapotok és a spirituális élmények valláspszichológiai összefüggéseiről tervezte írni, így a Jane által kínált kispolgári távlatokról kénytelen volt lemondani.

A kollégium tetején ültünk egy-egy üveg sörrel, Brian és én, és ahogy egyre többet tudtam meg Jane-ről, úgy éreztem, Brian és köztem a legnagyobb különbség egyetlen szóban is kifejezhető. Naná, hogy ez a szó így hangzott: Jane.

Azt mondtam Briannek:

- Jane-t kirúgtad, mert nem szereted.
- Stimmel – mondta Brian.
- Mit szólnál, ha felhívnám? – kérdeztem.

Brian a csillagokat nézte, fogalmam sem volt, hogy mit fog válaszolni. Annyira gyorsan történt minden, hogy nem volt időm mérlegelni a kérdés következményeit. Brian kiitta a maradék sörét, és messzire hajította az üres üveget. Amikor a palack szétrobbant az aszfalton, csak ennyit mondott:

– Felőlem.

Egy szilveszteri éjszaka után a szülőfalumban éppen búcsúzkodtunk a gyerekkori barátaimtól. Akkor mutattam be Jane-t az otthoniaknak. El voltak tőle ragadtatva. Táncolt, bohéman élcelődött, mindenkiel megtalálta a hangot, olyannyira, hogy a barátaim észrevétlenül szinte hímként, tehát egyenrangú félként is elfogadták. Legalábbis csak erre tudtam következtetni, amikor (szándékosan vagy sem, nem tudom) az az istenverte Robert, ahelyett hogy a vidéken szokásos nőknek járó pusziban részesítette volna, ugyanúgy nyújtott kezét Jane-nek, ahogyan nekem szokott. Akkor azt gondoltam, soha nem fogom ezt megbocsátani senkinek: sem Jane-nek, sem Robertnek, sem pedig magamnak, amiért így megjegeztem ezt, és amiért még aznap összevesztünk.

Akkoriban nagyon sok rossz könyvet olvastam, hogy jó pszichológus lehessek. Vagy ha ez így túlzás is, mindenestre rendkívül rossz hatással voltak rám.

A szerelem pszichopatológiájával foglalkoztam. Szerelmünkön valamennyi kulturálisan definiált örület szimptomáját, hogy úgy mondjam: kipróbáltam. Senki sem kényszerített erre, de mivel heroikusan akartam gondolkodni, a lehető legborzasztóbb igazságokkal akartam kezdeni. Valahányszor alkalmam nyílhatott a rossz közérzetre, vagy épp csak jól megvoltunk egymással, máris gyanakodni kezdtem. Jane pedig tűrte és tűrte a pirkadatokig tartó eszmecseréket, egészen addig, míg maga is valamiképp „esztétává” nem vált.

Jane egy telefonos ügyfélszolgálaton dolgozik három műszakban, és általában feszült. Amióta elhagytuk Magyarországot, a haja kissé megritkult; a cicjei összementek, de még így is megfordulnak utána a németek. Csak ez a dohányzás ne jött volna be a képbe.

- Jane, muszáj állandóan telefüstölni a konyhát? Rádásul megint csupa dohány az úristen is.
- Az egész lakás tele van a kutya szőrével; érdekes, hogy az nem zavar.
- Gondolj a rákos méhekre vagy a rákos mellekre!
- Jó, és meddig gondoljak rájuk?

Sokáig azt hittem, Jane életében a legmeghatározóbb időszak az a nyár volt, amikor Dél-Németországban egy alig százfős kis faluban vigyázott három gyerekre. A jó módú és köztiszteletnek örvendő pszichológus és a munkanélküli felesége minden áldott este leültették a kanapéra, borral kínálták, és cserébe elpanaszolták neki az életüket. Azt az életüket, ami már nincs, amióta a három gyerekük van.

Jane-t nagyon megrázta a dolog, és azóta viszolyog a gondolattól, hogy közte és köztem, a tökéletesen romantikus kispolgári életünkben bármi is elomoljon.

Akárcsak én, aki a megismerkedésünket követően azzal kezeltem a Briannel szembeni szorongásaimat, hogy minden utamba kerülő penészhírrel, gimnazistával, elvált vagy épp férjezett asszonnyal szóba álltam.

Jane ugyanis az első évben rendszeresen Briannek szólított. Még az ágyban is. Én viszont nem akartam veszíteni Briannel szemben.

Nem volt kétségem afelől, hogy előbb-utóbb feleségül fogom venni Jane-t, ugyanakkor rettegtem attól, hogy ez egyszersmind azt is jelenti, soha többé nem szeretkezhetek más nővel. Kénytelen voltam kihasználni az esküvőig hátralévő időt, mivel az eskütételt szentségnek tartottam. Azt éreztem, jogom van ehhez a kísérlethez, ehhez a sorskísértéshez, ehhez a terápiához azért, hogy minden kétség nélkül el tudjam fogadni a boldogságomat.

Jane a legjobb gyerekkori barátnőjével meglehetősen szoros kapcsolatot ápolt. Ha találkoztak, képesek voltak akár egy egész éjszakát is átbeszélgetni. Nem mondhatnám, hogy féltékeny lettem volna. Inkább büszke. Egészen addig, amíg ez a barátnő elő nem állt egy gyűrűvel, amit a Jane-nel ápolt ezeréves kapcsolat szimbólumának szánt.

A gyűrű teljesen bekavart. Úgy éreztem, eljelentékteleníti a szerelmemet, így kénytelen voltam túllicitálni a gesztust.

Nyár volt, Jane pedig egy újabb családot választott magának. Ezúttal Antwerpen leggazdagabb negyedében. Nem engedhettem el egy barátnőtől kapott gyűrűvel hónapokra bébiszitterkedni. Szóval, megkértem a kezét. Ő pedig igent mondott.

Bátor volt, elszánt, és utólag visszagondolva kissé vakmerő is.

Aztán magányos lett. Magányos, mert az a gazdagság, amit osztályrészül kapott, már nem volt megosztható velem, sőt egész lényem, egész kapcsolatunk tagadása volt. És akkor megjelent egy férfi, aki a család jóbarátjának adta ki magát.

Kedves volt, figyelmes, szerette a gyerekeket, agglegény volt, és mindenekelőtt egy világlátott belga arisztokrata. Jane ártatlan szimpátiája a férfi iránt napról napra fölébe kerekedett annak az elragadtatottságnak, melyet az itthonról küldött hűségköltemények garantálhattak. Olyannyira, hogy egy vacsora után a férfi zongorájánál megtörtént, aminek meg kellett történnie. Jane számára, aki a 19. századi házasságtörő nők irodalmi reprezentációjából írta a szakdolgozatát, elérkezett az idő, hogy jégre vigye gondolatait, az élet

esztétizálásának papírigazságait, és végre megkóstolja az irracionalitás, az idegenség, a hús-vér nőiség, az idegen nyelvű közeg adta közvetlen érzékiséget. És ez a sorstalanság, ez a látszólag minden szükségszerűséget nélkülöző szabadság elviselhetetlenül könnyű és mámorító volt.

Ugyanezen a nyáron Jane édesanyja kórházba került. Évek óta szenvedett egy rosszindulatú daganat miatt. Az apja azzal hívta fel Jane-t, hogy elérkezett a búcsúzás ideje. Azt hiszem, ennek a tragédiának tudható be, hogy összezsomagolt, és hazarepült.

Csak azt nem tudta, hogy a repülő, amelyhez belga szerelme kivitte, egy órán belül egy másik országban fog váratlanul, nem is landolni, inkább lezuhanni, anélkül hogy egyetlen percig is felkészült volna egy másik vőlegény országára.

Egész nap sírt.

A világon a legrosszabb dolog: előtte egy sírás, utána pedig egy zokogás.

Ami a kettő között történt – maga a metafizika horrorja.

Úgy döntött, egy üveg bor mellett elmond mindent, amit képes elmondani.

Megértő voltam: megkértem, a tőlem kapott gyűrűt húzzuk le a WC-n.

Megtettük. Aztán én is zokogtam. Annyira zokogtam, hogy már-már nevezhetnékünk támadt. Még sohasem tört fel belőlem ilyen mély és komikus fájdalom. Egyszerűen nem voltam ura a testemnek, és ez a groteszk küszködésem önmagammal őt is meglepte. Sírtunk és röhögünk egyszerre.

A sok sírástól olyan furcsa nyugalmi állapotba kerültünk, hogy beszélgetni kezdtünk. Bízván a közös újrakezdés és megbocsátás zéruspontjában, előadtam neki, hogy valaha én is folytattam erotikus barátságokat más nőkkel, de csakis azért, hogy a jövő végtelenjében a lehető legnagyobb megbékéltséggel esküdhessek fel az ő szerelmére. Gondoltam, ez majd megoldja az átmeneti krízist.

Jane azonban soha nem látott haragra gyúlt. Képtelen volt bármit is érezni irántam, sőt már a saját lelkifurdalásától is elidegenülni látszott.

Be kellett látnom, hogy totálisan kicsúsztunk egymás idejéből. Évek választottak el bennünket egymástól. Nem tudott hinni sem magának, sem nekem. Idegen voltam, és idegen volt önmaga számára. Fogta a bőrdíjút, és kísértelt az életemből.

Büszkeségem, minden irodalmi és élettapasztalatom arra készítetett, hogy lemondjak róla, és felhívjam végre Briant, mert kötelességemnek éreztem belátni a tévedésemet. De képtelen voltam. Semmihez sem volt kedvem, ami Jane nélkül volt elképzelhető. Egyetlen esélyem maradt: felfedezni egy hibás kalkulust a szív logikájában. Valami végzetes tévedést, amely képes cáfolni, vagy ha azt nem is, legalább, ahogyan azt a filozófusok szeretik hinni, képes valamiképpen megszüntetve megőrizni őt.

Életem valamennyi naplóbejegyzésébe és önelemzésébe vetettem magam, hogy megértsem, mi az a különlegesség, ami fogva tart Jane-ben. De nem találtam semmi rendkívülit a maga tiszta valóján kívül. Előkerestem valamennyi közös fotónkat, és megpróbáltam a lehető legkritikusabban szemlélni.

Semmi újdonságra nem bukkantam. Ekkor fogtam magam, és felkerestem Briant, akivel a Jane-re való tekintettel már jó ideje kerültük a találkozást.

Brian számára, mint kiderült, az elmúlt években a buddhizmus vette át a pszichoanalízis szerepét. Úgy tűnt, nem kevés sikerrel. Lakása valamennyi szeglete arról tanúskodott, hogy

nem csupán megjárta Tibetet, de meg is világosodott. Persze nem a láma szavai vagy az indiai hasis miatt, hanem annak köszönhetően, hogy megtalálta élete párját egy Suzanne nevű szobrásznőben.

Suzanne sok tekintetben jó csajnak számított: igazán nőies formákkal volt megáldva, a mozdulataiban veleszületett finomság volt, értelmiségi családból származott, és minde mellett remekül főzött. Mégsem indította be a fantáziámat. (Hozzáteszem: akkor és ott ez volt a lehető legjobb dolog, ami történhetett velem.)

Egészen virradatig meséltük egymásnak a történeteinket, próbáltuk bepótolni az elmúlt évek szótlanságát, de talán a sok bor miatt, amit egyedül ittam meg, vagy a felejtés jótékony munkájának köszönhetően, egyetlen érzés és gondolat maradt meg mindebből: mérhetetlenül le vagyok maradva a saját életemtől, és hogy ezt a féket, amit Jane húzott be bennem, ki kell eresztenem, hogy utolérhessem magam, utolérhessem és leelőzhessem Briant.

Hogy mégis némi időt és energiát nyerjek, míg az életemet elkezdem folytatni, a megboldogult gyerekszoba időtlenségében bízván hazautaztam a családomhoz. A mostohaapám a megszokott pózban ült a kerekesszékeében a lépcsőház bejáratánál, levágott lábakkal, és szívta az olcsó cigarettáját. Be sem léptem az ajtón, amikor közölte, hogy anyám még nincs itthon. A nagyszüleim felé indultam gyalog, akik valamennyi kalandom után mindig is az első állomásaim voltak, életem első és utolsó állomásai, a tiszta házasság rezignált derűlsége. Ám anyám épp ott ücsörgött egy fotelban.

A frissen tapétázott lakást ment megnézni, ezt a számára is örökké érthetetlen vagy inkább csodálatra méltó otthonosságot és optimizmust, és benne az új tévét. Egyszer csak a táskájában kezdett kutakodni. Egy szemüveget húzott elő, amit épp a napokban írt fel neki az orvos. És akkor anyám felteszi a szemüvegét, miután én önkéntelenül magamban csak egyetlen szóra tudok gondolni, egyetlen névre, amelyet a felismerés belém döbbenésében mintegy máris kiejtek a számon, de lehet, csak némán, összerезzenve a borzalomtól a tudatosság és öntudatlanság határán, anélkül hogy akarnám, vagy bármit is tehetnék ellene: Jane.

De tudják mit? Nem érdekelt Freud, és nem érdekelt, hogy rátaláltam a szív logikájának egy ödipuszi megfejtésére. Nem érdekelt, hogy átkot hozok-e az országomra vagy sem. Jane-t akartam – mindenáron. Fogalmam sincs, hogyan, de kibányásztam a klotyóból a lehúzott gyűrűt. Buszra szálltam, és elutaztam Jane szülőfalujába.

Azt hittem, a kutya mindjárt szétszedi a kerítést. Talán parancsba kapta, hogy mindenáron tartson távol. Nagy nehezen kicsoszogott Jane egyik húga.

– Itt hiába keresed.

Elkértem a biciklijét, és kitekerem a temetőbe. Jane ott ült egy padon talpig feketében. Amikor meglátott, egyetlen arcizma sem rezdült. Leültem mellé. Nem tudom, meddig ültünk így csöndben.

Szóltanul hazakísértem.

A kutya ezúttal nem ugatott. Az apja már aludt a szobájában, rajta kívül senki sem volt a házban. Tücsökciripelés és lábszag keveredett a vályogfalak hűvösében. Otthon éreztem magam. Még mindig nem szóltunk egymáshoz. Megfürödtünk és lefeküdtünk, ahogy szoktunk. Jane befordult a fal felé, én pedig átkaroltam hátulról. Kibontakozott az ölelésemből.

Hátat fordítottam, és azt játszottam, hogy négy másodpercig beszívom a levegőt, hét másodpercig bent tartom, nyolc másodpercig pedig kiengedem. Ez általában bejön. De most a szívem egyre hevesebben dobogott. A nagy romantikus költők és apám jutott az eszembe. Vajon ők mit tennének a helyemben? Ki tudja, meddig álltam Jane fölött, és próbáltam egy életre megjegyezni a vonásait, ahogy ott feküdt, végül kilopóztam az ajtón, és írtam egy rövid búcsúlevelet, amelyben mindössze ez állt: „Én most megpattanok Berlinbe. Ha akarsz, megtalálasz.” És otthagytam még a gyűrűjét az asztalon.

A másik húga épp hazaért, találkoztunk a kapuban. Gyorsan felébresztette Jane-t, aki félig kómában, félig őrültén a nyomomba eredt. Az egész falut felverték a kutyák, amerre csak jártam, amerre keresett. Hallottam, ahogy a nevemet kiabálja. Azt mondtam magamnak, Olikám, hát ezt jól megcsináltad, most aztán tuti, hogy nem keveri össze a volt pasijai nevét. Ha látná ezt Brian! Hogy röhögne Suzanne-nal rajtunk. Vagy az a belga selyemfű! De igazából cseppet sem érdekelték. Csak az érdekelt, hogy van-e kés vagy valami fegyver Jane-nél.

Nemsokára utolért. Leszállt a bicikliről, eldobta. Könnyes szemmel szaladt felém, és amikor megcsókoltuk egymást, éreztem arcomba fúródni a hideg ezüstöt az ujjáról.

– Húzzunk el innen a picsába, jó? – dadogta, s közben a könnyei ízét forgattam a nyelvemen.

– Elhúzzunk, bébi – feleltem. – Kurvára elhúzzunk.

JÓNÁS TAMÁS

KARDIOLÓGIA

Eltűntek a most lábnyomai.
Furcsa, nincsen bennem félelem.
Érzem pedig, hogy kéne valami,
vagy legalább valakit értesítenem.

Postalevél, feladója nincsen.
Számot nem hordó, üres SMS.
Vagy itt felejttem a padon az ingem.
Inkább szeress, hogy inkább ne keress.

De kivárom a rendet, visszatér majd,
néhány megálló, Prága, villamos.
Egy utastalan bicikli élém hajt.
És újra megvagyok. Már tiszta kosz.

HA MEGÉRTED

Esők után már nem lehet vita.
A letagadott csókok vákuumában,
mint két halott, de még parazita,
megküzdünk a kétértelmű nyárral:

magunkkal, két alig különböző
koordináta-rendszerrel. Te boldog,
én elégedett lennék, mint a kő
vagy napfényben leégett, sima homlok.

Sikítva imádkozni, duzzadt lábra
üvegcipőt húzni nem érdemes.
A hétköznapi fel- s letámadása

egy tévedés. Szorzónak egyszeres.
Kinyílni kéne, mint az ósdi láda,
hogy lecsukhass. Hogy újra megszeress.

**DEZSŐ
MÁRTON**

HA LEHET

Egy nagypolgári családba
Szeretnék újraszületni
Ahol a nappaliban
Zongora áll
És esténként
Verseket olvasnak
Egymásnak a szülők
Miközben nővéremmel
Szőnyegen guggolva
Bontjuk ki sorra
Külföldi rokonok ajándékait.

Súlyos székekben reggeliznénk
Narancslé lenne az asztalon
Apám kezében napilap
Anyáméban divatmagazin
Nővérem tányérszélre
Számúzná a bacont
És hisztizne mert éppen
Nem figyelünk rá.

Fociedzésre vinnének
Aztán gitártanárhoz
Aki annyira kedvelne
Mint öreg kutyája a bacont
És szemüvegét törölgetve
Hangsúlyozná
Milyen tehetséges vagyok.

Nem férne hozzám szükség
Szorongás vagy halál
Húszévesen mégis
Otthagynám az egyetemet
Ahol keleti nyelveket
És filozófiát tanulnék
Hogy Indiában
Kétkezi munkásként segédkezzek
Egy keresztény templom
Restaurálásában.

Este pedig focizni tanítanám
Az utcagyerekeket mielőtt
Alamizsnát osztanék
A környék hindu bölcseinek.

A mumbai reptér termináljában
Naptól kifakult hajjal
Kultúraközi kommunikáció
Élményeitől bizseregve
Ismerném meg
Jövendőbeli feleségemet
Aki egy helyi vállalat
Európai képviselőjét látja el
Szabad idejében jógázik
Videóblogja van
És több tízezren követik.

Élményeim és intellektusom miatt
Rendszeresen beszélgetős
Műsorokba hívnának
Kedves lennék kiegyensúlyozott
Egyszer megkérdeznék
Hova szeretnék újraszületni
Ha választani lehet
És azt válaszolnám hogy még
Soha nem gondolkoztam ezen.

ELJÖVETEL

Érkezése várható volt – szándéka ismeretlen.
Miután a távolság védelmi vonala elesett,
könnyű csónakon küldte előre martalócait.
Most úgy közelít felém, mint hódítók vezére
a felperzselt perifériához.

Nem ágon himbálózó testeket lát,
hanem kitermelhető nyersanyagot.
Fát azokban a fákból is, töretlen erdőt.
Nem remete bölcsek lakhelyét a hegyen.
Utakat lát oldalában, gyomrában érceket.

A halottak nevében, a fák, a sziklák,
a bölcsek nevében mit mondhatok?
Sisakja mögött megtérültek veszteségeim.
Szemében rendeltetésszerűen üzemel a táj.

Hallottam nemzedékem legjobbjait
csikordulni gyalogsági bakancsok talpa alatt,
tábori papként hirdetni végidők evangéliumát.

A tizenkét légió partra szállt, és a láng jelével
homlokán, mezítlábasan a tizenharmadik.

SZEPES

ERIKA

HÁROM BESZÉLGETÉS

- Szólítottál. Ímhol vagyok.
- Tévedsz: káromkodtam.
- Pedig tudhatnád: Istent ne káromold, néped vezetőjét ne átkozd.
- Hát ez az. Ki a te néped, és hová vezeted?
- Tudhatnád: Ábrahám, Izsák és Jákob, gyermekeik és az ő utódaik.
- De hová vezeted őket, és mennyiben különbözteted meg más népektől?
- Ők a kiválasztottak. Én vagyok, aki vagyok, aki van – az küldött engem hozzátok.
- Mire választottad ki őket?
- Megkülönböztetett törvényekre, minden mástól eltérő emberi sorsra.
- Értem. Haljanak meg törvényeid szerint, szenvedjenek iszonyú kínokat megkülönböztetésed megnyilvánulásaként.
- Vétkeztek. Meghoztam a törvényt: halálnak halálával haljanak, keserű munkával kaparják ki kenyerüket, az asszonyok fájdalommal szüljenek.
- Persze, ez az irgalmasság szava, hideg h hangok halmozásával hirdeted, hangoztatod, hogy még félelmetesebb legyen. A h hanggal együtt sívít belőled a halál.
- Ebben viszont osztoznak minden emberrel, akiket ugyanúgy érdemeik szerint ítélek majd meg.
- Köszönjük. Köszönöm.
- Ahogy téged hallgatlak, közel jársz a Ge-Hinnomhoz, a gyehenna tüzéhez. Minden szavad istenkáromlás.
- „Irgalmazz, Istenem! Én nem hiszek Tebenned, / csak nincs kivel szót váltanom.”¹
- Miről kéne szót váltanod?
- Fájdalmaimról, haragomról, kétségbeesésemről.
- Miért sújtanak ezek téged?
- Ha méltóztatnál idefordítani orcád, és betekinteni életem néhány élményébe, talán megértenél.
- Mondd, de ne közelíts! Ura vagyok az időnek, látok mindent, ami volt, van, lesz.
- Most éppen a múltba irányítom tekintetedet. Három emléket fogok elébed vetíteni, a háromban a közös a halál – hiszen arra ítélted őket. Három nagyon különböző ember, mindhárom úgy végzi, halállal. Te először Ábrahám kebeléhez irányítod őket. Pedig nem egyformán haltak meg: nem szántál nekik sem azonos életet, sem azonos halált. A háromféle halálban az egész emberiség végzetét megláthatod: helyettünk is szólnak hármuk szavai.
- Kezdd már!

1988. november. Kórházi ágy. Huzalok, csövek, tapaszok, amelyek egy boszorkányos szerkezethez, az oszcilloszkóphoz vezetnek, amely kivetíti a megfigyelt minden rezdülését-mozdulását. Látható, hogy a képernyőn a zöld elektromos hullámok ha-

¹ Nemes Nagy Ágnes

talmas amplitúdóval kilengenek. A kínzókamrában lekötözve: apám. Ha halkan, recsegetve is, de még tud beszélni. Suttog.

„Mert rám szakadt, amitől rettegtem, és amitől félttem, osztályrészem lett.”²

„Barátaim azt hiszik, hogy fekszem, nem tudják, hogy járni tanulok megadóan, Isten oldalán.”³

– Apám, te félsz? Mitől félsz?

– „Én mindent tudok előre pontosan, mi lesz, váratlanul nem érhet semmi baj.”⁴

– Mit érzel olyan bajnak, amivel te, a tapasztalt orvos, nem tudsz megbirkózni?

– Nézd csak: „A halántékom oly ősz már, / a fejem milyen fehér lett, / hol az ifjúság, a bájos? / Fogaim megodvasodtak; / s az idő is oly kevés lett / mit az édes élet adhat.”⁵

– Apám, te nem szoktál testi bajokról panaszkodni. Ez most valami más?

– Nagyon más. Most a másik oldalon vagyok, érzem évezredek borzongásait, nyomorúságát – egy vagyok közülük. „A világban, e kotyvasztó fazékban, / a történelem gőzölögve fő. / Fölöttünk, egyre keskenyebb karéjban, / Keringve száll a keselyű idő. / Mi vár reánk ezentúl, ne keresd, / Ne gondold már csupán a jelen évre, / A többit pedig bízzuk egyenest / A szenvedések örök istenére.”⁶ És tudod, mi bánt a legjobban? Az egyenlősdi. A Bosszuló Isten nem igazságot oszt, hanem mindenre egyformán lecsap. „Hány volt, ki más szívéből / Kiszította a vért / Saját javára, / És nem lett büntetése. / S hány volt, ki más javáért / A vért kiontá saját szívéből.”⁷

– Egy orvos mindenképpen a más javát szolgálja, és te ráadásul jó orvos voltál. De az Úr gondoskodott róla, hogy ellentétek legyenek a világban. Nálam jobban tudod, hogyan nyilatkoztatja ki kettős természetét: „Én alkottam a világot, én teremtettem a sötétséget, / én szerzek békességet, én teremtek bajt, / én az Úr cselekszem mindezt.”⁸

– Nagy dicsőség. Túl az egyes emberen, világméretekben különösen, és különösen a mi századunkban: „a bűn szaporább, / mint annak előtte, / s hogy mi a célja az Úrnak, senki se tudja ma sem még. / Mert megmondta / az Úr, hogy a bő folyamok kiapadnak, / hogy megroggyan a Kármel, a Básán és a Libán / dísze lehervad, a hegy megzendül, a tűz elemészt majd / mindent. S úgy is lőn.”⁹

És ez a sors mindenkié. „Eltűnnek sorba, se szó, se beszéd / Éjnél feketébb teve hátán. / Nem is adta nekem búcsúra kezét / s örök égbe szökött Miki bátyám. / Megzörren a rög, lehanyatlik a jó, / És nem marad itt, csak az árnya.”¹⁰

² Jób 3, 26

³ Zsoltár 3, 25–26

⁴ Aiszkhülosz

⁵ Anakreón

⁶ Vas István

⁷ Petőfi Sándor

⁸ Ézsaiás 45, 7

⁹ Radnóti Miklós

¹⁰ Vas István

– Ez volt az Úr önkéntes vallomása: magára vette a bűn teremtését. De hívei megalkották hozzá az ideológiát, miszerint a rossz a szabad akarat szükségés feltétele.

Apám köszörilte a torkát, majd halkán, rekedten folytatta:

– A helyesen értelmezett rossz nem létező dolog, amivel számolni kell, hanem a lehetséges jó hiánya. A rossz megkérdőjelezésével valójában statikusan tökéletes világot szeretnénk elérni, holott világunk mozgásban van a tökéletesség felé. A világegyetem és mindaz, amit tartalmaz, sem nem rossz, sem nem jó. A rosszat az teremti meg, amit az ember szabad választásával művel a világegyetemben. A vasból egyaránt lehet ekét vagy kardot kalapálni. „Jaj, ki kovácsolt kardot először, mordat-ijesztőt? / Ó, be könnyörtelen és vad szíve, vas szíve volt! / Akkor gyúlt ki a harc, tört gyilkos erőszak a földre, / akkor lelt rövidebb útra a durva halál. / Vagy nem is ő a hibás, az az árva – mi magunkra / fordítottuk, amit ő vadak ellen adott?”¹¹ A szabad akarat és a predesztináció kérdésén is évezredek óta vitáznak. Én nem érem be rabbi Jánnáj igazságával Az atyák bölcs tanításaiában: „A gonoszok jóléte és az igazak szenvedése nem a mi kezünkben van.”

Anyám halkán belép: – Ne erőltess magad ennyi beszéddel! – mondja. – Hetek óta nem beszéltél ennyit!

– Igaz, de most az egyszer muszáj olyan dolgokról is beszélnem, amiről eddig hallgattam. Sosem feleldhetem a múltat, amikor gyermekkoromban szigorú hitre neveltek, sőt azt szereték volna, ha rabbi lesz belőlem. De a barmicvóm után jött betegség, a gyermekbénulás, egész életminőségemet megrontotta, és kialakította bennem azt a meggyőződést, hogy ha egy Európa-szerte híres rabbi rabbiságra kiszemelt gyermekével ez megtörténhetett, és akit annak idején gyógyítani sem lehetett – ami tehető volt, azt a jóságával és erkölcsösségével kiemelkedő rabbi megtette: a hátán vitte át a beteget Veszprémbe masszírozásra –, akkor én többé nem hiszek. Teljesen elvette a hitemet. Ehhez jött hozzá, hogy a tudós rabbit vele élő családtagjaival – én akkor már Pesten voltam – Auschwitzba vetette. A családom kiirtása, ha még lett volna maradék hitem, azt is megsemmisítette volna.

Ekkor hirtelen valami történt. Lehunyta a szemét, nehezen lélegzett, és abbahagyta a beszédet. Azt hittük, elaludt. De nem: egy gyenge intéssel magához hívta anyámat, az ágy szélére ültette, és előre nyújtott jobbjaival lassan, puhán, áldó mozdulattal körözni kezdett a feje fölött, egy ima ritmusára. Számunkra érthetetlen szöveget mormogott, olyan szavakat, amelyeket gyermekkorom óta ki nem ejtett a száján. „Baruch ata Adonáj Elojhénu melech ho ojlo, áser kidösonu bömicvojszov vöcivonu löhániszov bövriszov sel Ávrohom ovinu.” (Később izgatottan kerestem utána a magyarra fordított imában: „Áldott légy, örökévaló Urunk, Világ Királya, ki megteremtettél bennünket, és megengeded nekünk, hogy befogadjuk őt Ábrahám szövetségébe.”)¹² Ezután többé már nem jött vissza közénk. Napokig feküdt öntudatlanul, kómában. A módosult tudatállapot visszavitte a gyermekkorába: az Úr elvette tudatát, de maradék életének rövid idejére, a csövek, huzalok és drótok között, visszaadta hitét. Ezzel a tudattalan hittel, megbékélve halt meg. Anyám félig elomolva, félig keserves dühvel mondta: az emberi személyiség vagy „lélek” a test nevű kémiai szerkezet kipufogócsöve. Ha a gép leáll, megszűnik a kipufogás. Ennyi az egész.

¹¹ Tibullus

¹² Esti ima jom kippurkor

1999. december. Kórterem. Az ágyon anyám, aki tizenegy évvel korábban temette el apámat. Magas, fehér párnára feltámasztva, inkább félrehanyatlik, mint ül, fehér a haja is, ami a kínlódástól lángvörös arcát köríti. Folyamatosan köhög, és a köhögés szüneteiben halkan nyöszörög, sóhajtozik.

„Szeretném tudni, miért vagyok itten, / ahol már semmi szükség nincs reám. / Én vagyok bűnös, én tettem sokat, / hogy elpusztítsam mennyországomat, / mert önhitt voltam nagyon én, a bamba, / azt hittem, vehetek mindent magamra.”¹³ Mert sosem tudtam hinni. Se Istennek, se embernek. És – ami Istennel rokon tulajdonság – sosem tudtam megbocsátani, sem felejteni. Ebből nagy fájdalmak születtek. Pedig a hit most nagyon elkelve. „Úgy látom én, mióta megvagyok, / hogy aki hisz, az megcsalatott máris. / Sőt amiben hinni lehet, az / Eleve irreális.”¹⁴

– Kaptál valamit a hit helyett?

– Ó, hogyne. „A testnyomorító vénség már a fejünk búbja fölött fenyeget. Senki se tisztel már, nem is ismer torz alakodra, elméd tompa lesz, és árnyba borul szemed is.”¹⁵ Csak nézz rám! „Ami szenved, az nem lehet szép.”¹⁶ „Púpos lettem és görnyeteg, / nem hallok, életem hanyatlik, / fejemről a haj lepereg, / orrom-szájam folyvást patakzik, / mellemben is igen nyilallik, / érzem, reszket minden tagom, / megvetés, gúny szíven talál, / járni se tudok már magam, / megjelölt engem a halál.”¹⁷

– S a testi kínokon kívül mi bánt még?

– „A bűn szaporább, mint annak előtte, / s hogy mi a célja az Úrnak, senki se tudja ma még.”¹⁸ Hallom az Istent perlő verseket, a könyörgéseket hozzá, de csak egyvalamit értek az egészből, hogy már a bölcs zsoltáros is vádol: „nálad bocsánatot nyer a vétek, hogy féljenek téged.”¹⁹ Könyörögve félnek tőled. Ronda szereposztás. „Könyörögök én ügyefogyott / vonj Árnyékkodba engem / segítsd le rólam súlyomat / adj részt az enyhületben.”²⁰ Ez még egy szelíd, alázatos könyörgés. Célratörőbb – és egy kicsit hízelgőbb, hiszen tudjuk, az ima keletkezésétől fogva adok-veszek kölcsönösségi viszony, ha tetszik: alku az istenségekkel – egy másik: „Add istenem, hogy leljek utat már e füledt mocsárból, / megtalálva törvényedet / a benn burjánzó létnek / mely a homályból tán kilábol, / ha bölcsességed is segít.”²¹ Egy ilyen alku utáni állapotban született a másik, őszinte panasz: „Ültem az Isten sírján, / megkönnyebbültem: / enyém a lelkem s irhám, / megmenekültem. // Fömlálltam, s visszarogytam, / nem volt hová mennem, / erőm se volt, a harcban / megöregedtem.”²²

– S ha megpróbálnál egyszer könyörögni, imádkozni hozzá?

– Hogy én?! Azt megtehetem, de minden hit nélkül, mondom a szöveget s hozzá a dalt. Megpróbálhatjuk! „Uram, ne feddj meg engem haragodban, és ne ostorozz engem búsulásodban.” (...) „Könyörülj rajtam, Uram, mert ellankadtam: gyógyíts meg engem,

¹³ Petri György

¹⁴ Székely János

¹⁵ Szémónidész

¹⁶ Örkény István

¹⁷ Eustache Deschamps

¹⁸ Radnóti Miklós

¹⁹ Zsoltár 130

²⁰ Székely Magda

²¹ Rákos Sándor

²² Kányádi Sándor

Uram, mert megháborodtak csontjaim! Lelkem is igen megháborodott... Elfáradtam só-hajtásomban, egész éjjel áztattam ágyamat, könnyhullatással öntöztem nyoszolyámat... Mily rég nem veszed le tekinteted rólam? Arra sem hagysz időt, hogy nyálam lenyeljem! Vétkeztem? Mit tettem? Támadó kedvednek miért vagyok céltábla? Vétkem fölött miért nem hunysz szemet?"²³ Sokat beszélt, köhögőroham jött rá. A beszédszünetet kihasználva kérdeztem:

– Nem könnyebbültél meg?

– Hogy én?! Hogy képzeled?! Amikor az Igazságos Atyaistennek csak a bosszúját érzem? Mégis összeszedi magát, és folytatja: „A te kezéd formált és teremtet, most meg más gondolt, és elpusztítasz. Kitépted reményem, ahogy a fát szokták.”²⁴

– Látod, itt van a hit mellett a másik segélykérő szó, a remény.

– Azt is elvette, teljesen. Először megbetegít, legyengít, és akkor hív küzdelemre. „De hol vegyek erőt végső kitartáshoz? / Mikor jön a vég, hogy türelmesen várjam? / Erős vagyok tán, olyan, mint a szikla, / talán kemény ércből jött létre a testem? / Számomra nincs többé segítség...?”²⁵ Látod, gajdolhatok én naphosszat, semmi sem lett jobb.

Most már fuldoklott a köhögéstől. Én, teljes meggyőződés nélkül, biztattam.

– Próbálj megfogalmazni egy megbánást, anyácskám, hátha jobban leszel.

– „Nem vagy, üres az ég, öklöm összeszorítom, s káromlom / őseink hitét, az igaznak hazudott írások minden szavát (...), mert ha te lennél, ha te teremtetted ilyenre világunk, gyilkosok / kezébe végtelen hatalommal, ártalmatlanok vérében, / fájdalomban fűrdetve létezésed, akkor magad lennél a bűn.”²⁶ Mikor lesz már vége? – hörögte, jajgatta. Majd egy végső erőfeszítéssel felült, próbált úgy levegő után kapkodni. S az ég üres volt.

Erős szél kezdte rázni a csipkebokor ágait, és újra szólt a fennen dörgő hang:

– Állj már le! Ez szétfeszíti a blaszfémia kereteit! Hagyj végre magamra!

– Emlékezz szavadra: három emlékem felidézését engedélyezted. Eddig csak kettő volt.

– Ez a kettő is elég volt ebből a felelősségre vonásból, amit – már nemcsak sejtem, de látom is – úgy tulajdonítasz nekem, hogy teljesen kihagyod belőle a személy felelősségét.

– Hárítás? Hárítás? A személy felelőssége a szabad akarat megnyilvánulása. Tagadod tehát a szabad akaratot?

– Ugyan, hagyd már ezt a szofisztikált vitát: mások is ezzel próbáltak már sarokba szorítani. Úgy szabad, ahogy én engedem. A jó az, amit én annak tartok. S az a rossz, ami nekem nem tetszik.

– Akkor figyelj: hallgass meg más véleményt is. Valószínűleg az epikureusok látták helyesen: az emberi élet pontosan az, aminek látszik: a jó és az irracionalitás zűrzavara. Semmi sincs a születés előtt és a halál után. Nincs Isten, akihez indoklásért vagy igazságért fordulhatnánk. A világegyetem tervszerűségének látszata az emberi érzékelés felépítéséből adódik. A gonosz problémája eltűnik: nem azért, mert nincs gonosz, hanem mert nincs jósaágos Gondviselés, akinek meg kellene magyaráznia magát. „Isten egyetlen mentsége – mondta

²³ Zsoltár 38

²⁴ Zsoltár 38

²⁵ Jób 6,13

²⁶ Kuczka Péter

Stendhal –, hogy nem létezik.” Csak a földön zöldellő kurta élet furcsa véletlene van. A többi fekete, hideg káosz.

– De fejezzük már be irgalmatlanságaim felsorolását, mennem kell, nincs több időm erre.

– Neked nincs időd? Neked, aki Örökkévaló vagy, és kívül élsz az idő sodrásán! Időm nekem nincs, vagy legalábbis jóval kevesebb, mint neked. De annyinak még kell lennie, hogy a harmadik emlékképet elébed vetítsem.

– A sátánhoz és az ő sima, behízsgő sziszegésű szolgájához illő beszédpartner vagy, de hát ha hármat engedtem, legyen úgy. És lőn.

2017. szeptember. Kórterem. A betegágyon az ágyneműnél is fehérebben barátom, a tudós, a költő, a szellem és a kedvesség megtestesítője. Szerette Villont, és kedvenc versformája volt a francia ballade, annak is a vége, az ajánlás. Még nem is öregem, csak önmagát öregnek tartva mondogatta gyakran: „Herceg, már túl a hatvanon, / teljes bizonyosságunk vagy / a vénség felől, mely bezár.”²⁷ Hol volt akkor még a vénségtől? Ereje teljében volt alkotó.

– Drága költő, hogy vagy?

– Hogy lehetnék így, túl a nyolcvanon? „Hörgök, vonaglok, mint a nyomorú állat, kínomban a port harapom.”²⁸

– Mindig szerettél túlozni, nyilván most sincs olyan nagy baj.

– Már hogyne volna! „Ősz vagyok és hiteveszett, / fukar, ki csak morog, haragszik, / gyanakszik, a régieket / jobban értem, mint ami ma zajlik, / a testem mind mélyebbre hajlik.”²⁹

– Nem szoktál így panaszkodni. . .

– Nem szoktam így haldokolni. „Tép fájdalom, hátam, fejem, karom sajog, vénhedt. / Tétkozló testem, most fizess, / törleszd sok régi vétked. / Bőröd fakó, szemed veres, / ráncos vagy, ősz, botolnak lépteid.”³⁰

– Nyilván azért néha még van valami jó is.

– Az álmaim. Azok gyönyörűek, színesek. Azt szoktam álmodni, hogy jönnek hozzám vendégségbe költők, még idegenek is, és mondanak nekem vigasztalásul szép verseket. „Mikor az élet nagyon mélyre ejtett, / Egy középkori költő ült le mellém, / S magamnak néha büszke, torz haragban / Egész külön bálványokat faragtam. / De nem jönnek, csupán egy pillanatra. / Ha bajba jutsz, hát úgy kell járnod árván, / Lásd, téged is most rábíztak magadra / Hogy egyedül vívd csatádat a párnán.”³¹

– Hát ez nem igazán vigasztaló.

– Ők is átélték ezt az állapotot, ezért tudtak ilyen közel kerülni hozzám, hiszen már én is félig velük vagyok. Istenben már egyikőjük sem hisz – sikerült mindenkit kiábrándítania magából. „A legvégső, a nem-emberi hit, mely halálig emel elgyötörten, / nem a megkívánt egekben lakik, / ott él az eleven, keserű földben.”³²

– Vidámabb látogatóid nem voltak?

²⁷ François Villon

²⁸ Somlyó György

²⁹ Eustache Deschamps

³⁰ Eustache Deschamps

³¹ Orbán Ottó

³² Orbán Ottó

– Csak hallgasd őket, milyen vígak! „Halántékomon ősz hajakkal / és részegen kószálok a városban. / Egyedül az éjszaka ösvényein, mint rossz angyal / ki elszakadt szülőitől és testvéreitől. // Szememre húzom a kalapom. Hát így legyen, Úristen. / Jeges szél cibálja szakállam s vonyít előttem / a vak síkátor, mint hurokra került eb. / Jézus, ha élne felettem, óh, tudom én, / lehajolna hozzám ez átkozott földre, / hogy két meleg és habkönnyű tenyerével / betakarja vérző sebeim. Jézusa sincs annak, kinek hite nincsen.”³³ És a legnagyobb, a nekem legkedvesebb is megélte a maga keserű sorsát: „Meghalni lélekzetemet / fojtom vissza, ha nem versz bottal / és úgy nézek farkasszemet, / emberarcú, a hiányoddal.”³⁴ Egy kortársa is így: „Mély völgyéből a létnek esengve felkiáltunk, / tudván, hogy szenvedés van, és halál van, és nincs Isten, / de nélküle oly nehéz élnünk a földön itt lenni: / így forgunk, forgunk körbe, hajnaltól éjszakáig, / sejtek közé zárattunk, s kitörni Ő hiányzik.”³⁵

Ezért hazug az Úr. „Nincs nyomorultabb csaló, mint aki nyomorultakat csal meg.”³⁶ Ezért „Éltet a méreg. / Próféták és költők dühe oly rokon, étek a népnek / s innivaló.”³⁷ Hát hogy a próféta hisz-e, azt nem tudom. De az idelátogató költők tanúsága szerint a költők nem hisznek. „S a versben hinni, csak a versben / mert hogyha idő és tér önkezdetéhez visszareccsen / az egy amely megmenekül.”³⁸ Ezért kell verset írunk. A vers – vállalás. „Minthogy csak a vállalt élet / Erős és méltó önmagához.”³⁹ Azért az nem egyértelmű, hogy a vers volna az egyetlen megoldás. Eljött az egyik legjobb barátom, aki kétségbeesésében mindenben kételkedik. „De mondd csak, világ ez még? / Hol vannak a nagy koreszmék? / Hol a megtervezett éden, mit századunk kínált? (...) mire jó a vers, a szellem szédítette gyöngye jellem? / Törvény, jogrend és igazság / nem több, mint fennkölt mese, / fönti érdek, lenti gazság.”⁴⁰

– Ez sajnos nem egyéni borúlátás. És még csak nem is a betegséggel járó depresszió. Világállapot.

– Tudom. „Hát így vagyunk. Jövőtlenek vagyunk. / Ez, társaim, a meztelen igazság. / Lássátok és hallgassatok vele. Hallgassatok, ne szóljatok a népnek. / Mért vesszen el végső reménye is?! // Nagy érdem az, és nagy szükség lehet rá.”⁴¹

– Most te is hallgass. Nagyon csúnyán köhögysz.

– „Léptek, köhögések, az agónia jelei, / még megtart valami – megtartom magam itt / egy kis nosztalgia, pár indulatszó, / ahogyan egy tárgy az árnyékához ragaszkodik.”⁴² Muszáj mondanom, mert más nem mondja majd helyettem: „Mindenki tudja, s hangtalan figyeltem, / Mint hamvadok, a tűz mint emészt. / De sejtik-e, hány ének hült ki bennem, / Míg viseltem ezt a szenvedést?”⁴³

³³ Kassák Lajos

³⁴ József Attila

³⁵ Vihar Béla

³⁶ Székely János

³⁷ Radnóti Miklós

³⁸ Veress Miklós

³⁹ Székely János

⁴⁰ Orbán Ottó

⁴¹ Vas István

⁴² Lászlóffy Csaba

⁴³ Lászlóffy Csaba

– Pihenj, ne szólj. Egészen kimerültél.

„A keserű kórházból hazatértem.”⁴⁴ A kedves költőm fekszik ott az ágyon. „Még szólt hozzám, de tudta, hogy nem értem, / Mert a betegség behálózta lágyan. / Csodát meg nem tesz semmi isten értem, / Egy sem akarja, hogy örökre áldjam. / A földön, égen, vízben mennyi isten!”⁴⁵

Az úton hazafelé igyekeztem megőrizni utolsó szavait. Hosszan mondta, nagyon szépen – az utolsó üzenete volt.

„Te is tudtad ezt mikor félszegen összenevettünk

S mondtad hát akkor menj, ha nincs időd majd legközelebb

Holott sejtettük mindketten, hogy legközelebb már

Vékony viaszfigura fekszik helyetted az ágyban

Egy szál lepedővel letakarva furcsa szokás.”⁴⁶

„Nincs kedvem alakoskodni és ágálni és szerepelni és csereberélni

És sáfárkodni itt a számadás nem loptam semmit s híja ha volna

Legfeljebb annyi amennyit hozzátenni nem akartam vagy nem sikerült

Így találtam ezt a világot mikor idehozták s most ha úgy érzed

Hogy úgy hagyom itt ahogy találtam semmi se változott ám te ítéld

Gáncs vagy jutalom mindegy már s »ama külső Sötétség« se segít

Esküszöm nem fogok sírni és csikorgatni fogam odaát.”⁴⁷

Nem sírt. Nem csikorgatott. Nem kapott levegőt. És egy utolsó, keserves sóhajtással ezt suttogta:

– „Hát megtanultam a világot, / e sárból vérből rondaságot. / Tovább lapoznék. Nincs több. Vége. / Mért írtad, Istenem, mivégre?”⁴⁸

Haragosan zörgött a csipkebokor. Felbődült az Úr dühös hangja:

– Befejezted végre? Megvolt a három.

– Hát ez az. Volt. Voltak. Nekik már csak múlt idejük van. Te pedig visszatérhetsz az Örökévalóságba.

– Nem kívánlak látni egy ideig.

– Nem is fogsz. Eleget láttam ahhoz, hogy megköszönjem alkotó és pusztító tevékenységedet. Elvetted a hitet, a reményt és az életet. Tudom mindannyiunk sorsát. Ő, hogy az isten...

– Mi van már megint?

– Megszúrt a szentséges csipkebokrod.

⁴⁴ Vas István

⁴⁵ Vas István

⁴⁶ Karinthy Frigyes

⁴⁷ Karinthy Frigyes

⁴⁸ Zelk Zoltán

CSIKÓS ATTILA

KÖZELKÖRZET

In memoriam D. N. Á.

Az író kocsmája

Nem tudok semmit a barátságról. Nincsenek barátaim. Ha kinyújtom a kezem a kocsmapulton, nem ütközik másik kézbe. Iszunk, én meg a szőke kurva, aki ugyanott ül, ahol korábban egy író. Amióta a fickó meghalt, csak ketten maradtunk a pultnál. Pár nap múlva tavasz. Amíg az író élt, addig a szőke nő a szomszédos asztalnál ült, és néha kiment dohányozni.

Én a konyhaajtó előtt ülök. Az író, vagy amióta ő meghalt, a kurva a bejárattal szemközt. Szeretek itt inni. Fokhagymás sült hús szaga tárul reám, ha a pincérek kijönnek, és amikor valaki bejön, felbodorzza a szél a kurva haját. Egyszer azért jó lenne leülni a bejártnál is. Nem mintha meg akarnék halni, inkább jólesne, ha a tarkómba nyalna a szél. Unlak bennetek. Néha új vendég jön. A szőke kurva kér neki egy zsíros kenyeret. Nem a barátom, kezét se nyújtja felém.

Az én kocsmám

Nem emlékszem rátok.

Arra a lányra sem, aki egész este hordta az italt nekünk. Új volt, talán aznap először pultozott. Hátral felnyírt, rövid, göndör frizurája volt. Megkérdezte, kérek-e a whiskeybe jeget. Nem válaszoltam rögtön. Néztam a hajópadlón egyensúlyozó csinos körömcipőket. Részeg voltam, nem tudom, táncoltak vagy csak a helyükre mentek. Velem szemben egy szakállas fickó sörözött, aki kissé gyanús volt nekem. Talán egy fényképről tűnt ismerősnek. De így is csupán egy részlet miatt. A düh, amivel bámult maga elé. Ebből a haragból építkezett a tekintete, a testtartása is.

Nem, mondtam végül. Nem kérek jeget. Arra gondoltam, hogy ez a felnyírt hajú lány nagyon szép. Egészen izgató. De az is, hogy egy idegen nő felkeltette érdeklődésemet, szintén a szakállas fickó gyűlöletéből táplálkozott. A becstelenség feketéje égett a szemében.

Közben egy sült húsos tálat vittek egy szomszédos asztalhoz. A szakállas rá se nézett. Bámulta a sörét. Én meg egészen szembefordultam vele. Kigomboltam az ingem, hogy lássa, ki vagyok. Talán a felnyírt hajú lány barátja. Azé, aki hordta nekünk a piát. A sült szaga még várakozóbbá tett. Azt akartam, hogy történjen végre valami. A felnyírt hajú lány engem bámult a sör csap mögül. Én a szakállas fazont. Nem ismertem rá egyikükre sem.

Kértem még egy italt, aztán kimentem cigizni. Mire visszatértem, a szakállas nem volt sehol. Nem ismerem rátok. Mintha nem lenne előképe a fejemben annak, hogy valaha voltak számomra valakik. Hogy léteztetek-e korábban is. Nyomtalanul bukkantok elő. Akár a klónok. Javaslatok. Egy prediktív hajnal, egy mindent előre megmondó szomszéd szabályai szerint. Ez egy perspektivikus játszma. Lehet, hogy teljesen egyedül vagyok. Egy néptelen asztalt látok, rajta üres tányérok. Fokhagymaszag sisterereg a sötétben. Telhetetlen szenvedés málnaízét érzem, és egy pohár jég sárgállik a sötét bárpulton. Elvesztegetett percek és elmaradt csók és pofonok.

A kocsmá plafonja

Egészen vastag, fojtó pára és izzadságszag szorítja magához a helyet. És az a kíméletlen írógépkattogás a pohársörömpölés és a kávéfőző zakatolása közben. Ilyen feje van a csaposnak. Dolgoznak benne a mondatok. A fehér javítófesték szagát is érzem, ha rám lehel. Ezzel akar kinyírni. Hogy nem idevaló. Nem szeret. Jelzi, hogy ő másmilyen. Nem smúzoló fajta. Mindig a pult másik végéből bámul felém. Hosszan és kíméletlenül lassú mozdulatokkal csapol. Húzza az időt, és jár az agya. Tele van a fejem az összes részeggel, aki idejár. Tényleg könyvet lehetne írni róluk. Akik ráérősen távolodnak az éjszakában. Nyögve felállnak, előkaparják a cigarettájukat, aztán sóhajtanak. Lassan, libasorban elvonulnak a pult előtt, aztán szélesre tárják az üvegezett ajtót. Kimennek. Megállnak a szemközti új építésű ház szerkezetkész silója előtt, dohányoznak, és befelé néznek. Mintha nem is mentek volna ki. A csapos egy barna bigét fűz. A pultra könyököl, elmosolyog a lány felett. Ebben a kocsmában még nem járt író. Nem járnak írók írógépkattogásba. A csapos nézi magát az éjszakában. Nem szeretné a csapos lenni. Nem szeretném fogni a barna lány kezét. Nem szeretném hallani a történeteket, amelyeket nem tudok elmondani. Ha nem lehet elmondani őket, talán nem is igazak. Nem akarok attól rettegni, hogy nem fogom tudni elmondani, hogy mi történt velem. Nem fogok idejönni többet. Nem fogok inni. Üvegek három ember magas gótikája hullámszik a fejünk felett. A csapos megfogja a lány kezét. Lassan és szomorúan beszél. Borostyánbarnán hullámszik a sok palack. A fény játéka a plafonra vetül. Az utcán dohányzók is bejönnek. Vége van. Felnézek a plafonra. Szürke és unalmas, mint minden regény. Nehéz és magányos pára lepi. Végre megkapom a sörömet.

Hajnal

Nem tudok semmit sem a jó, sem a rossz sorsról.

Az utolsó kocsmával szemben kurvák állnak. Annak idején egy cimborámmal álldogáltunk itt. A picike bár előtt. Kérek egy bort. Rágyújtok. A cimborám szemből érkezett mindig. Elment a színház bejárata előtt, aztán befordult a trolik segge mögött, és átszaladt a kocsi között. A bárban alig van valaki. Egy öregúr, tartásán látni, talán a Ludovikára járt, bár ahhoz nem elég öreg. Még két nő. Olasz. Ebbe biztos nem kell belehalni. Teljesen és elidegeníthetetlen módon idegen vagyok. Taxik drosztolnak, méregetik a nőket. Kijön a pultosnő, és átölel. Megeszem az utolsó croissant-t. Ajándékba kapom. Egy pusztit is kapok. Azt is ajándékba. Barátom, az író, nem jön szemből, mert meghalt karácsonykor. Szemből akarok jönni. A kurvák közül. Az egyiket elviszi egy taxi, amikor beül, már rám se néz. Valami történik az utcán, a templom felől fékcsikorgást hallani. Kicsit mindenki túlreagálja a dolgokat. Az egyik lány odajön hozzám, megáll, a szemembe néz. Szex, kérdezi. Nem, ez kurvára nem az. Nem érti. Mosolyog. Hogy akkor mi van? A szeme sárgáskék, akár a hajnal. Reggel van, mondom. És négy flekkben le kell adnom ezt az éjszakát.

KÖRÖSSI P. JÓZSEF

SZÜLETÉSNAP. ÉVFORDULÓ. ANGYAL

Mi volt az a film, amit aznap láttunk, amikor megszülettünk? És ma – negyvenöt, ötven-, hatvanakárhány évesen – egy- vagy két-, egynéhány évesek vagyunk?

Az elnök beszéde a Művész moziban? Nem! Valami más, de lehet, hogy mégis. És ott. Bizony ott eldőlt, hogy belemegyünk egy országúti balesetbe hazafelé. Először indultunk hozzám ketten, te meg én. Azelőtt jöttél is, meg nem is. Ennyi év távlatából nehéz a születésnap filmre emlékezni.

Belénk rohant százharminccal egy macedón BMW két törökkel egy körforgalomban a huszonegyesen. Most, most, most, néhány éve. Nem hajszálon, annál is kevesebb, kétezred másodpercen, egyezred másodpercen múltott fiatal életed, az a harmincvalahány év, ha túléljük ezt, és az enyém, elmúltam hatvan.

Túléltek mind a ketten, mégsem fogadhattam el.

Nem lehet eldönteni, mi a jó. Születni és élni? Mi a jó benne, amikor már unod, még egyszer megszületni? Mi a jó?! Vagy (esetleg, esetleg, esetleg) egyik sem jó. Születni se, élni sem jó. Van ilyen. Ilyen volt a huszonegyesen egynéhány éve, kétezertizenhat január huszonnyolcadikán a mi életünk. Születni se, élni sem jó. De újra megszületni? Hm! Te is untad azt, én is unom ezt. Reggelente arra gondolok, mikor lesz vége ennek, mennyi van még estig. Az órára nézek, te jó isten, nagyon sok van még estig, amikor már legalább tíz óra, tisztességesen lefekhetem.

Előtte kivettem a bőróstól Pesten a sötétkék bársonyzakót meg a két bőrmelényemet, a feketét meg a barnát. Tisztításra meg béléscserére vittem oda egy héttel azelőtt. Szégyelltem már rég, hogy szakadozott – rajtam minden –, nem való veled egy társaságba. Prémis gallérodhoz, sem téli, sem nyári kalapodhoz nem illik. Milyen utca? Nem érdekes, legközelebb is megtalálom, egy szalon, így hirdeti magát. A pince egyben műhely, műterem is, ahonnan úriasszonyok is feleresznek. Hallottam, láttam, így köszönnek nekik ott lent: édesem. És jönnek, megmérnek a kopasz férfi szolgák.

Vásároltam az egyik KFC-ben csirkeszárnyakat, nagyon szeretem. Elkezdem kézzel csipegetni, nem bírom abbahagyni, piros lámpánál hátramegyek a csomagtartóhoz, az illatáért meg a húsáért. Csípős és közönségesen különleges rajta a panír, ha még puha. A Király utca és a Körút sarkán. Első közös vacsoránkon nálam szerettem volna megszerettetni veled (ha nincs a baleset, bejöhetett volna). Hazafelé, hozzám, már szinte az enyém voltál (valld be, utólag) teljesen. Simogattalak, fogdostam a combod, beöleltem magam a tevepatádig, nem tiltakoztál, vállamra hajoltál a kocsiban. Volt még hátra csaknem negyven kilométerünk, közöttünk meg több mint harminc év.

Lehet, hogy nem is a Király utcai KFC-ben, hanem a Jókai utcai kisütőben, ami nem káéfcésen panírozott, hanem natúr, ott vásároltam a kisütött csirkeszárnyat,

az nem csípős. Annak sem tudok ellenállni. Ha időben hozzám érünk, választott falumba, melegíteni sem kell, félhidegen-félmelegen a legjobb, olajos kézzel tépkedhettük volna a csontról a húst, rólad, rólam a ruhát. Nyugodjunk meg, mondtam, mondtad még előtte.

Elhozott mindenestül egy tréler. Utána itthon nem tudtam megenni a csirkeszárnyat, napokkal később kidobtam a kutyáknak papírzacskóstól. Akkor még élt a Kátyú, nem volt lerobbanva a Kóc. Az lett volna, ha hazaérünk, ha együtt érünk haza, a vacsoránk. Megette később a két dög, a tacsóm meg a pulim, a Kátyú meg a Kóc.

De visszatérve. Téged elvittek, nem a mentők, hanem haza, hozzád, vissza Pestre a tanúk, akik szemből látták, hogy jön egy őrült, aki majd minket a körforgalomban letarol. Vagy nem is tudom.

Mit hazudhattál nekik (vagyunk, vagy nem vagyunk), egyévesek vagyunk, vagy annál többek, kevesebbek, ma sem tudom. De biztosan hazudtál. Mi a fenéért mentél vissza, és miért nem előre, hozzám, amerre az úttesten maradt kocsi orra tartott. Kérdezhették útközben, vagy miután kitettek Pesten.

Hazugság az egész, tele vele az életünk, te ott hazudsz, én meg itt. Te annak, aki van, én meg annak, aki nincs. Azóta is, az elmaradt első vacsora óta.

Vagy még? Vagy még őszinte valahol? Én vagyok?

De hát karamboloztunk. Nekünk jött a két török macedón vagy a két macedón török. Akkor sem voltak még migránsok itt, ezek meg vagyonos emberek, ha mohamedánok is, hozzák, viszik a zsozsót. Telekocsi, tele pénzzel, szállodát nyitottak volna másnap, ha nem török kettejüknek összesen három gerinccsigolyája Losoncon.

Nekünk nem tört gerincünk, gerincünkben egy csigolyánk se. Megállítottam a kocsit a mesterségesen gyártott szakadék szélén, két betonoszlop között, alattunk két és fél méter kőkemény betonágy. Te bent, én is bent maradtam. Újraszületve, sértetlenül. Ők elszálltak még negyven métert tört gerinccsigolyákkal, megállította őket az iszap meg a vadhálókerítés.

Mi ketten, csak mi ketten néztük egymást. Melyikünk fölött lebeg az ő anyaga, a másiké? Két angyal egyszerre ugyanott nem lehet. Aztán tárcsáztam a 112-t, és mentem az iszapban a török macedónok után.

Nemcsak moziban voltunk, hanem valami pulóverfélélt akartunk neked vásárolni, de nem találtunk. (A férjed valahol máshol.) Pedig jó volt az a butik, az egyik mellékutcában, te már vásároltál ott, ha jól emlékszem, a gyermekeidnek, a két fiadnak (talán az egyik lányodnak is, mondom utólag, huncutul). De neked nem jött be az a bolt. Bolt, bolt, bolt. Kedvesek voltak az eladók. El akartak adni. Az jó, ha egy eladó akkor is el akar adni, ha nem ő a tulajdonos. Ezt megbeszéltük.

Nem mondhatod el senkinek, nem mondom hát el senkinek. Onnan indultunk haza, hozzám. Aztán nem haza, hozzám értünk, hanem a balesetünkhöz a huszonegyesen, csaknem száz kilométerre Budapesttől, negyven kilométerre tőlem, első elmaradt vacsoránktól.

Ebben a lassú rohanásban (bőrműves, mozi, pulóver, megszerzem a vacsoránkat, tapogatlak vezetés közben) még nem is csókolóztunk. Hajsza! híján nem haltunk bele.

De holnap, amikor megünnepeljük, egynéhány évesek leszünk. Kínoztassuk vagy ne kínozzuk egymást az előttünk, mögöttünk, fölöttünk lebegő anyallal? Kínozzhatjuk-e az előttünk, mögöttünk, fölöttünk lebegő anyalunkat?

Harmincvalahány év közöttünk, éled a házasságodat, élem a házasságodat.

PODMANICZKY SZILÁRD

EGY CSODÁLATOS TÖRTÉNET

Még csak nem is sejtettem, hogy aznap mi vár ránk. Bár egyesek szerint mindig vannak apró jelek, amelyekből kiolvashatjuk a történeteket. Szerintem ez nem igaz. Szerintem a jövő kifürkészhetetlen, és mindig van döntési lehetőségünk, csak rosszul döntünk. Vagy jól. Vagyis van egy bizonyos pont, ami után már nem áll módunkban változtatni az események menetén. Mert ez a pont már a történő esemény része.

Aznap reggelre behavazott, hó borított mindent, és csak esett és esett. Megreggelítettünk.

Már hónapokkal azelőtt elterveztük az utat, a szállást lefoglaltuk, előző nap megtankoltunk, és ellenőriztük a keréknyomást. A 2,4 bart nem tartottam túlzásnak.

A hó még mindig zuhogott. Várákoztunk. Hosszan néztem a fotel karfájára terített ruháimat, a pulóvert és a vastag farmernadrágot, ami azonos volt azzal, ahogyan néhanap magamra gondolok. A fogason a tollkabátomat, amit hajdanvolt madarak ezernyi tollpíhéje töltött meg. Az ajtó mellett a cipőt, ami arra várt, hogy belelépjek.

Elinduljunk vagy ne? Felhívtuk a szállást, hogy ki kell-e fizetnünk az árat akkor is, ha az utolsó pillanatban kénytelenek vagyunk lemondani az utat. Időt kértek megbeszélni. Időnk az volt. Vagyis azt gondoltuk, van.

Közben enyhült a havazás, és olvadni kezdett. Az autópálya-kamerák azt mutatták, hogy járhatók az utak. Már tegnap felszórták kálium-kloriddal és sóval.

A szállásadó úgy döntött, csak 25%-ot kér az elmaradt bevételből. Menjünk vagy maradjunk? Én ilyenkor mindig úgy teszem fel a kérdést, hogy mi a nagyobb buli: menni vagy maradni?

Elindultunk. A hó tovább szállingózott, a digitális hőmérő 1 és 0 fok között ingázott. Néhol alkonyati sötétség borult ránk, de a pályán nem volt túl nagy a forgalom.

Kiállítások, csapolt sörök és bécsi szeletek vártak ránk Bécsben. Az esti utcákon kalandos világítás, a faluból nézve nagyvárosi hangulat. Udvarias kiszolgálás. Kávék illata, piac, sajtok. És türelmes tekintetek, mint a miénk.

Már irányba álltunk az autópályán, mikor a 48-as kilométernél hirtelen lelassult a forgalom, kamionok hömpölyögtek minden sávban, az autók cikáztak közöttük, az ég elsötétült, és még erősebben rákezdett a havazás.

Én már csak azt tudtam kiáltani, hogy fék. Talán több hónapja ki sem mondtam azt a szót, hogy fék, most hirtelen mégis mindennél fontosabb lett, minden szót megkerülve, boldogságot, szerelmet, pénzt, hatalmat és halált, azt kiabáltam, hogy fék. És ott volt az a pont, amin túl már nem állt módunkban dönten, ahonnan nézve sodródunk az eseményekkel – vagy épp az eseménytelenséggel. Innen már mindennél biztosabban láttuk a jövőt. Nem volt több egy vagy másfél másodpercnél, de az agy úgy rögzítette az előttünk álló autóhoz való közeledésünket és végül az ütközést és a csattanást, mintha később a nyomozó hatóságoknak vagy magának a jóistennek kellene lejátszania HD-minőségben. Az ütközés volt a beteljesülés, amely bizonyossá tette azt a másfél másodpercet, és lezárta a kétségek és remények útját: ezúttal nem más, mi karamboloztunk. Hogy esetleg túléltek, nem jelezte más, csak az egész testben elszabadult remegés. Most öntött el a félelem, amikor már nem volt mitől tartani.

Már a tréleren ültünk, mögöttünk az összetört kocsival, mikor az agyam egyre csak ismételni kezdte azt a másfél másodpercet és az ütközést. A történetek mélyén ott hullámozt valami túlvilági szomorúság, hogy mindez az életünk része lett, és mint valami vert sereg, kullogunk haza, nem tudtuk bevenni Bécset.

Otthon az üres garázs olyan volt, mint ha szerettünket veszítettük volna el, a társunkat, akiről nem is vettük észre, mennyire a szívünkhöz nőtt az évek alatt.

A kocsit a szervíz udvarára került, és csak másnap hoztuk el belőle a személyes holmikat. Olyanok voltak, mint a halottak után maradt tárgyak. Árva. Amiknek csak múltjuk van, és már nem vár rájuk semmi.

Nem egyszer felszólítottam az agyamat, hogy ne vetítsen nekem ilyen tartalmakat, de nem hatotta meg. Újra és újra ismételte az utolsó másfél másodpercet, és én újra és újra valóságosan átéltem az ütközést, a félelmet és a remegést.

A kocsi, amibe belerohantunk, egy kisgyerek ült a hátsó ülésen. Bekötve a gyerekülésbe. Az anyja kiszállt, és megnézte a BMW hátulját. Alig volt látható nyoma az ütközésnek. Az autómentős azt mondta, lóg a kipufogója. A nő nem volt ideges, sőt. Mosolygott, amikor kiszállt. Azt mondta, ha jól emlékszik, ilyenkor valami papírt kell kitölteni, legalábbis a korábbi karamboljánál azt csinálták. Volt nálunk papír, de olyan régi, hogy már nem fogott rajta az indigó. Az autómentős kisegített. Mindkét kocsit a lábán jött le a leállósávba. Víz, olaj nem folyt. A torlódás lassan haladt mellettünk, és most mi lettünk azok a szereplők, akiket megbámulnak. A havazás nem szűnt, erős szél vágta az arcunkba a csapadékot, szürke sötétség borított el mindent, a zölden világító mentőmellény ráfeszült a kabátunkra. Csak reméltem, hogy a tréleret vontató autóban kiengedek, és nem kell majd beszélgetnem a sofőrrel.

Na, mi a nagyobb buli, menni vagy maradni?

A szállás árát kifizettük a vontatásért. Mint valami elkóborolt, rosszcsont birkákat, visszahoztak délután négyre oda, ahonnan délelőtt tizenegyor elindultunk. Otthon gyorsan összeüttünk valamit, és bealkonyult, mire megebédeltünk. Kiállítások, csapolt sörök, bécsi szeletek helyett rögtönzött halotti tor. Úgy ettünk, mint akik nem érdemlik meg a meleg ételt.

A barátaink szerint szerencsések vagyunk. Ez egy pozitív történet. Egy kis tragédiával megelőztünk egy sokkal nagyobbat, de úgy, hogy átélhettük azt, amit egy kamion alá csúszott család már nem élhet át. Megkaptuk a tapasztalatot ahhoz, hogy elkerülhessünk egy ránk leselkedő nagyobb tragédiát. Amikor átadtam a kitöltött papírt és a telefonszámomat a nőnek, azt mondtam, fogalmam sincs, mit kell ilyenkor mondani, de ha lehet, bocsásson meg azért, hogy ilyen helyzetbe kerültünk. És azt válaszolta, amit nem mondanak ilyenkor, azt mondta: Köszönöm!

Én nem hiszek abban, hogy ez csodálatos történet lenne, még ha önvédelmi szempontból így jobban is látjuk a nagy egészet, és pozitív értelmet tulajdonítva egy rossz történetnek, végül fellélegezhetünk. Mert nem hiszek abban sem, hogy ez egy rossz történet. Csak egy történet. Ami nem befolyásol semmit. Legfeljebb annak az ablaknak állítja szűkebbre a kereteit, amin keresztül a világra nézek.

Belenéztem egy szalvétára nyomtatott angyal szemébe.

BALÁZS IMRE JÓZSEF

NAPPALI REPÜLÉS

(kiképzőtábor)

ott feküdtem a tábori ágyon minden este onnan nyújtózkodtam messzire az ébrenlétbe az óra csörrenése felé
arcok vesznek körül készek észrevenni hogyha új szavakra bukkanak a nyelvtagutakban táplálják az ásatásokat túravezetők a múltban ahol másik nap világít
van egy ház amelyik elfogy lassan lebontják a hátsó szobákat tágasabb a tér ahol a memória madarai próbálgatják szárnyukat
növények várnak a föld ágyásaiban a kert évszakai közül az érettebarbara-szezon időtlen
kerekes kútba leengedett vödörök vízfelszínére fagyott párolgó arc kezdődik mindig ez kezdődik el

(új)

éppen most keletkezik friss a csíkozása friss bőréen a pikkely még csak bimbózik még nem nyílt ki a szeme
a fogaskerekei fémesen csillognak még nem ízlelték a vért még recések még nem illeszkednek egymáshoz tökéletesen

folyton újraindul tölti még a frissítéseket várni kell hát várni figyelmen kívül hagyni pár
hibaüzenetet
szárnya csőre fogai és uszonyai pontos modell szerint működnek üzemanyag-takarékosan
hajlékonyan követik az utasításokat
hány pixeles a szem melyik részét nagyítsam ki hogy egy ablak rajzolatát találjam meg
benne mely csak kifelé nyitható befelé soha

(agónia)

ez itt az állatok vagonja ez itt különutas megoldás a legközelebbi váltónál lekapcsolnak
a szerelvényről
ez a sín jelent itt menedéket ezt a sít kéri a menedékkérők akik a görbületekből érkeztek
onnan ahol nincsenek egyenes vonalak
tél van visznek fáznak zörögnek a tájak messze innen tél van és ez itt a vagonunk
felfelé száll minden itt mint titanic fölött a hajóima mint mennyezet alá a kalória tragédia
emelkedett végére a paródia
többfelé válnak szét az utak a váltóór sajátja után kutat amíg visszaindul lassan kunyhójába
melegedni

HORVÁTH VERONIKA

GYÖKÉRHÁLÓ

jó bőr

Világos kontraszt sötétlila cseresznyefán.
Én is ilyen nagylánykart akarok!
Csuklóján barátságkarkötő, hímezőfonal
a kiugró csontokon.

Az én testem: száraz bőr alatt
puha hús,
tömzsi domborulatok,
puffadt pofák.

A cseresznyefa oldaláról csíkokban
húzom le a kérget. Nedvesen csillog, mint mikor
a foszló bőrrel együtt sebesre tépem a szám.

csonthéj

Jellemhibáimat valamennyire enyhítik a fák.
Vallomást tenni növénynek a legjobb,
diófánk oltalmában mindig van levegő.
Lombjával pásztáz. Fényszemei távolodnak,
tünedeznek, közelednek, egybeesnek, ismétlem:
 hi-á-ba, hi-bá-ba, hi-bás, hi-bás...
Hálából mostantól belül hordom
húsomat, és kívülre csonthéjat növesztek.
Ujjaim között hangyákat morzsolok szét.

virághús

Lesállásunk akácfára épül.
Szedegetjük a kéregről
a tüskét, fegyvernek jól jöhet.
Csata előtt virágot dézsmálunk,
kitépjük az édes bibéket,
szavakat ízlelgetünk: bozótharc,
rombolás,vér, megismételt halál.

vessző

A csatornára járunk kiabálni,
csavaros fűz odvába üvöltjük titkaink.
Aztán vesszőt szedünk. A pillangókés,
a pap bácsi meg a fenyegetés történetéből
fonunk bevásárló kosarat. Vagy virgácsot.
Ránézni is büntetés.

pont

A száraz, fehér bodzabél eltünteti a krétanyomot.
Amit nem írunk le, az nem rádiózható.

PUROSZ LEONIDASZ

HÍZÁS

Akkoriban a testemet kizárólag
jövő időben tudtam elviselni.
Hetvenöt, nyolcvan, nyolcvanöt kiló.
Érvénytelen hízás időkérés közben,
érvénytelen hízás – ezt persze nem mondtam
soha a családnak, csak egy füzetbe írtam.
Később kidobtam a füzetet, és pár hétig
nem látogattam meg anyát és apát.
Ami most van, gondoltam,
hosszúra nyúlt átmeneti korszak.
Az időkérést meghosszabbítom!
Mint egy sérült, instabil boka,
feküdtem a kanapén.

Megfigyelés a fürdőszobatükörben:
a testem, egy alvó állaté,
hogyan szűkül és tágul.
Ki tudja a levegőt évekig visszatartani?
Kívülről tudtam már a mesét:
„Egy napon az időkérés véget ért,
és a legnagyobb királyfi rájött, hogy
a gyengék bűnhődése soha nem joggal.
Ekkor visszafeküdt,
kért még egy utolsó napot.”
Hiába tudtam, hogyan fejezzük ki a jövő időt,
cserben hagytak a szavak. Szép
akartam lenni.

A GYENGÉBB KUTYA

Szép akarok lenni, mert szép kamasz
voltam egykor, aki mindenkit megkapott.
Válogathatott. És a kapitalizmusban
máig őszintén hiszek. Csakhogy felpuffadt
az arcom. Csakhogy kopaszodni kezdtem.

A gyengébb kutya baszni akar,
nem egyenlőséget.
Miféle alattvaló, aki beéri velem.
A felsősök öröme ez:
alpári, aranyérmes boldogság.

Hová lett a kíváncsiságom?
Uralkodni vágyom.
Aki egykor gyűlölt, kinevet:
ne vigasztald magad,
még traumát sem okoztál.

HORVÁTH

EVE

GYAKORLATOK

beköszöntött a grammatikus ősz
kihullott hajsza az idő lepergő körömvég
teailatú magány kushad a szobában
csésze a csésze után és
emlékeket kasztingolunk
megint gyártjuk a műsort
sodródunk hozzáfagyunk bizonyos
mondatokhoz és a fal mentén
tapogatózva haladunk félsötét zugok felé
istenem
mintha halni tanulnánk
a zsúfolt metrószerelvénnyel
ha lefékez két megálló között
és egy percig körülvesz minket
az alagút állott lehelete
tudjuk hogy még élünk
és ez csak rövid gyakorlat mégis
felmerül egy pillanatnyi kétség
mi van ha tényleg *ott* maradunk

ZÖREJEK

anyám köhögőrohamai olyanok mint a földrengés
szinte rázkódik a lakás benne a virágok és az ágyam
rettegek hogy megfullad
anyám leszokása a cigiről olyan mint a földrengés
szinte rázkódik a felhalmozódott méregtől és múlttól
rettegek hogy megfulladok

KOZMIKUS EMBERPÁR

zuhanyfülkében tandemben reszketünk
mert a világ vége lett végtelen
tekinteted egy időablak melyen
olykor kiugrom és beleesek
magamba
először volt a jelentés majd
a jelen és most a jel
végül a pontos jó
és legutoljára a pont
aztán egy bolygón bekövetkezik
az ősrobbanás ahol ádámkosztümös
évák és bordatörött ádámok
öléből kígyók másznak elő
mi állunk a fürkében hátha
megmenekülünk a víztől
a zuhanyrózsát fülemhez emelem
akár a kagylót és hallgatom
a vonal moráját

**P. NAGY
ISTVÁN**

SOHASEM VAGYOK

„nem vagyok senkinek”
(A. E.)

Sohasem vagyok itthon,
ajtómon hasztalan zörget bárki.
Újabban az sem zavar, ha a látogató
sejti: valójában itthon vagyok.
(Volt úgy, hogy dörömbölt: „Zárd ki!”)
A kitartóbbakat (percekig a csengőn az ujjuk)
néha már szándékosan bosszantom: lehúrom
a vizet a vécében, felerősítem a rádiót,
hangosan becsapom a szobaajtót,
nem pisszentem le a gyereket, ha visít.
Lapítani tovább már nem akarok.
Az én lakásom nem átjáróház
vagy közintézmény, ahol a kilincset
egymásnak adják az ügyfelek,
énhozzám ne *ugorjon fel* senki.
Én igenis *magamnak való* vagyok.
Tőlem díjat csak ne szedjenek; a víz-
és gázóra állását leolvasom magam.
(Bennem igazán megbízhatnak.)
Levelet ne írjanak és ne kézbesítsenek.
(Magamról sem adok hírt senkinek.)
Az értem aggódóknak üzenem: *vagyok*.
Jól-rosszul, akarva-akaratlanul.
Ne lássanak.
És ne szeressenek.

BŰN

Megfogadod,
hogy a hét
egy bizonyos napján
megöntöződ
a szobanövényeket.
Aztán elmulasztod
(szokás szerint
elfeledkezel róla).
Két nappal később
locsolod meg őket.
Önkéntelenül is
többet adsz nekik.
És ezzel
a gesztussal válik
a bűnöd
feloldhatatlanná.

FOLYT.

Várhatóan minden ott és úgy
folytatódik, ahol és ahogyan
folytatódnia kell. Vagy másként.
Máshol és máshogyan.

**KÖTTER
TAMÁS**

VIGYÁZZ, HARCKOCSI!

A 19. hadosztály parancsnoksága Lobanovka szélén egy nagy házban rendezkedett be. A falu szinte érintetlenül vészelte át a háborút, a front egyszerűen átboghatott rajta, mert pusztításnak nyomát se láttam. A fehérre meszelt, szalmatetőű házak, a lány hullámokban szétterülő, színes virágokkal tarkított dombok, a falu szélén csörgedező, árnyas fákkal szegélyezett, tiszta vízű patak, a deszkákból összeeszkábált, nyikorgó vízimalom, a távolban egykedvűen forgó szélmalomvitorlák, a lassan úszó bárányfelhőktől pettyes kék ég igazi békebeli hangulatot árasztott. Hogy háború van, arra csak egy kiégett orosz páncélos roncsa emlékeztetett.

Jelentkeztem az ügyeletes tisztnél, aki egy fiatal, széles vállú, lencsőke hajú főhadnagyhoz irányított.

– Daróczy Valér – mutatkozott be a főhadnagy. – Én leszek az összekötő tiszted.

Daróczy elkísért a szállásomra, egy apró házba, amely egyetlen szobából állt. A szoba egyik sarkát a mi búbos kemencénkre emlékeztető kandallószerűség foglalta el. Ezenkívül csak egy tábori ágy, asztal, szék és mosdólavór képezte a szoba berendezését. A ház üresen állt, lakóit – ahogy az egész falu lakosságát – biztonsági okokból hátratelepítették.

Hordozható írógépemet kivettem az asztalra, az utazóbőröndömet bedugtam az ágy alá. Igyekeztem katonás külsővel megjelenni a parancsnok előtt; megmostam az arcomat, mert olyan fekete volt a rátapadt portól, mint a bányászoké, leporoltam az egyenruhám. A megérkezésem óta alig fél óra telt el, és már a hadosztályparancsnok, Deák ezredes előtt álltam.

Jelentkeztem nála, ő kezét nyújtott, előbb helyel, majd cigarettával és konyakkal kínált. Tartalékos tiszt létemre és a köztünk lévő hatalmas rangkülönbség ellenére kedvesen, szinte a katonai formaságok teljes mellőzésével bánt velem. Természetesen tudtam, hogy ez a bánásmód nem a személyemnek, hanem a Vezérkari Főnökségnek szól, ugyanis az ő megbízásukból érkeztem ide, de emiatt egyáltalán nem zavartattam magam. Az ital gyorsan ellazított; fesztelenül válaszolgattam az ezredes kérdéseire, aki a hazai állapotok felől érdeklődött.

– Nézze – tért rá az ezredes a hivatalos ügyünkre, miután kitárgyaltuk az otthoni dolgokat –, a hadosztály védőkörletében már napokkal ezelőtt befejeződtek a harcok, az oroszok a Don mögé és a scsucseji hídfőhöz húzódtak vissza, és remélem, hogy ott is maradnak – nevelt fel rekedten. Idegesnek tűnt, és szemmel láthatóan nem tudott mit kezdeni a helyzettel. Miközben beszélt, az ujjaival megállás nélkül dobolt az asztalon.

– Nem szeretném, ha a tudósító úrnak éppen nálunk esne baja – fordult az addig csendben figyelő főhadnagyhoz. – Tisztában vagyok vele, hogy a Nemzetvédelmi és Propaganda Osztály közvetlen alárendeltségében tevékenykedik nálunk, így én nem is utasíthatom, de nyomatékosan kérem, hogy csak az engedélyemmel menjen ki az első vonalba. Ha úgy ítélem meg, hogy biztonságos a helyzet, természetesen nem állok a kíváncsisága útjába. Ha élménybeszámolóra van szüksége a cikkei megírásához, a pihenőben lévő tisztak állnak a rendelkezésére, és természetesen a honvédekkel is beszélhet – mondta, majd mint aki nek sietős dolga akadt, hirtelen felállt, a kezét nyújtotta, és ezzel bocsátott el: – Jó munkát kívánok, és vigyázzon magára, mert ahogy a vezérkari főnök útnak indítójában külön is hangsúlyozta: „A drága magyar vérrrel takarékoskodni kell!”

– Hát túl sok látványossággal nem tudok szolgálni – tárta szét a karját Daróczy főhadnagy, miután kijöttünk a parancsnokságról, és megálltunk a falu fő- és egyben egyetlen utcáján. – Amint látod, ez nem egy világváros. De megnézhetjük a templomot – mutatott a falu közepén az apró házak közül kimagasodó, még a cári időkből maradt hagymatornyos ortodox templom felé –, legalábbis azt, amit csináltak belőle.

Rövid séta után beléptünk isten házába, de talán maga a magasságos is belerendült, amikor meglátta, mivé lett földi hajléka. A templom belsejét egy körülbelül három méter magas ácsolt padlózattal kettéválasztották. Az alsó részben tanítás folyt, míg a felső részben a magas kupola alatti tágas helyiség színházfélének festett. A színes ablakokat, nyilván anyagihiány miatt, nem cserélték ki, a szentek keserű, döbrent arccal néztek le ránk. Daróczy

elmesélte, hogy a háború előtt nemcsak tanításra, de párttaggyűlésekre, táncmulatságokra és mozinak is használták az egykor szebb időket megélt, omladozó épületet.

– Íme Sztálin, a másik látványosságunk – mondta nevetve a főhadnagy, amikor a falu nyugati végénél álló elhagyott orosz tankhoz értünk. A hatalmas monstrum még így kiégve, örök mozdulatlanságra kárhoztatva is veszélyesnek tűnt. A nevét bizonyára onnan nyerte, hogy nagy fehér cirill betűkkel az orosz diktátor nevét festették rá egykori kezelői.

– Ez egy KV–2-es nehézharckocsi – paskolta meg a tank oldalát a főhadnagy. A dobozhoz hasonlító torony árnyékot vettet ránk; tömzsi, egy harckocsihoz képest túlon túl nagy átmérőjű löveg meredt ki belőle. Még sosem láttam ilyet. Sem híradókban, sem itt Oroszországban, pedig nem egy német, magyar vagy kilőtt orosz harckocsival találkoztam utam során. – Százötvenkét milliméteres tarackkal szerelték fel – folytatta a főhadnagy, mintha csak kitalálta volna a gondolataimat. – A lövedéke ötvenkét kilót nyom. Áttörő egységeknél rendszeresítették ezt a típust, a rombolás a fő feladata.

– Félelmetes – mondtam. – Egy igazi szörnyeteg.

– Az – bólintott Daróczy. – A torony egyes részeit száztíz milliméteres páncél borítja. Szemtől szemben nem is bírnak velük a harckocsijaink, de még a németekéi sem. Szerencsére azért ezek sem sebezhetetlenek. A németek kidolgoztak egy új harcelfjárást, amit mi is átvettünk.

A főhadnagy egészen felélénkült. Úgy beszélt az ellenséges tankokról, mintha nem gépek, hanem élőlények lettek volna, veszélyes vadállatok, amelyeket a hordának kell levadásznia. Rövidesen azon kaptam magam, hogy a noteszemmel a kezemben a tank oldalának dőlve jegyzetelem a vadászat részleteit ecsetelő főhadnagy szavait. A harcelfjárás négy elemből állt. Az első lépésben le kell választani a kísérő gyalogságot a tankról. A második a tank vakítása köd- vagy fénygránáttal. Aztán megállásra vagy legalább lassításra kell kényszeríteni az ellenséges harckocsit. Ennek a legjobb eszköze az akna vagy valamilyen műszaki akadály. Miután mindez megtörtént, akcióba léphetett a páncélromboló járőr. A csapat egyik része magára vonta a tank figyelmét, míg a másik kúszva vagy rohanva megközelítette, és a tapadóaknával felrobbantotta vagy lánggránáttal felgyújtotta.

– Ezt is egy ilyen raj támadta meg? – kérdeztem tőle, miután befejezte kisebb harcászati előadásnak is beillő beszámolóját.

– Nem – ütögette meg megint a tank oldalát –, ez meghibásodott. A személyzete egyszerűen itt hagyta, de előtte felgyújtották. Azt mondják, hogy megbízhatatlan konstrukció, gyakran lerobban. Csinálsz róla néhány képet?

Minden oldalról lefotóztam a tankot, aztán elé állítottam Daróczyt, és így is készítettem két-három fényképet.

Hosszú volt a nap, fáradtan dőltem le az ágyamra, de nem jött álom a szememre. Egyre csak azon járt az eszem, amit a főhadnagytól hallottam. Milyen remek kis történetet lehetne ebből kerekíteni. Szinte nem is kell mást tennem – morfondíroztam magamban –, mint a fantáziámra hagyatkozva itt-ott kiegészíteni a jegyzeteimet, aztán valami hangzatos címet találni, és már mehet is a cikk a Katonaújságnak vagy a Magyar Futárnak. Papírt fűztem az írógépembe, és nekiláttam, hogy megírjam életem első harctéri tudósítását. *„A falunál már javában állt a tánc. A szovjet ütegek és aknaállások jó fél órán át ontották a tüzet a csapatainkra. Aztán hirtelen csönd lett. Idegőrlő várakozással telt meg a levegő. Lélegzet-visszafojtva vártuk, hogy a bolsevista bandák milyen újabb szörnyűséget tartogatnak számunkra. És már fel*

is hangzott a vészjósló kiáltás: Vigyázz, harcokcsil!..." Egészen jó kis írás lett, állapítottam meg magamban, amikor végigfutottam a szövegen, és a fotók remek illusztrációk lesznek majd. A páncélromboló járőr, ahogy arról Daróczy tájékoztatott, heves tűzharcban golyószórókkal lekasabolta vagy megfutamította az orosz gyalogságot. Ezután jöhetett a tank elleni támadás. „A raj arra kijelölt tagjai, ködgránátok óvó függőnye mögött, háztól házig szökellve a falu épületei között, félelmet nem ismerő bátorsággal, méterről méterre közelítették meg a félig vakon tántorgó orosz acélszörnyet. Az orosz tank veszettül forgatta a tornyát, hogy géppuskáival és ötvenkét kilogrammos acélgránátjaival elpusztítsa ezt a bátor kis csapatot. De hiába volt minden igyekezete, a pusztulás már két honvéd képében, a periszkópok holtterében, csendesen lopakodott felé. Már csak egy végső roham volt hátra, és a két hős szinte egyszerre ugrott fel a földről, hogy a háromkilós, mágneses karmokban végződő tapadóaknát a szörny oldalához nyomja. Két robbanás következett gyors egymásutánban. A minden réséből fekete füstöt okádó monstnum, mint egy halálos lövést kapott vadállat, zörögve, csattogva előrekúszott még néhány métert, aztán megállt, és soha többé nem mozdult. Hurrá! Hurrá!, hangzott fel honvédeink diadalkiáltása.” Már csak egy jó címet kellett volna találnom, amikor eszembe jutottak a fellettesem szavai. Indulásom előtt az alezredes magához hívatott. „A haditudósítói anyagok túlságosan rózsaszínűek, majdnem teljesen használhatatlanok”, mondta, majd arra kért, hogy a tudósításaim ne legyenek naivak, ne szóljanak álhőstettekről, hanem igaziakról, ha lesznek olyanok. Meglepett az ezredes őszintesége, és a szavai is. Tollforgató ember lévén, magam is felfedeztem némi túlzást a harctéri tudósításokban, de álmomban sem gondoltam volna, hogy jó részük messze a vonalak mögött, a harcoktól olyan biztonságos távolságban és helyen születik, mint ahol most én is voltam. Természetesen a szavamot adtam neki, hogy az igazat, a teljes igazat írom meg, úgy, ahogy azt személyesen megtapasztaltam.

Dühösen téptem ki a gépből, gyűrtem össze és hajítottam a sarokba az irományomat.

Másnap reggel tompa, dübörgő morajlásra ébredtem. Felöltöztem, és azonnal a parancsnokság épületéhez siettem, ahol már óriási volt a felfordulás. Szünet nélkül érkeztek a motoros futárok, hogy néhány perc után, már a friss paranccsal a zsebükben, hosszú porcsíkot húzva maguk után, induljanak is vissza a csapatokhoz. Bent az épületben tiszttek egy csoportja a nagy, kék és vörös zászlócskákkal teletűzdelt térkép előtt állt. Szünet nélkül csöngtek a telefonok.

– Mi történt? – kaptam el Daróczy karját, aki engem észre sem véve futólépésben tartott a kijárat felé.

– Az oroszok megtámadták a 13. gyalogezred állásait. A 2. zászlóalj parancsnoka elesett, át kell vennem a parancsnokságot – válaszolta anélkül, hogy megállt volna.

– Veled megyek! – mondtam neki, miközben igyekeztem lépést tartani vele.

– Szó sem lehet róla – felelte, és már oda is lépett az egyik oldalkocsis motorkerékpárhoz, amely járó motorral várt rá.

– De igen...

– Az ezredes... – tiltakozott, de én már felültem a vezető mögé a tyúkrázdára.

– A fene essen beléd! – adta fel végül Daróczy, aztán gyorsan beugrott az oldalkocsiba, és parancsot adott a vezetőnek az indulásra.

Az utunk egy hepehupás fennsíkon vezetett keresztül, amelyet helyenként hatalmas kukorica- és napraforgótáblák tarkítottak. Hamarosan tűzérési és aknavető-becsapódások

villanásait láttuk. Ahogy közeledtünk a front felé, a morajlás egyre erősödött. Annak ellenére, hogy halálos veszedelem felé tartottunk, furcsamód nem féltem. Az eljövendő kaland jólesően bizsergető érzése járta át a testemet. Most végre megkapom a saját háborúmat, s ha lesznek benne hőstettek, azokat meg is írom, gondoltam magamban.

Hamarosan elértük az ezredparancsnokságot. Innen gyalog folytattuk egy horhosban, amely egészen az első vonalban lévő állásainkig vezetett. Az árok ide-oda kanyargott, hol párhuzamosan futott az állásainkkal, hol meg egy lágy jobb- vagy balkanyar után merőlegesen folytatódott a peremvonal irányába. Nyakunkat behúzva futottunk, ahogy csak bírtunk. Körülöttünk recsegő, síró hangoktól kísérve aknák robbantak. Az egyik kanyarban egy halálra vált arcú honvéd futott belénk, és rekedt hangon ezt ordította:

– Vissza! Meneküljenek! Itt vannak az oroszok! Itt vannak az oroszok! Mindenkit megölnek!

Daróczy mellen ragadta a katonát, és lekent neki egy pofont. Aztán megfordította, és géppisztolyával intett neki, hogy induljon előttünk. Időm sem volt átgondolni a helyzetet, olyan gyorsan történt minden. Újabb száz métert tehettünk meg, amikor újabb emberek futottak visszafelé a horhosban. Ők is azt kiabálták, hogy minden elveszett, jönnek az oroszok, és mindenkit megölnek. Ők sem jutottak tovább. Ekkor már hallottuk a gyalogsági fegyverek lövedékeinek zizegő, füttyülő hangját. Előttünk akna csapódott be a horhosba. A földre vetettük magunkat. A robbanás okozta gejzírből felszökő föld- és kődarabok záporoztak ránk. Éreztem, ahogy kiszáll belőlem minden bátorság és nagyravágás. Szerettem volna felkelni, de a félelem elzsibbasztotta a lábamat, és a földhöz szegezett.

A többiek már talpon voltak, amikor Daróczy megrázta a vállamat.

– Maradj itt! – kiabálta a fülembe, mert az aknatűz egy pillanatra sem csitult. – Ha rendeződik a helyzet, visszajövök érted.

– És ha nem? – alig bírtam kipréselni magamból ezt a néhány szót.

– Akkor mindketten hősi halottak leszünk – felelte szenvtelen hangon, és már lépett is tovább. Velem többet nem törődött, kiadott néhány gyors parancsot, aztán az egész csapat eltűnt a következő kanyarban.

Magamra maradtam. Az oroszok abbahagyták a bombázást, már csak a gépfegyverek kelepeltek. A horhos falához kúsztam, aztán nagy nehezen sikerült a hátamra fordulnom és felülnöm. Ahogy a hangokból kivettem, alig száz-százötven méterre tőlem dült a harc. Elővettem a revolverem, de annyira remegett a karom, hogy minduntalan kiesett a kezemből. Végül hátamat a vízmósás falának vetve két kézre fogtam, és a kanyarra irányítottam a csövét.

Hosszú percekig nem történt semmi. A lövöldözés tovább folyt, aztán mintha csitult volna, végül elhallgattak a fegyverek. Időnként egy-egy kőszá lövés hasított a csendbe, de aztán ez is abbamaradt. Füst terjengett a horhosban. A szemembe folyt a veríték, kegyetlenül csípett, de nem tudtam megtörölni a homlokomat; képtelen voltam elengedni a pisztolyomat. További percek teltek el így félig vakon, amikor egy emberalak lépett ki a füstből. Ráfogtam a pisztolyom, de aztán rögtön le is engedtem a kezem. A katona magyar egyenruhát viselt.

– Azt add csak ide! – vette ki Daróczy a kezemből a pisztolyt. – Még le találsz löni valakit.

– Valér, te élsz? – kérdeztem, és végigsimítottam a kezemmel az arcát.

– A hősi halál elhalasztva – válaszolta nevetve. – Na gyere, kiviszlek az első vonalba. Végül is ezért jöttél, nem igaz?

A hónom alá nyúlt, felsegített, és támogatva, mint az ápoló a beteget, lassan elindult velem a horhosban. A vízműs egy száz méter hosszú, öt-hat méter széles állásban végződött. A földsáncok elé spanyollosokat állítottak. Orosz katonák hullái feküdtek a mezőn vagy lógtak furcsa, kicsavart testhelyzetben a drótakadályokon. A saját halottainkat már összeszedték. A holttestek egymás mellett feküdtek a fedezék hátsó falánál, az arcukat zsebkenővel takarták le.

– Akarsz csinálni fényképeket? – kérdezte Daróczy.

– Nem.

Néhány könnyebb sebesülten tértem vissza Lobanovkába. Az ezredes már kerestetett. Szörnyen kiabált, amikor megtudta, hogy kiment az első vonalba, súgta meg a segédtsíztje, amíg a kihallgatásomra vártam.

A parancsnokságon még mindig csöngtek a telefonok, és egyre csak érkeztek, indultak a motoros futárok. Nagy volt a felfordulás, de úgy láttam, a vezetés már úrrá lett a kezdeti pánikon. De a napnak még nem volt vége. Az oroszok máshol is próbálkoznak, tudtam meg a segédtsíztől.

– Bemehet – mondta rövid várakozás után a segédtsízt, és a fejével az ajtó felé intett.

Az ezredes az íróasztala mögött találtam. Éppen parancsokat osztogatott telefonon. Ő sem volt jobb állapotban, mint én, az arca nyüzögött volt és kialvatlan, a kigombolt zubbonya gyűrött. Megálltam vele szemben, de hiába vártam, hogy helyet kínáljon.

– Maga aztán jól kibaszott velem! – kezdett bele a kioktatásomba minden formáság nélkül, miután letette a kagylót.

Az üvöltéstől megnyúlt és kivörösödött az arca.

– Nem állt szándékomban – hebegtem, mert a korábbi barátságos fogadtatás után meglepett a hangnem, amit az ezredes megütött velem szemben.

– Mégis mi az istent képzel, amikor a kifejezett tiltásom ellenére kiment az első vonalba?! Hát meg is ölheték volna nekem! És akkor hogy számolok el magával a vezérkar előtt?! – folytatta, mint aki meg sem hallotta, amit az előbb mondtam. A hangja úgy süvöltött, mint a gránát.

Megszéppent diákként álltam előtte, és ez után a nap után erőm sem volt védekezni. Egyetlen dolog járt az eszemben: az alvás. Deák, miután kitombolta magát, hosszú litániába kezdett a kötelességről, a parancs tiszteletéről és a katonás viselkedésről. Miközben beszélt, fel-alá járkált előttem, s le nem vette rólam a tekintetét.

– Ha tehetném, most azonnal visszaküldeném Budapestre, még hozzá gyalog, hogy a benzinemet se fogyassza – fejezte be a fegyelmezésem. – De persze nem tehetem – rogyott vissza erőtlenül és tehetetlenül a székébe.

– Akkor mi a szándéka velem, ezredes úr? – kérdeztem rövid hallgatás után.

Alaposan végigmért, mielőtt válaszolt volna.

– Tűnjön a szemem elől, és többet ne csináljon ilyet!

– Értettem – feleltem, és tisztelegtem.

Már az ajtóban jártam, amikor utánam szólt.

– Hadnagy!

– Uram – fordultam vissza.

– Ha már kint járt, írjon valami használható anyagot a mai – itt elhúzta a száját – dicsőéges napunkról.

Visszamentem a szállásomra, és lerogytam az ágyra. A tűzéség monoton, morajló zaja és a testem minden tagját átjáró fáradtság gyorsan álomba ringatott. Arra ébredtem, hogy csend van. A hold sárgás fényívet rajzolt fölém a falra. Rápillantottam az órámrá, éjjel két óra volt. Meggyújtottam a petróleumlámpát, és ittam egy pohár vizet. Éreztem, hogy kiszállt belőlem az álom; az éjszaka további részét már ébren fogom tölteni.

Felvettem a zubbonyomat, rágyújtottam, és leültem az asztalhoz. Az írógép és mellette az érintetlen papírhalom vádlón meredt rám. De akárhogy igyekeztem, képtelen voltam egyetlen mondatot is leírni az előző napról. Töltöttem magamnak egy kupica pálinkát, ez már máskor is segített, ha elakadtam. De hiába. Ekkor tekintetem a szoba egyik sarkára tévedt. Még mindig ott hevert az összegyűrt papírlap. Felvettem a papírgombócot, és tőlem telhetően kisímitottam. Végigolvastam a szöveget, és nem találtam hibát benne. Erőtlen, lendületes kisímitottam. Szinte életre keltek benne a szereplők. Ittam még egy felest, aztán befűztem a lapot az írógépbe. Rövid gondolkodás és a harmadik pohár pálinka után ezt a címet gépeltem a szöveg fölé: Vigyázz, harckocsi!

HAKLIK NORBERT

I Részlet a szerző *Mona Lisa elrablása* című, jövőre megjelenő regényéből. I

MADZSARI

Nem jött álom a szememre. Szapáry Tibi bezzeg már a konyhaasztalnál beleszundított a Štěpántól kapott sör utolsó kortyaiba. A konyhaszekrényre tettem a palackot, nehogy felborítsa, amikor majd ébredezni kezd. Egy pillanatig megkísértett, hogy magam ürítsem ki a pilseni főzetet az üvegből, de már a gondolatra is émelygés fogott el. Bizonyára ekkor sokallhatott be a szervezetem attól a rengeteg alkoholtól, amelyet Szapáry Tibi a cseh szeszipar legkülönbébb termékeinek formájában legurítottatott a torkomon az előző öt nap során. Rendben, aláírom: ez csak silány mentegetőzés, nem kellett Tibornak túlságosan kapacitálnia engem. De valahogy mégis jobban esik ráfogni az egészet.

Persze talán jobban tettem volna, ha mégis leerőltetem a gigámon a maradék pilsenit. Akkor talán tudtam volna aludni. Így meg csak forgolódtam az ébrenlét és az álom határán egész éjjel. Egy idő után eszembe jutott, hogy egyezségünk ellenére felhívjam Emesét, de legalábbis küldjek neki egy sms-t, ám amint felmarkoltam a telefont az éjjeliszekrényre halmozott kéziratkupacról, láttam, hogy éjjel tizenegyet mutatott a kijelző. Ki tudja, hogyan és mennyire tudott aludni apját gyászoló asszonyom otthon, Budapesten az utóbbi napok során – nem vettem volna a szívemre, ha ritka, jóleső álomból ébreszti föl későn érkező üzenetem.

Az elmaradt üzenetküldés aztán újabb gondolatokat fialt. Pontosabban kérdéseket, amelyekre nem tudtam választ adni – elsősorban arról, igazolódott-e Emese elmélete azt illetően, hogy ha magára hagyom egy röpke hétre, és nem akasztom meg folyamatos törődésemmel a gyázmunkáját, akkor saját erejéből és tempójában sikerül majd túllendülnie a holtpontra, és lassan, de biztosan átbútorozza lelkét az apja nélküli világra.

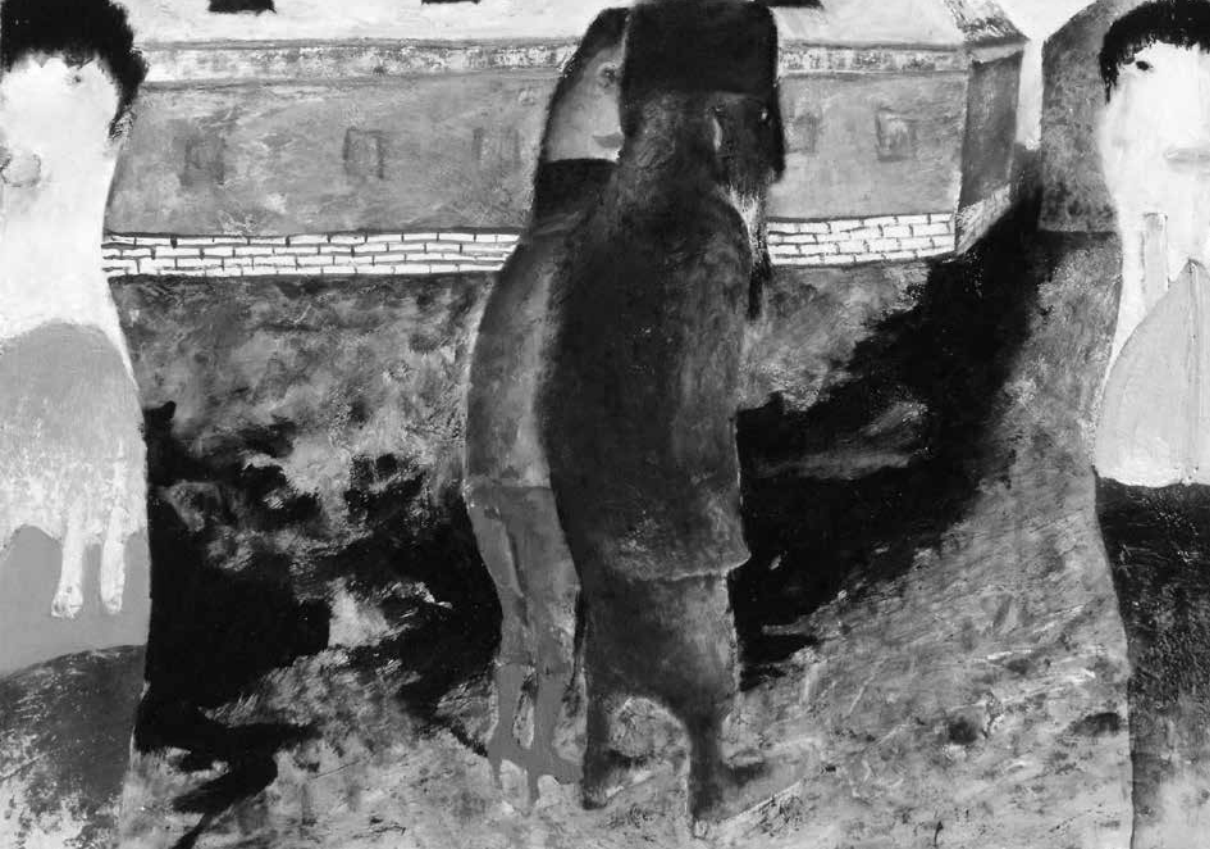
Reméltem, hogy Emesém terve bevált. Aztán eszembe jutott: mi van, ha mégsem, és ettől elkezdtem igen szar alaknak érezni magam. Elképzeltem, amint szétfolyt sminkkel, kócosan bámulja a plafont a könnyáztatta párnán, és minden porcikája azt diktálja, hogy felhívjon és megkérjen: üljek fel a következő vonatra, és siessek haza hozzá, mert egyedül nem megy, és szüksége van rám, de mégsem nyúl a telefonért az én drága, büszke, nyakas asszonyom, mert az a kudarc beismerésével volna egyenlő. Én meg itt dorbézolok már ötödik napja, meg kajtatok Mona Lisát, Szapáry Tibi barátom eltűnt kaméleonját, mintha azon állna vagy bukna a világ sorsa, megtaláljuk-e a jószágot.

Röviddel múlt éjfél, amikor motozást hallottam a konyhából, majd egy elfojtott káromkodást. Szapáry Tibi magához tért hétszörös álmából, és megpróbált az ágyáig támolyogni – a jelek szerint mérsékelt sikerrel. Aztán egy perc múlva abbamaradtak a zajok, de ekkor már késő volt – még ha előtte már kezdett volna is erőt venni rajtam az aluszékonyosság, ez a köztársaság ismét kilopta az álmat a szememből. Sebaj, legalább elúzhattam Emesével kapcsolatos gyötrő gondolataimat azáltal, hogy elkezdtem ismét Szapáry Tibi ellen uszulni magamban, őt hibáztatva álmatlanságomért. Szegény Tibi – részegen hortyogva fogalma sem lehetett arról, hogy azon az éjjelen következetesen neki jutott a bűnbak szerepe.

Életem közel negyven éve során egy dolgot megtanultam: ha nagy a káosz a fejedben, akkor mindig eredményesen enyhítheted azáltal, ha akkurátus rendet teremtesz magad körül. Az éjjeliszekrényen rendszertelen összevisszaságban hevertek a kéziratoldalak, úgyhogy felmarkoltam őket, hogy egymáshoz igazítsam a lapéleket. Tudom, hogy ezzel most az enyhe autizmus gyanújába keverem magam, de tény: az effajta haszontalan, ám mégis némi koncentrációt feltételező manuális tevékenységek mindig alkalmasak voltak arra, hogy megnyugtassanak. Bizonyára ezúttal is így lett volna, ha a kéziratlap-rendeztetés során nem követem el azt a hibát, amelyik gondoskodott róla, hogy az éjszaka maradéka során se aludjak túl sokat.

A kéziratlapok alatt ugyanis ott hevert az apósomtól megörökölt kék dosszié. Magam mellé tettem az ágyra a *Madzsari* fejezeteivel telenyomatott papirosokat, felnyitottam az indigószínű karton borítólapot, és olvasni kezdtem.

Ismeretlen, ha ezt az írást olvasod, az két forgatókönyv egyikének a valóra válásával magyarázható. Az első, amelyben egyébként nemigen hiszek – mert, mint a továbbiakból majd kiderül, kevés okom van arra, hogy a szerencsében bizakodjak –, önző, személyes szempontjaim szerint a legelőnyösebb. Eszerint lesz elég időm arra, hogy bebörtönzésem krónikáját papírra vessem, aztán arra is jut belőle, hogy a leírtakat memorizáljam, mielőtt még valamelyik pribék rajtakapna, amint kéziratomon munkálkodom – már ha kéziratnak nevezhetjük a cigaretta-csonk-hamuval teleskríbolt vécépapírlapokat. Bár miért is ne nevezhetnénk – itt és most erre és ezzel lehet és kell írni. Lehet – de nem szabad, és mit sem kívánhattam magamnak kevésbé, mint hogy egy szemfülesebb őr rajtakapjon, amint a szabályokra fittyet hányva feljegyzéseket készítek.

VISSZATÉRŐ ÁLMAIM, OLAJ, FA, 80x110 CM

Ezért döntöttem úgy: amint végzek egy-egy lappal, azon nyomban memorizálom a szöveget. Ha a legoptimistább forgatókönyv válik valóra, és a lábam alattam, nem pedig előttem lesz, amikor magam mögött hagyom ezeket a falakat, akkor még bizonyára a fejem is a helyén leledzik majd, jelen körülmények között a legbiztosabb trezorként, ahol a feljegyzéseimet tárolhatom.

Arra az esetre azonban, amennyiben mégsem a legderülátóbbik változat válnék valóra, megkértem cellatársaimat, ők is biflázzák be vécépapírra vetett soraimat.

Ha nekem nem, talán majd nekik lesz alkalmuk, és lesz is kinek elmondaniuk mindezt. És az a valaki egyszer majd, egy szabadabb világban, ismét leírja azt, amit én itt írok most, cellám félhomályában. A második forgatókönyv szerint ugyanis még ha én nem is, de legalább valamelyikünk elevenen kijut majd innen.

Ha pedig a harmadik változatra adta voksát a sors és a hatalmasok óhaja, akkor bizony nincs, aki olvasná ezt a szöveget. Akkor mindannyian itt végezzük a börtönudvaron összeeszkábált bitón. És az igazat megvallva, minden jel szerint ez a végkimenetel a legesélyesebb.

Hogy milyen érzésekkel értem az első kéziratoldal végére? Nem tudnám pár szóban megfogalmazni – akkor és ott, Szapáry Tibi vendégszobájában heverve sem lettem volna képes szavakba önteni az öröm, a megilletődöttség, az együttérzés és a tanácstalanság ama kavargó elegyét, amelynek a kellős közepébe taszítottak az apósom által valamikor 1958 második felében vécépapírra vetett sorok. Igen, a kavalkádba némi öröm is vegyült,

elvégre biztos voltam benne, hogy Emesémnek nem volt tudomása néhai apja börtönbeli feljegyzéseiről – ha tudott volna róluk, bizonyára nem tartja előttem titokban létezésüket. A megilletődöttséget pedig aligha kell bővebben magyaráznom – elvégre azt az embert, aki mindezt több mint fél évszázada papírra vetette, pár héttel azelőttig még eleven, hús-vér emberként ismertem, és úgy éreztem, mintha a síron túlról üzent volna nekem és lányának, az én Emesémnek a kék dossziéba fűzött papírlapokkal. Együttérzésemet pedig az táplálta, hogy apósomat valóban őszintén szerettem és tiszteltem, így kiváltképp nehezemre esett bepillantanom élete azon napjainak krónikájába, amelyek során talán legvérmesebb reményeiben sem gondolhatta volna, hogy egyszer majd apa lesz, és még több mint öt évtizednyi idő adatik meg neki ebben a földi életben.

Tanácsalanságom pedig éppen együttérzésemből fakadt. Ha nekem is nehezemre esett néhai apósom legsötétebb óráinak emlékezetével szembesülni, akkor vajon nem csupán súlyosbítanám-e Emesém gyászának terhét azzal, hogy megosztom vele a síron túli üzenetet?

Talán az volna a legokosabb döntés, ha eltítkolnám a kék dossziében lelt iratok létezését Emesém elől, gondoltam. Aztán persze rögvest birokra kelt férfiúi felelősségtudatommal a szakmai énem, és olyan érvekkel próbálta kikezdeni Emesém védelmezésére irányuló eszközeimet, mint hogy a szöveg létrejöttének körülményei dacára is nyilvánvaló értékeket hordoz – talán Faludy *Tanuld meg ezt a versemet* című költeményének prózai rokonára leltem rá apósom hagyatékában, meg aztán milyen alliterációk vannak benne, *személyes szempontjaim szerint, meg majd magam mögött*, nem modorosság ez, hanem költészet, akárki meglássa –, és egyáltalán, a szöveg már pusztá léte által, keletkezésének és fennmaradásának körülményei folytán is érték, kordokumentum, amely megőrzésre, ráadásul a nagyközönség figyelmére is érdemes. Emesét majd jól megvigasztalom, ha felzaklatja a szöveg – ennyi kockázatot és magántermészetű kellemetlenséget vétek volna nem vállalni a köz javáért, nemde?

Na, ezt sem most fogom eldönteni, gondoltam magamban, és inkább tovább olvastam.

Hogy mit, azt nem fogom ide idézni. Egyrészt másvalaki már úgyis megtette – a későbbiekből kiderül majd, kicsoda, és kétségem nincs afelől, hogy hamarosan napvilágot lát a szöveg, a tájékozott olvasónak pedig nem esik majd nehezére kideríteni, hol kell keresnie a közlést. A másik ok pedig az, hogy egyszerűen nem esnék jól idéznem a hagyatékában talált írás további részéből. A folytatásban ugyanis nyoma sem volt annak a fennkölt, méltóságteljes hőstragédiának, amelyet a fennebb citált bevezetés ígért. A néhai apósom bebörtönzéséről szóló családi legendát éppen annak főhőse írta át hőskölteményből tragikomikus bohózzattá a következő oldalakon. A róla szóló városi legendákban emlegetett, manifesztációszerű József Attila-tanulmányról és a miatta bezúzott folyóiratszámról szó sem esett a szövegben. Azonban a gyakorlatiatlan, életidegen balfékség újabb és újabb bizonyítékai és szatírába illő helyzetek annál bőségesebben szerepeltek benne – ezek tárháza volt az írás, az Emesém apja elleni eljárás apropójaként szolgáló casus bellitől kezdve egészen a börtönbeli viszonyokat taglaló utolsó bekezdésekig. Kérdezem én: mekkora élheteretlenség kell ahhoz, hogy valakinek éppen 1958. június 17-én, egy nappal Nagy Imréék kivégzése után jusson eszébe általános iskolai magyartanárként *A walesi bárdokat* venni fakultatív anyagként? Az államellenes izgatás és a fasiszta puccskísérlet vádját bizonyító tanúvallomás pedig már önmagában is felért egy bohózzattal. A vád szerint ugyanis apósom nyilaskeresztes eszméket terjesztett a tanórákon. És mi volt erre a bizonyíték?

A nyomozók végigkérdezték a tanítványokat, mi minden hangzott el apósom óráin, és az egyik nebuló azt találta mondani, hogy a tanár elvtárs sokat beszélt nekik a nagy magyar nyilasok hőstetteiről. A jegyzőkönyv szerint a nyomozó érdeklődésére a diák előadta: a vádlott elmondásában a magyar nyilasok hősiessen védték ellenségeivel szemben a népet. A kihallgatás átiratából azonban – így a kék dossziében hátrahagyott visszaemlékezés – hiányzott a tanúvallomás folytatása, amelyben a nebuló hozzátette: „hátrafelé nyilazva”, minekutána néhány kérdés nyomán egyértelműen kiderült, hogy a fogalomzavarban senyvedő gyermek bár nyilasokat mondott, de a kalandozások korabeli íjászokra gondolt közben. Az efféle apróságoknak persze nem jutott hely a vádirat végleges változatában (csak hogy magam is elhelyezzek itt egy tripla alliterációt a kék dosszié szerzője iránti tiszteletadás gyanánt), amelynek alapján Emesém apját végül nyolcévnyi börtönbüntetésre ítélték. Az meg végképp nem állt összhangban az államszocializmus terrorjának áldozatául esett mártír apósomról szóló legendárium fennkölt ségével, amikor arról írt, hogy miután memorizálták a vécepapírra írt szöveget, a cellatársak mindig rendeltetészerű használatba vették a papírlapocskákat, eltüntetendő a tiltott feljegyzéskészítés bizonyítékait az olyan örök elől, akik még a kübli tartalmát sem átalították volna alaposabban szemrevételezni fokozott éberségüktől hajtva.

Kurva Kádár-rendszer, hát még a gazemberségeidben is röhejes voltál? Na megállj, most majd jól szétírlak, gondoltam magamban, aztán Szapáry Tibi szobájába lopódtam, és – ügyelve arra, nehogy felferjem részeg álmából – a kintről beszűrődő holdfényben megkerestem a laptopját. Visszamentem a szobába, kényelmes háttámlává stócoltam a párnákat az ágy végében, aztán felhajtottam a számítógép fedelét, és írni kezdtem a *Madzsari* legutolsó fejezetét.

Sok víz folyt le a Dunán, Száván s a Drinán, és vér is rengeteg, amióta a montenegrói bércek között egy Magyarhonból odaszakadt nemes ifjú elhatározta: kiválasztja a madzsariak utána jövő nemzedékéből a legrátermettebb sarjat, és reá testálja Szent István koronája őrzésének feladatát, hogy aztán, mielőtt még kifogná az Úristen az élők szekeréből, az is hasonlóképpen adhassa majd tovább a küldetését. Így örökítődőtt a Szent Korona őrzésének feladata nemzedékről nemzedékre a Crna Gora-i ormok között megbúvó falucskában. Miközben a nagyvilágban szövetségek kötöttek és rúgattak fel, birodalmak emelkedtek és buktak alá, egyetlen dolog állandó volt: a Balkán egyik legeldugottabb csücskében, egy Madzsari nevű faluban mindig akadt valaki, akinek minden percét egyetlen törekvés töltötte be: élete árán is őrizni és óvni a magyarok koronáját.

1977 januárjától kezdve azonban akadt másvalaki is, akinek éjjel és nappal Szent István koronája körül forogtak a gondolatai. Ez a valaki nem más volt, mint James Earl Carter Jr., az Amerikai Egyesült Államok harminckilencedik elnöke. Ugyanis amint Carter – az elődei által száznolcva éven át ápolt hagyománynak megfelelően – beiktatási beszédét követően átvette elődjétől az Ovális Irodában az elnökök titkos könyvét, és magára maradt az ország legféltettebb titkait rejtő füzettel, a Kennedy-gyilkosság homályban maradt részleteiről, az egyiptomi homokból egy connecticuti egyetemi tanár által kiadott frigládáról, valamint az 51-es körzetről és az Apollo–11 küldetésének valódi mibenlétéről szóló feljegyzések között a magyarok Szent Koronájáról is talált egy fejezetet benne.

Ezt követően Jimmy Carternek nem volt nyugalma se éjjel, se nappal. Bármilyen volt a hivatalos programja, és a világnak bármely távoli szegletébe is szólították diplomáciai kötelességei, nem

telt el hét anélkül, hogy valaki ne hozta volna szóba a magyarok Szent Koronáját. Amikor az elnök vacsorán látta vendégül a Fehér Házban Teller Edét, hogy megköszönje neki, amiért – idézzük – „Szilárdral és Neumannal megnyerték Amerikának a második világháborút”, a tudós fizikus azzal felelt: „És azt is megköszönheti a bombáimnak, elnök úr, hogy azóta is sikerült fenntartani a világbékét”, majd hozzátette: „úgyhogy akár vissza is adhatná a magyaroknak a koronájukat, szerény hála gyanánt azért, amit ezért az országért tettek”. Elnöksége első évének májusában pedig, amikor az elnöki nyaralóban nem hivatalos látogatáson fogadta a szaúdiak küldöttét, előkészítendő Khalid király és Fahd koronaherceg egy éven belül esedékes látogatását, a Rijád képviselőjében eljáró diplomata kíséretében volt egy mézszőke, mosolygós szemű, hajában fehér virágkoszorút viselő fiatal szépség is, aki mint „nagy tehetségű olasz tévés személyiség” mutatott be Carternek – a szaúdiak követe még azt is hozzátette: „ha a jövőben is ily odaadón igyekszik a lány, még parlamenti képviselő is lehet belőle” –, aztán a vacsoránál, amikor az elnök, hitvese rosszalló pillantásaitól kísérve, megdicsérte a szőkeség koszorúját, tréfásan azt tudakolva, a legújabb római divat szerint ilyet viselnek-e mind az olasz leányzók, a szőkeség egy széles mosoly és egy kihívó pillantás kíséretében megjegyezte, hogy ő igazából nem olasz, hanem magyar, és tudomása szerint Carterék birtokában is van egy igen szemrevaló fejfédő, amely „a hazai husikakat illetné”. A washingtoni mendemondák szerint ezt a diplomáciai eseményt követően hozta meg a verdiktet Carterné First Lady: ha a férje nem akarja, hogy ő maga személyesen robbantsa ki a harmadik világháborút tüstént, akkor „a koronának mennie kell”.

Azonban nem csupán Jimmy Carter éjszakáiból űzte el az álmod Szent István koronája. A Crana Gora-i bércek között, Madzsari egyik termésköből épült házában is rendre ébren forgóldott hajnalig egy Branislav Pustić nevű férfiú, akit afféle különként tartottak számon a falucska lakói – bár már a negyvenedikhez közeledett a férfiú, még mindig nem hozott asszonyt a házhoz, és naphosszat csak a környékbeli hegyeket járta egyedül, s ezen útjaiból gyakorta zsákmány nélkül tért haza, dacára annak, hogy kiváló vadász hírében állott, és a puskával is kiválóan bánt: fogadásból bármikor kész volt lebonyolítani a falulakók által „Branko-féle szüret” néven emlegetett mutatványt, amely abban állt, hogy százötven lépésnyi távolságról választotta le a növényről a pirosló bogyóktól súlyos fürtöt, egyetlen lövéssel, amelyet arra a pontra vitt be, ahol a fürtkocsány a vesszőhöz csatlakozott. Branislavnak azonban az utóbbi időben esze ágában sem volt hasonló mutatványokkal szórakoztatni a közönségét – ám arra egyre erősebb késztetést érzett, hogy lövészi képességeit tovább tökéletesítse –, ugyanis amikor nagy ritkán mégis erőt vett rajta az álmod, akkor rémlátomásoktól gyötörten, verejtéktől izmamósan ébredt, és ezekben a rémlátásokban ismét egymás ellen támadtak Mohamed és Krisztus követői, az összes gyaur kiirtásához kérték Allah segítségét a mudzsahedinek, míg más harcosok fegyvereit a pópa áldotta meg, és még a keresztény is a másik keresztény vérért vette, ha az nem pontosan ugyanúgy vallotta meg Krisztusba vetett hitét, ahogyan ő maga tette.

Branislavnak pedig küldetése volt, ami ki tudná összeszámolni, hány generáción keresztül örökítődött rá egy hajdanvolt férfiútól, aki négy évszázaddal öelötte látta meg a napvilágot valahol Magyarország északi vidékein, egy Barcsvár nevű falucskában.

Branko minden gondolata és cselekedete egyetlen célt szolgált: hogy biztonságban tudja a koronát, amelyet évszázadokon át rejtett a Madzsari feletti ormok egyik sziklaürege, melynek hollétét mindig csak az arra hivatott falulakó ismerte, hogy ezt a tudást aztán továbbadja az utána következő nemzedékből kiválasztott őrzőnek.

És négyszáz esztendő óta először most az őrző úgy érezte, nem képes egymagában szavatolni küldetésének sikerét.

1977 nyarának egyik délutánján tehát Branislav Pustić asztalhoz ült, hogy levelet írjon Josip Broz Tito elvtársnak, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság elnökének, amelyben tudatta vele: visszatérő látomásai vannak arról, hogy a Népfelszabadító Háború sikerére alapozott aranykor nem tart majd örökké, és irtóztató veszedelmek tépik majd az országot, neki pedig a birtokában van a magyarok Szent Koronája – nem a hamisítvány, hanem az igazi –, amelyet a múlt homályába vesző elődeitől átörökölt kötelessége mindenáron és minden körülmények között megvédeni. Ezért most Tito elvtárs segítségét kéri ahhoz, hogy olyan helyre menekítse a koronaékszert, ahol elkerüli majd a háborúság vihara – arra kéri Tito elvtársat, kiváló diplomáciai és államférfiúi képességeit latba vetve gondoskodjék arról, hogy Szent István koronája több mint négy évszázad távollét után végre visszajuthasson Magyarországra.

Tito elvtárs asztalára persze minden áldott nap érkezett legalább kétfuriknyi levél a Júliai-Alpoktól a Dojran-tó partjáig az irdatlan ország legkülönbözőbb szegleteiből – mondhatnánk, ha ezek valóban a hajdani partizánvezér asztalán landoltak volna. Az igazság azonban az, hogy előolvasók sokasága gondoskodott arról, hogy magához az államszövetség elnökéhez csakis azok a levelek jussanak el, amelyek valóban érdemesek a figyelmére – vagy a bennük szereplő információk, vagy pedig szórakoztató potenciáljuk okán.

Branislav Pustić küldeményét az utóbbi kategóriába sorolta be az előolvasó, azt gondolván: talán Tito elvtárs is mulatságosnak találja majd, hogy még a Crna Gora-i bércek marcona lakói között is akad olyan levélíró, akinek elméjében a nyilvánvaló eszementséget merész és szabadon szárnyaló fantáziával párosította a sors.

Tito elvtárs azonban kiváló stratégia volt, és a legjelentéktelenebbnek tűnő apróságban is képes volt felismerni a magasabb célok eléréséhez közelebb vivő lehetőséget.

S bár Jugoszláviában 1977-ben még igen jól mentek a dolgok, Tito elvtárs tudta, hogy ez a siker ingatag lábakon állott. Ahhoz, hogy hosszú távon fenntartható legyen, az kellett, hogy a kelet felőli, valamint a nyugati oldalon megvetett láb is szilárd talajra támaszkodjék. Ráadásul az államvezetésnek anélkül kellett mindezt abszolválnia, hogy az egyik oldalnak tett gesztusaival felbőszítene a másikat. '77 nyarán a nagy Szovjetunióval ápoltság viszony igen bensőséges volt – Tito elvtárs augusztusban találkozott Leonyid Brezsnyevvel a Kremlben, ahol a két ország közötti áruforgalom folyamatos növeléséről is megállapodtak –, azonban ez felvetette annak a veszélyét, hogy a nagy cimboraság Moszkvával majd Washingtonban szül ellenérzéseket. Kellert tehát egy gesztus, amely úgy képes biztosítani az Egyesült Államokat Jugoszlávia baráti érzéseiről, hogy közben a szovjetekkel elért eredményeket sem teszi zárójelbe. És ugyan mi volna alkalmasabb erre – latolgatta a lehetőségeket Tito –, mint egy szimbolikus lépés, amely anélkül vonja be a diplomáciai akcióba az Egyesült Államokat is, hogy annak a beavatottak körén kívül híre menne. S mivel a jugoszláv hírszerzés eredményességének köszönhetően az államvezetés tisztában volt azzal, hogy a háttérben előrehaladott tárgyalások folynak Budapest és Washington között a koronaékszerek visszaszolgáltatásáról, Tito elvtárs úgy döntött: amennyiben a montenegrói levélben foglalt hitelessége bizonyosságot nyer, az remek alkalmat teremt arra, hogy ő maga is aktív résztvevőként kapcsolódjék be az ügyletbe, és az amerikai külügyre újabban jellemző „a barátom barátja az én barátom is” hozzáállást kiaknázva jó pontokat szerezzen a Carter-kormányzatnál, mindemellett a tengerentúlról érkező ajándék hitelességét megkérdőjelezve elhintse a kétség

magvát is a magyar fejekben, nehogy Budapest megelőzze Belgrádot a nagyhatalmak mind-egyikével a lehető legjobb viszonyt ápoló szocialista ország pozíciójáért folytatott versenyben.

Így hát 1977 szeptemberének egyik délutánján Madzsariban, Branislav Pustić háza előtt megállt Tito elvtárs páncélozott, fekete 600-as Mercedesre. Kiszállt belőle a Népfelszabadító Háború hőse, rövid, kemény kézfogással üdvözölte Brankót, aztán jó óra hosszat tárgyaltak a termésköböl épült ódon házikó falai között, szem- és fültanúk nélkül. Tito elvtárs egy kiszolgált, kopottas iszákkal a kezében távozott Branislav Pustić hajlékából – egyik testőre ajánlkozott, hogy átvegye tőle az elnyűtt nyeregтарыsnyát, de az államszövetség elnöke egyetlen kézmozdulattal megálljt parancsolt neki. Amikor elhelyezkedett az anyósülésben, ölébe vette a bőrsztyűt, összekulcsolta ujjait felette, és merengő pillantást vetett egy képzeletbeli pont felé a messzeségben. Még az összesereglett madzsariaknak integrálni is elfelejtett.

Cyrus Vance amerikai külügyminiszter 1978. január 6-án adta át az eredetinek hitt Szent Koronát Apró Antalnak, az Országgyűlés elnökének a Parlament kupolatermében. Az Egyesült Államok jó néhány feltételhez kötötte a koronaékszer visszaszolgáltatását, megelőzendő, hogy némelyek a magyarországi hatalom legitimitásának elismeréseként értelmezhessék az eseményt. Ennek érdekében az amerikaiak nyomatékos kérésére az átadási ceremónia idejére az összes vörös zászlót el kellett távolítani az Országházból, és Kádár János sem vehetett részt az ünnepségen.

Kádár Jánosnak persze ekkor sokkal fontosabb dolga volt annál, mintsem hogy a Jagelló Izabella parancsára készített koronamásolatok egyikének a hazahozatalát ünnepelje az imperialistákkal a Parlamentben. Kádár ugyanis aznap délelőtt Dunaszekcsőn, egy erre a célra kibérelt csárdában találkozott Titóval, és miután a biztonsági őrköt és a személyzetet az ajtón kívülre parancsolták, a fogadó félhomályában bő négy évszázad elteltével ismét Magyarország legfőbb ura és parancsolója tarthatta a kezében Szent István koronáját – még ha ez meglehetősen másképp is történt, mint ahogyan azt a tizenhatodik század derekán egy magyar királynévá lett lengyel hercegnő elképzelte.

S míg a tévéhíradók és a rádió hírei bejelentették a koronaékszer hazatérését Amerikából – néhány óra késéssel persze, megelőzendő, hogy a Parlament előtt spontán gyülekezés alakuljon ki az átadáskor, amiből „bármilyen lehet” –, eközben a Magyar Nemzeti Múzeum pincéjének egyik, a kor legfejlettebb technikájával felszerelt termében Aczél György személyes felügyelete alatt néhány gondosan kiválasztott mérnök és ötvösmester – a történészeket Aczél személyes döntése alapján kihagyták a meghívottak köréből – nekilátott, hogy megállapítsa: valóban az eredeti Szent Koronát vette-e át aznap reggel a Magyar Szocialista Munkáspárt főtitkára a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság elnökétől.

Aczél György aznap este négyszemközt találkozón tudatta Kádár Jánossal: az előző órák vizsgálatai minden kétséget kizáróan bizonyították, hogy a korona, amely aznap reggel még Tito elvtárs limuzinjában zötykölődött a baranyai utakon, azonos azzal, amelyet államalapító István király viselt a fején egykoron.

Kádár János egy mély sóhajjal kísért bólintással nyugtázta a hírt, majd kisvártatva ezt a kérdést intézte régi harcostársához:

– Aczél elvtárs, most mihez kezdünk?

Aczél egy éjszakányi gondolkodási időt kért, és másnap reggel ugyanott tájékoztatta Kádárt aprólékosan kidolgozott tervéről.

Néhány héttel később, annak alkalmából, hogy hazatért Amerikából a Szent Korona, állványzatot húztak a Hősök terén a millenniumi emlékmű köré. S a rákövetkező napok során a járőrök

és turisták nagy érdeklődésétől kísérve tisztogatták ipari alpinisták a harminchat méter magas kőoszlopot, és tetején a bal kezében kettős keresztet, jobbájában pedig a Szent Koronát tartó Gábel arkangyalt, addig odalent, egy sötétzöld parván takarásában kőművesek buzgólkodtak az emlékmű talapzatán egy építészmnök felügyelete alatt, miközben a túl közel merészkedő érdeklődőket udvarias határozottsággal parancsolták odébb a helyszínt biztosító rendőrök. A munkálatok egy tizenkét méter mély, harmincöt centiméternyi átmérőjű aknafuratot alakítottak ki az emlékmű alatt – tengelye hajszálpontosan egyezett a millenniumi emlékmű kőoszlopáéval –, és dupla falú vasbeton kéreggel burkolták, amely a tervezők szerint még erősebb földrengések esetén is képes lesz ártalmatlanná tompítani a külső fizikai behatást.

Amikor az előkészítő munkálatok befejeződtek, fekete Volga indult a Magyar Nemzeti Múzeum elől a Hősök tere felé. Csomagtartójából a sofőr és kísérője rozsdamentes acélkapszulát emelt ki, amelyet az erre a célra kialakított csőrő segítségével leeresztettek az emlékmű talapzata alá fúrt verem legmélyére. Aztán a két titokzatos férfiú visszaült a fekete Volgába, és továbbogott a Népköztársaság úton a belváros felé, a munkások pedig nekiláttak, hogy a talajszintig betonnal töltsék fel az aknának mind a tizenkét méterét, és végül akkuratusan visszahelyezzék az emlékmű talapzatára a burkolólapokat, hogy ismét pontosan úgy nézzen ki minden, mint bármikor az előző hetven-egynéhány év során (csak kissé tisztábban, legalábbis az előző néhány esztendőhöz képest).

Ami pedig az Amerikából hazahozott másolatot illeti: már Aczél és Kádár elvtárs is hosszú évek óta aludták örök álmukat a temetőben (talán nyugalmas szendergésben, talán gyötrő rémképektől kísértve), amikor végre engedélyezték a hatóságok, hogy ötvösművészek vizsgálják meg az akkor még a Magyar Nemzeti Múzeumban elhelyezett műtárgyat. (A történészek megint távol maradni kényszerültek.) A kutatás 1994-ben közreadott eredményei hosszasan sorolják azokat a tényezőket, amelyek az ékszer létrejöttének furcsa körülményeire engednek következtetni: például hogy készítésekor egy már meglévő koronát használtak fel, és arra építették rá a legkülönbébb műhelyekben készült elemeket, többek között egy hajdani ereklyetartót is újrahasznosítva. Mégsem akadt a bizottság tagjai között senki, aki nyilvánosan, vagy akár a kutatás résztvevőinek szűk körében is hangot mert volna adni a kétségnek, ami ott motoszkált mindannyiuk fejében a vizsgálat során és azóta is: a kételynek azt illetően, hogy a koronaékszer valóban azonos-e azzal, amelyet Szent István viselt a fején egy ezredévtől korábban.

A Szent Korona – az igazi – pedig azóta is az acélkapszula sötétjében szunnyad, tizenkét méternyi beton takarásában azon a helyen, amely a lehető legegységesebben hirdeti, milyen kincs rejtőzik a mélyén, mégis senkinek sem jutna az eszébe ott keresni.

Na, ezzel is megvolnánk, tettem ki a pontot a Madzsari utolsó fejezetének végére, és csak ekkor vettem észre, hogy odakint már javában ontja sugarait a forró augusztusi nap.

Kíváncsi vagyok, mit szól majd Szapáry Tibi ahhoz, mit végeztem, amíg ő azzal volt elfoglalva, hogy kialudja a tegnapi söröket, gondoltam, aztán elmentettem a dokumentumot, és – a jól végzett munka örömeivel kialvatlan ábrázatomon – összezsuktam a táskaszámítógépet.

Ekkor vettem észre, hogy Szapáry a szoba ajtajából vigyorog rám – mintha neki is éppen annyi oka lett volna az elégedettségre, mint nekem.

NOVÁK ZSÜLIET

I regényrészlet I

HAZATÉRÉS

Hát itt vagyok megint. Magyardúlón. Ígérhetném, hogy nincs több hazugság, de mert valós kilétemet titkolom, ez megint csak az lenne.

A ház, a házam állapota... Ó, istenem! Most értettem meg igazán, mit jelent ötven év. A faablakok kikorhadtak keretükből, megdőltek vagy ki is fordultak. A tető csak egy funkciótlan jelzés, akár a csipke a pamutruhán. Az, hogy nem mosta el a házat az eső, csak a fölé hajoló diófának köszönhető, amely tudta, hogy visszatérek, mert gyökereim mélységét csak ő sejtheti.

Sohasem tudtam megválni a háztól, de sokáig csak rágcsálók és bagzó macskák jártak falai között. Magyardúlón úgy hihették, valami bolond öregasszony vette meg ezt a romhalmazt romantikus elképzelést dédelgetve, olyat, amit az ostoba városiak gondolnak a falusi létről. Azt várhatták, hogy a siralmas állapot látványától visszaszaladok oda, ahonnan jöttem.

A fuvarosok kételkedve néztek rám, tényleg lepakoljanak-e. Az öregasszonyok harcias hangján kétszer kellett megismételnem, hogy tökéletesen biztos vagyok a szándékaimban. Tehetetlenül hordták be kevéske holmimat. Nem sok mindent hoztam magammal, tisztában voltam a ház lehetőségeivel és a szükségleteimmel. Azt mondták, nincsen más dolguk a nap hátralévő részében, így felfogadtam őket. Hozattam velük fóliát, szökeket és gázpalackot. A fiúk segítségével átmenetileg szél- és esővédetté tettük a házat. Hazatérésemet megkönnyítette kis Fiat autóm, aminek segítségével a szükséges dolgokért el-eljárhattam a városba, illetve úgy gondoltam, ha a javítások megkezdése előtt megadná magát hevenyészett tetőm, mégiscsak van hova behúzódnom az eső elől.

Még a hétvége előtt új ablakok és ajtó került a házba. Ettől az egynapos fejlődéstől azonnal megszűnt abbeli szorongásom, hogy talán tényleg csak a lassú, számomra még nem észrevehető leépülésem hatására hozom-e meg döntéseimet, vagy még birtokában vagyok szellemi képességeimnek. Bevezettettem a villanyt és a vizet. A gázcsövektől valahogy idegenkedtem. Új tető is került a fejem fölé. Mivel az ács rábeszélésére a gerendákat és a famennyezetet is kicseréltettem, kicsit megszaladtak az építés költségei. Időlegesen elfogyott a pénzem. Ez csak annyiban zavart, hogy lelassult a változás. Nem gondoltam, hogy ennyi idősen még így lendületbe jövök. A legnagyobb munkák idején a gyümölcsösben és a hajdani veteményes helyén dolgoztam. Ezeket rég visszahódította magának a természet, az én munkámat pedig csak lassította, hogy minden kis bogarat, levelet és gazt aprólékosan megvizsgáltam, mielőtt kitéptem. Nem volt miért sajnálom az időt.

TANGÓ, OLAI, VÁSZON, 50x30 CM

Nyilván könnyebb lett volna eladni a régi otthonom, a lányomnak sem hiányzott az örökség, mégsem voltam rá hajlandó. Szerettem volna különválasztani azt, amit én és a férjem teremtetünk meg, és örökölni hagyni azt az egyetlen jónak, amit hátrahagyok magamból a világnak. Kizárólag ezen a helyen akartam önzésemnek teret hagyni. A nyugdíjamat és a befolyó bérleti díjat bankszámlára utaltattam az inkognitóm megőrzése miatt. Minden héten egyszer elmentem pénzt felvenni, megvenni a háztartáshoz, kerthez és a felújításokhoz szükséges kellékeket. Boltot nyilván találtam volna Magyardűlőn is, de egyelőre nem volt lelki erőm, hogy betegyem a faluba a lábam. Nem attól félttem, hogy bárki felismerne. Sokszor én sem ismertem fel azt, akit a tükörben láttam. Újra és újra rácsodálkoztam, ugyan ki lehet az az apró, csúf öregasszony, akit az idő szárazra és rágósra szívott, mint az aszalt gyümölcsöt. Óvatosan tekintettem a falu felé. Szívtam magamba az onnan jövő illatokat, de csak köröztem körülötte, néhány lépéssel megközelítettem, majd gyorsan meghátráltam, mint egy elvadult, kivert kutya. Mellettem még mindig csupán földút futott. Néhányszor elsétáltak arra valakik, odavetettek egy köszönést, vagy jó munkát kívántak. Senki sem tűnt ismerősnek. Ugyanakkor azzal is tisztában voltam, hogy azt a kevés társas kapcsolatot, amire igényem volt, most még megkapom a tanyán dolgozóktól, de amint távoznak, szükségem lesz a falusiaktól megkapható jellegtelen párbeszédre az időjárásról és a termésről, hogy a világban maradjak.

Volt még egy találkozás, amitől tartottam. De ettől csak úgy, ahogyan az első szerető viszontlátását kerüli az ember. Valójában mindennap eszembe jutott az erdő és a folyó. Nem akartam csalódnai a világ ama tökéletes szegletében, amelyet a fejemben őrizgettem és dédelgettem egész életemen át. Végül egyik éjjel felébredtem. Az óra négyet mutatott. Úgy pattant ki a szemem, olyan tiszta volt a legelső másodpercben is a fejem, akár egy pislogás után. Feltettem a kávémat, s néztem, ahogyan a sötétség kékbe vált, és tudtam: itt az idő.

Hajnal volt. A fény rézszínű párája ült be a Szamos völgyébe.

Ilyenkor, nyáron, mocsaras szélű, lomha kis patak csupán, mely becsorog az erdőbe. Belép a fák közé, amelyek reá borulnak, betakarják, és a magukévá teszik. A barnás-szürkés víz kiteszítja magából a fényt, majd feketévé válik.

Sohasem folyhat visszafele folyó. Itt ez nem a fizika vagy a természet törvénye, hanem az erdőé. Amit elnyel, az elfogadja az erdő fennhatóságát, s cserébe az szigorú figyelmével tüntet ki minden benne élő. A Szamos is mozdulatlanra dermed, elnémul. Itt minden pontosan az, aminek látszik. Az erdő nem tűri meg magában a kétértelműséget.

Bekerít, ad egy lélegzetet az égből és a fényből, majd újra bekerít. A rendszertelenség megnyugtató rendszerében. Akár a dominó, amelyben a lerakás sorrendje sosem ismétlődik, mégis érezzük benne azt a megnyugtató szervezettséget, ami alapján megértjük, a véletlennek is megvannak a maga keretei és korlátai. Az előreláthatatlan is kordában tartható bizonyos törvények alapján. A fű meghátrál, és átadja helyét a föld buborékjainak, a gombáknak. A páfrány visszacsavarodik a földbe, ott, ahol nem éri napfény.

Az erdő szavát meghallani nem könnyű. Nincsen hossza, megformáltsága vagy tárgya. Az erdő szavát hallani annyi, mint a lelkünket hallani. Az erdő szava nem jön sehonnan, nem lehet bizonyos részére összpontosítani. Kevés, ha csak a lüktető petéktől megpuhódó kéregre figyelünk, ha megérezzük az összekorhadt levelek megbuggyanó bűzét vagy

a zsenge hajtások ragacsos, mély illatát. Persze mindezekben benne van az erdő szava, és még sokkal több mindenben, amiket akkor sem tudnék megfogalmazni, ha ezeket a sorokat egész hátralévő életemben írnám. Így inkább azt mondom, az erdő szava valami olyasmi, mint az én hatalmasra nőtt, kiterjesztett lelkiismeretem. Ami sokkal mélyebb és megingathatatlanabb annál, mint aminek bármikor is tudatában voltam vagy leszek. Nem aszerint szól hozzám, hogy mit vélek vagy szeretnék helyesnek vélni. Mert az erdő egészen egyszerűen tudja.

Mert övé a világ minden ideje és bölcsessége.

Az erdőben az ember pőrére vetkezik. Olyan mezítelenre, amilyen legutóbb az anyja hasában volt, amikor a bőrén keresztül is látni lehetett a szíve dobbanásait. Megnyúzva sétálok hát az erdőben.

Nem hiszek Istenben. Nem vagyok rá büszke, de nem tudok mit tenni a természetem ellen. Már meg kellett volna érkeznie az elmúlás és halálra való készülődés kapcsán, ahogyan az szokás, azonban ez egyelőre várat magára. De ilyenkor, amikor még visszafójtják trillájukat a madarak, de már ott rezeg a levelek között a kitörni készülő hangzavar, amikor a harmat ott hagyja csillogó ujjlenyomatát a leveleken, amiken egy röpké pillanatra felszikrázik egy vakító csillag, hogy aztán a nedvesség illanásával kihunyjon..., kételkedem hitetlenségemben.

– Állj! – hasított a szó a hajnalba.

Engedelmeskedtem. Kilépett a fák közül egy igencsak jóképű fiatalember. Zöld vadászkalapot és zubbonyt viselt. Haja, akár a sárga kőris, dús és hosszabb a kelleténél, a szeme gúnyosan fürkész. Elejtett vad nem volt nála, csak egy fejsze. Nekem egy kés volt tartójával az övemre tűzve. Természetesen nem védekezési szándékkal, egyszerűen csak azért, mert minden egészséges ember késsel jár-ke az erdőben. Az ördög tudja, miért, de rátettem a kezem. Kissé felhúzta ajkait hegyes szemfogáról, és színpadiasan meghajolt.

– Várjon ezzel addig, amíg megmentem.

– Engem? Itt? Ugyan mitől akar megmenteni?

Elém lépett, és a kezében tartott bottal maga mögé bökött a földre. Félreérthetetlen csattanással összezsapódtak a fémfogak.

– Csapda? Ilyen mélyen az erdőben? Kicsoda... – tenném föl a kérdést, majd fegyvertelen öltözkét végigmérve esik le a tantusz. – Maga orvvadász.

– Igen – feleli egyszerűen. Nem szégyenlősködik, nem mentegetőzik, csak közli. – De mint látja, a csapda üres.

– Egy állat szerencséje magát nem menti föl semmi alól.

– Nincs is rá szükségem. Csak magát nyugtattam.

Azzal sarkon fordult, és elment. Nem állította fel újra előttem a csapdát. Bizonyára az volt a terve, hogy később visszatér. Felvettem a rozsdás félkört, hogy hazavigyem. Észrevettem, a fák törzsére fehér csíkokat húztak. Erre nem vezet turistaút, tehát nem ismeri ki itt magát, állapítottam meg nem kis elégtétellel.

Előre hoztam a heti bevásárlást, másnap dudorászva vettem be magam az erdő mélyébe. Számolatlanul húztam a kérgekre a fehér csíkokat. Ezután piros csíkok jelentek meg a fákon, vásároltam hát piros festéket. Eközben hat csapdát, egy sérült őzet és egy lerágott

rókalábat sikerült összeszednem és hazavinnem. Megszállt az erdő ereje, ismét szimbiózisban élünk. Eközben nem találkoztam a jóképű idegennel, de éreztem a fák között a jelenlétét. Mint egy kellemetlen lidérc, akinek még az emléke is megmértelyezi környezetét. Ki kellett üznöm onnan.

Az őzgida április–május környékén születhetett. Nem volt már nagyon gyenge, de napjában kétszer-háromszor még szüksége lett volna anyatejre. Igyekeztem úgy lefejtetni róla a farkasfogakat, hogy ne hagyjak rajta emberszagot, ami miatt már nem fogadnák vissza az övéi, de túl súlyos volt a sebe, hogy gyógyítás nélkül túlélje. Nem tudtam, mit tegyek. A fogságot a gidák csak nagyon ritkán vészeli át, még ritkábban tudnak visszatérni az erdőbe. Ezzel a sebesüléssel viszont a biztos halál várná. Így vénségemre azt tettem, amiről tudtam, hogy nem lenne szabad. Hazavitem az erdőt.

Lassú mozdulatokkal tisztítottam ki a sebet. Az őz nagyon könnyen sokkot kap, csak a fiatal állatot lehet emberhez szoktatni. Nagy önuralmamba került, hogy ne mélyesszem ujjaimat fiatal, pettyes szőrébe. Olyan törekeny és gyenge volt, hogy nem mertem kitenni az udvarra. Elaludt. Én pedig erőt merítettem abból, hogy valakinek szüksége van rám. Vissza kellett hódítanom hajdani világom másik részét is.

Már régen kiszúrtam a legelésző kecskéket a lakásomtól körülbelül egy kilométerre. Az egyik vemhes volt, úgy saccoltam, maximum két hete van hátra. Odasétáltam, leültem a közelükben egy fa alá, és vártam. Késő délután volt, hamarosan egy öregasszony jött begyűjteni a három állatot.

– Jó napot! – igyekeztem barátságos hangot megütni.

– Adjon isten!

– Én vettem meg az erdő melletti kis tanyát nemrégiben.

– Úgy – nézett rám szúrósan és megfejtetetlenül.

– Azért várokostam magára, hogy megkérdezzem, akad-e eladó teje. És ha születne esetleg a jövőben gidája, azt is hálásan átvenném.

– Úgy – mondta ismét. Én továbbra is igyekeztem barátságosan viselkedni vele, még ha erre kevés hajlandóságot is mutatott. Már csaknem elfelejtettem, milyen szórakoztatóak errefelé az emberek.

– Minden másnap vinnék két litert.

Megvonta a vállát, és felhúzta az előtte lévő vasat a földből. Mire a következőhöz lépett, én is megfogtam egy kötőszárat, így ballagtunk a falu felé. Minden lépésem egyre nehezebb lett. Sokat segített a kötél, amibe kapaszkodtam, a bűdös kecske, amit vezettem, és a társaság, aki bár egész úton hozzám se szólt, mégis élő és lélegző személy volt. Mohón itta be tekintetem Magyardülő látványát. Nem fordult ki a világ önmagából. Mintha minden egyes kő, téglá és cserépdarab kicserélődött volna. Új volt az út, megritkultak a parasztházak. Leginkább jellegtelen, kőporos kockaépületeket, itt-ott még idegenebb mediterrán lakásokat rejtett a magasra növesztett kerti seprű. És mégis. Minden kétséget kizáróan Magyardülő felé vittek lépteim. Mert ha minden apró szeglete meg is változik valaminek, a dolgok legmélyén minden mindig csupán önmaga marad. Ugyanott vitt az út, ugyanott feküdtek a telkek, ugyanott futottak a kerítések vonalai, a dombok ugyanúgy zöldelltek, és a templom tornya ugyanúgy dárdaként hasította ketté a napot, ahogyan az a délutánnak ezen a pontján lenni szokott, mióta az eszemet tudom.

A falu szélén ismerős porta előtt álltunk meg. Hályog hullott le a szememről. Mint amikor két ötven év különbséggel készült képet helyezünk egymás mellé. Amikor halomban állnak az ismeretlen arcok, képtelenek vagyunk felismerni és társítani az embereket. De most, amikor helyükre kerültek a mozaikok, felsejlett a hajdani kislány emléke. Áttűnt asszonyos alakján a kiskamasz, aki valamikor volt, csak ránőtt, rátelepedett és lerakódott az a sok minden, amit jobb híján életnek nevezünk. Elmosolyodtam, ahogy Hegyi Maris benyúlt az alacsony nagykapun, elhúzta belül a riglit, és utat nyitott kertjébe. Követtem kecskéjével az ólba, amit köszönés nélkül vett ki a kezemből. Legszívesebben kérdések garmadával árasztottam volna el. Ökölbe szorítottam a kezem, hogy ne induljon meg ölelésre. De talán nem is őt akartam a karomba zárni, hanem azt a jelentéktelen külsejű kislányt, aki egykor úgy ragaszkodott piros szalagjához a copfjában.

Amikor kijött, intett, hogy kövessem. Csodálatos, rendben tartott parasztházban lakott. Őszintén álmélikodva mondtam a konyhában:

– Nagyon régen nem láttam ilyen gyönyörű rakott téglapadlót.

Ez volt a kulcs. Hiúságának az a gyenge pontja, amire rátapintva végre feloldódott, és engedett valamelyest pokróc stílusából.

– Ugye? Pedig a fiam már régen rája a fülem, hogy járólapoztassam le. Azt könnyebb tisztán tartani.

– Biztosan jót akar a fia, de ne hallgasson rá! – kockáztattam meg egy cinkos megjegyzést.

– Ez így tökéletes, ahogy van.

– Dehogyan hallgatok rá! Csak megnyugtatom minden évben, hogy még gondolkodom rajta, és akkor egy ideig békén hagy.

Nevettünk. Eközben elővett a hűtőből egy kétliteres palackot a tejjel, és átadta.

– Mennyivel tartozom? – kérdeztem.

– Az elsőért semmivel. Faluhelyen ez így szokás.

Bólintottam, és kezét nyújtottam. Már jó előre kitaláltam azt a nevet, amit korosztályunk legtöbbje visel.

– Különben Erzsébet vagyok. Kiss Erzsébet.

– Hegyi Maris – fogta meg a kezem.

Vidáman tértem haza. Marist, a régi, csöndes kislányt megkeményítette az élet, de éreztem, hogy boldogulni fogunk egymással. Kicsit aggódtam a magára hagyott őz miatt, de el sem mozdult a pokróccal kibélelt fáskosárból. A tejet kamillás teával hígítottam, azzal etettem meg az állatot. Nem volt vele semmilyen tervem, hogyan és miként fogom megoldani apró vadéletét, de azt hiszem, elértem abba a korba, hogy megengedhessem magamnak a meg nem fontoltság fényűzését. Minden másnap elmentem Marishoz. Megvártam a kecskéinél, és hazakisértem. Valahogy megszereti az ember az ilyesfajta rendszereket. Kiért, rövid beszélgetéseket folytattunk, csak nagyon lassan tudtam meg bármit az életéről. Egy-egy félmondatot árult el a fiáról, róla beszélve öröm és vágyakozás költözött a hangjába; a megboldogult férjéről – a „megboldogult” szót kötelességszerűen, hadarva tette ki – csupán praktikus információkat osztott meg: ezt ő csinálta, ahhoz sose konyított semmit. De úgy tűnt, befogadott. Segítségére voltunk egymásnak. Én vittem neki erdei gombát, ő adott cserébe tojást. Hoztam neki ezt-azt a városból, amit a fia elfelejtett, ő köszönetképpen a kezembe nyomott egy üveg lekvárt. Már-már barátnak is lehetett nevezni a viszo-

nyunkat. Amikor sajtókészítéshez kértem oltóanyagot, megkérdeztem, mit adhatok neki cserébe. Már megtanultam, hogy a pénzt nem sokra becsüli. Erre ő ártatlanul azt kérdezte, hoznék-e számára cickafarkot, mert néha még most is görcsöl a méhe, arra pedig, ahol élek, meglehetősen gyakori gyom. Rövid hallgatás után azt válaszoltam, nem biztos, hogy megtalálom, de ha mutat róla képet, nagyon szívesen keresek neki. Megjegyezte, hogy azt hitte, ismerem ezeket, ha már a gombák fajtájával tisztában vagyok. Majd kihozott a szobájából egy kis növényhatározót, a kosaramba tette, és megköszönte a segítséget. Semmi jel nem mutatott arra, hogy lebuktam volna, mégis éjszakákon át nyugtalanul hánykolódtam. Gombák... Milyen ostoba vénasszony vagyok!

Az erdő megvédésével igyekeztem lefoglalni magam, de napok óta nem találtam új csapdákat. Rossz álmoknak is tűnhetett volna ez a néma harc, ha a fákon lévő tisztetlenség jelek nem bizonyították volna, mindez nagyon is valós. Majd egy nap Maris templomba hívott.

– Ideje megmutatnia magát a falunak, ha itt marad – mondta.

Igaza volt. Én pedig végre felkészültnek éreztem magam. Nem állt szándékomban minden vasárnapot a templomban kezdeni, de úgy gondoltam, havonta egyszer még kibírom, ha ez az ára, hogy ne tartsanak istentelennek se. Korán felébredtem. Hideg vízben mosakodtam, majd feketét öltöttem. Kendővel takartam be a hajam, és lám, ennyitől is ártalmatlan banyává változott a külsőm. Izgatottan kopogtattam Maris ablakán. A templomhoz vezető úton arról beszélt, melyik házban ki lakott, ki lakik, mivel foglalkozik. Igyekeztem leplezni, hogy milyen éhesen falom minden szavát, így jobbra csak összeszorított szájjal nézelődtem, de minden egyes szót pontosan vissza tudtam volna mondani.

A templomba érve Maris bemutatott néhány idegennek, akik olyanokat kérdeztek, hogy minek vettem meg azt a romhalmazt, miért éppen ide költöztem egyes-egyedül. Szerényen viselkedtem. Elmondtam, hogy milyen olcsó errefelé a föld, és a férjem halála után szerettem volna visszatérni vidékre. Szülőhelyemként férjem kisvárosát, Mezőtúrt neveztem meg, ami kellőképpen messze volt innen, és kellőképpen ismertem ahhoz, hogy ne lehessen váratlanul sarokba szorítani egy indirekt kérdéssel. Várható volt, hogy én leszek ezen a reggelen a legfőbb attrakció. Hegyi Maris fenségességet sugározva állt mellettem, mint valami idomár. Én pedig unalmas és szürke voltam, ami gyorsan elkedvetlenítette az embereket, és beülhettünk a padba.

Ha szándékomban állt keresni Magyardűlőn bármit, ami semmit sem változott, azt a templomban megtaláltam. Minden, minden ugyanolyan volt. Bizonyára végeztek az elmúlt években jó pár meszelést, de még a felsalétromosodott fal is ugyanott dobta le a vakolatot, ahol az emlékeimben. Megtudtam, már nem él Magyardűlőn állandó pap, hanem öt település osztozik egyen, így még a temetések és a házasságok is pontos szervezést igényelnek. Szerencsére a falunak legalább saját diakónusa van, így nem érzik annyira kiszolgáltatva magukat. Elkezdődött a mise. Elnyomtam egy ásítást, arra számítva, hogy itt minden pillanatban rám tapadhat egy kíváncsi tekintet. Majd az evangélium felolvasására szólította föl a parókus az egyházzolgát, aminek hatására az unott csend áhíttá emelkedett, az üres tekinteteket gyönyörűség töltötte meg. A diakónus méltóságteljesen, lassan

lépett hófehér köntösében, csillogó hajával a pulpitushoz, majd hosszú szünetet tartott, mielőtt fejét felemelve, kígyóbűvölő hangján megszólalt:

– Mózes első könyve, az állatok teremtése. „Azután ezt mondta Isten: Pezsdüljenek a vizek élőlények nyüzsgésétől, és repdessenek madarak a föld felett, az égbolt alatt. És megteremtette Isten a nagy víziállatokat, a vizekben nyüzsgő különféle fajta úszó élőlényeket, és a különféle fajta madarakat. És látta Isten, hogy ez jó. Azután megáldotta őket Isten: Szaporodjatok, sokasodjatok, és töltsétek meg a tenger vizét; a madár is sokasodjék a földön! Így lett este, és lett reggel: ötödik nap. Azután ezt mondta Isten: Hozzon létre a föld különféle fajta élőlényeket: különféle fajta barmokat, csúszómászókat és egyéb földi állatokat. És úgy történt. Megalkotta Isten a különféle fajta földi állatokat, a különféle fajta barmokat, meg a föld mindenféle csúszómászóját. És látta Isten, hogy ez jó. Akkor ezt mondta Isten: Alkossunk embert a képmásunkra, hozzánk hasonlónak: uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, az állatokon, az egész földön és mindenben, ami a földön csúszik-mászik. Megteremtette Isten az embert a maga képmására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket. Isten megáldotta őket, és ezt mondta nekik Isten: Szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be és hódítsátok meg a földet. Uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és a földön mozgó minden élőlényen! Azután ezt mondta Isten: Nektek adok az egész föld színén minden maghozó növényt, és minden fát, amelynek maghozó gyümölcse van: mindez legyen a ti eledetek. Minden földi állatnak, az ég minden madarának és minden földi csúszómászónak pedig, amelyben élet van, eledelül adok minden zöld növényt. És úgy történt. És látta Isten, hogy minden, amit alkotott, igen jó.”

Ezer közül is megismertem volna ezt a férfit.

– Ki ő? – súgtam oda Marisnak, aki szálfagyenes tartással hallgatta a szót.

Lágy mosollyal, szemét le sem véve a férfiről válaszolt.

– Hámori Alpár. A fiam.

**SZÉCSI
NOÉMI****MÁJUSI SZELLEMI DÍZÉS**

A május vége idén a szellemeké. Újra az 1850-es évekbe képzelem magam a Petőfi Irodalmi Múzeum „Arany és a spiritizmus” kiállítása miatt, pedig 2011-ben már magam mögött hagytam a kísérteteket, amikor befejeztem a *Nyughatatlanokat*, a szabadságharc emigránsairól szóló regényt. Most mégis újra megelevenednek előttem a könyvhöz végzett kutatás során megismert alakok. A választások után a friss, napi becstelenségektől már viszolyog az ember, patinás, 19. századi becsstelenségek után sóvárog.

Képzeljük el: Vidinben vagyunk, az akkoriban Törökországhoz, ma Bulgáriához tartozó városban. Zerffi Gusztáv, az egykori színész és újságíró, a majdani spiritiszta és angol professzor, 1850 nyarán a bécsi titkosrendőrségnek a magyar emigráció mellé rendszeresített besúgója. „Tartótisztjének” írott, augusztus 19-i levelében, más szóval 204. jelentésében, afelől igyekszik tájékozódni, hogy a menekültek egyik prominense, Egressy Gábor, a Nemzeti Színház vezető művésze – körül egykoron, még 1844-ben Petőfi maga írta: „lerészegíté szomjas lelkemet művészetének édes italával” – vajon milyen kilátásokkal térhetne haza. Ki tudja, miért, Zerffi egyengetni próbálja a művész visszaútját. Egressyt kivételesen „becsületes jellemnek” minősíti, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy, amint Zerffi írja, „nem hagy fel ügyünk indirekt támogatásával, s engem oly személyekkel hoz érintkezésbe, akiket előzetesen kipróbálva hűnek és megbízhatónak talált”. Mint kiválóan használható embert ajánlva megbízási figyelmébe, Zerffi siet megjegyezni, hazatérvén Egressynek „még csak néhány hónapig sem szabad egy sötét börtönben sínylődnie”.

Mi is az „ügy”, melyben Egressy Zerffi tanúsága szerint oly kiválóan helytállt? Nos, az „ügy” nem más, mint a Vidinben élő, rongyolt ruházatú és még rongyoltabb idegzetű emigránskolónia körében pánikot kelteni, széthúzást szítani. Szép feladat, de a bécsi titkosrendőrség alighanem alábecsülte az emigráció vonatkozó képességeit. Hiszen, mint az történelmünk évszázadaiból kitetszik, a magyarok pánikban és széthúzásban sohasem szorultak külső segítségre.

Később az emigráció számos tagja vélekedett úgy, hogy Egressy „bomlasztó tevékenységet” folytatott körükben. Sohasem tudjuk meg, hogy egész pontosan miben is segíthette a besúgó munkáját – ha hihetünk a visszaemlékezésnek, majd egy évszázaddal később a kultuszminiszter Klebelsberg Kunó felesége még látta Egressy nevét egy réges-régi dokumentumon, az osztrák rendőrségi pénzalapból juttatásban részesülők listáján, ám az irat, ha létezett egyáltalán, egy tűzvész során állítólag megsemmisült az osztrák levéltárak valamelyikében. Vagy nem. Az ügynöklistán minden más papírneműnél sérülékenyebbek, csodálatos hajlandóságot mutatnak a meggyulladásra, az elkallódásra, a darabokra szaggatásra vagy az egyszerű, spontán önmegsemmisítésre.

Akármi volt is, akárhogy történt is, Zerffi közbenjárására vagy attól függetlenül, annyi egészen bizonyos, hogy Egressy Gábor már 1850 szeptemberében visszatérhetett szerettei közé. Kihallgatta a rendőrség, de bántódása nem esett.

Hiába, a színészek művészete a pillanaté. A költőkkel ellentétben nem bízhatják magukat az utókorra. Ezt, ha mástól nem, magától Petőfitől tudhatjuk. Mint Egressyhez címzett versében cseppet sem vigasztalólag megjósolja, míg a költő feltámadását a világosabban látó századok ünneplik majd, addig „egészen más a színész végzete / Lekötve csügg ő egy rövid bilincsen”. Innen nézve abban a sóhajban sincs sok vigasz, amelyet a magyarok közül talán nem egyedül Petőfi mormogott el valaha:

Születél volna boldogabb hazában,
Hol érdemeknek kedvezőbb az ég:
Dicsőségednek fényes ragyogása
Egy félvilágra elsugárzanék.

De Egressy Gábor nem boldogabb hazában született, hanem Magyarországon. S mivel, mint tudjuk, a színész művészete a pillanaté, igyekezett hát hazatérve ismét színpadra kerülni. Hol sikerült, hol nem. Többnyire megtépázott idegekkel ült családja körében. Ebben az állapotban kézenfekvő ötletnek tűnt, hogy újra felvegye a kapcsolatot Petőfivel. 1849 nyarán találkozott vele utoljára. Szinte biztosra veszi, hogy meghalt, de ez miért jelentene akadályt.

A kor Magyarországon nem Egressy Gábor volt az egyetlen, aki holt lelkekkel kívánt szóba elegyedni. Szinte minden háznál asztalt táncoltattak. Egressyéknél a színész húszéves leánygyermeké, Etelka a médium. Petőfi szelleme az ő közvetítésével meséli el, miként lelte halálát a kukoricásban. Egressy leírása nincs meg, csak a beszámolóra érkezett válasz egy másik érintettől, Arany Jánostól, aki apátiába süllyedve éldegélt Nagykőrösön.

„Se igent se nemet nem mondhatok. Szegény Sándor halálának oly körülményes leírása meghatott, s levelét eltettem a többihez. (...) a kételkedők közé tartozom. Nem a tényt illetőleg: mechanikai erőnél többet hiszek a dologban, és értelmes, becsületes embereket csalással nem vádolok. Tegnap saját nőm is megkísérté, mert taval ő is megmozgatta volt az asztalt. A szellem akart írni, de nem tudott, csak holmi krixkraxokat firkált fel s alá a papíron. Meglehet, nem tud írni az istenadta.

Azt gondolom, az egész asztalírási processus, a működő agyában képződik, öntudatlanul. Képek és eszmék állnak elé, s egészítettnek ki, mint az álomban; így néha egy két vonás megmarad abból, mit a működő egyén tud, s kiegészítettik ollyasokkal, miket az nem tud, mikre nem is gondol. Illy vonás a Petőfi halála leírásában a kukoriczaföld, miről ti hallottatok. Ehhez gruppirozódtak a többi eszmék, bámulatos körülményességgel. Nem történik-e ez ilyenformán az álomban? Én számtalanszor álmodom Petőfiről, s rendesen olly töredékek egészítettnek ki, a mellyeket, ama fatalis idők óta, életben létéről vagy haláláról hallottam. Így, a többek közt, egyszer találkozom vele, beszélek halála híreről s az ominosus kukoricza földről is, neki. Ő azt mondja: igaz, hogy ott voltam, igaz, hogy egy kozáktól dsidaszurást kaptam, de nem haltam meg; hanem pórruhában megmenekültem etc. olly részletesen, hogy felébredtemkor sem tudtam magamat egyhamar belétalálni a valóságba.” (1854. március 19.)

Nem akkor egyszer járt Petőfi szelleme Egressyéknél, ment máskor is, sőt Etelka kezét vezetve leírta: „Ember, ember hova lettél, hogy Kőrösre el nem mentél. ”Akár álmában, akár az asztal mellett nem Egressy és nem Arany voltak az egyetlenek, akik megidéztek Petőfit.

Asztaltáncoltatók hosszú sora hívta elő a szellemvilágból, hogy nekik, csak nekik címezen még egy utolsó verset. S szegény Sándor holtában nyomorultabbnál nyomorultabb klapanciákkal állt elő. De róla hitték azt, hogy álruhában bujkál – így bukkantak fel itt-ott ál-Petőfik –, vagy hogy Szibériában kezdett új életet. . .

Hogy mire fut ki a történet? Sok mindenre kifuthatna. Mondjuk arra, hogy nekrofil nép vagyunk, egy rothadó hulláért, száraz csontvázért, jó kis temetésért, szemforgatással előadott halottkultuszért bármeddig elmegyünk, de ma már ez aggaszt a legkevésbé a magyar néplélek kapcsán. Inkább a lelkiismeret-furdalásos kollaboránstól meg az apatikus értelmiségitől szorul kicsit össze a torkom. Petőfitől meg irigylem a ritmusérzékét.

BENEDEK SZABOLCS

TIZENEGYES: ESTERHÁZY

Amikor ez az írás megjelenik, nyár lesz, dátum szerint közel Esterházy Péter halálának második évfordulójához. Amikor ezeket a sorokat írom, április van, dátum szerint közel Esterházy Péter születésének hatvannyolcadik évfordulójához, április 14-éhez, amely az idén különös figyelmet kapott. A magyar íróársadalom egyik fele ezt szerette volna megtenni a magyar próza napjának. A másik fele viszont Jókai Mór február 18-ára eső születésnapjára adta le voksát. De vajon megkérdezte valaki a magyar íróársadalom – számtani képzavarral élve, ha már E. P. matematikusi diplomát szerzett – harmadik felét? Jut eszembe, akár április 11-énél is maradhattunk volna, ami József Attila születésnapja mellett Márai Sándoré is: egybeesne a magyar költészet és a próza napja. Van értelme szétválasztani, helyesebben nem egybeforasztani a kettőt?

A néhai nyolcvanas évekre esett, de talán már a brezsnyevi pangás utánra – már amennyiben szó szerint a bozontos szemöldökű főtítkárhoz kötjük az ily módon félmjelzett korszakot: Leonyid Iljics 1982 őszén halt meg, ám a Szovjetunió politikája, vele pedig a pangás Brezsnyev halála után is még évekig maradt; na de most innét visszakanyarodunk a mondat elejéhez, tehát –, hogy egy balatoni (tanácsi üdülő) nyaralás során megakadt a szemem anyám aktuális olvasmányának hófehér és meglehetősen csupasz borítóján: *Ki szavatul a lady biztonságáért?* (A kötet 1982 könyvhetére jelent meg, tehát némi megszorításokkal 1982 nyara is szóba jöhet, ez esetben a pangás a szó szoros értelmében brezsnyevi.) A címen túl – újabb közbevetés: furmányos utalás Ottlik Géza *Minden megvan* című novellájának egyik mondatára, amely szintén idézet egy talán valóban létezett ifjúsági regényből: „Szavatulok a lady biztonságáért – mondta a derék indián”; közbevetés vége, szóval: – a szerző neve is legalább annyira különösen hangzott: „Esterházy Péter”. Történelmi kutakodásaim során (lásd magyar mondák és *Képes Történelem*) találkoztam már az Esterházyakkal, így aztán mindjárt rákérdeztem, hogy ugyanarról a családról van-e

szó. Anyám stílszerűen továbbpasszolta a kérdést apámnak, mivel tudta, hogy az írónak van egy öccse, aki a Budapesti Honvéd csapatában futballozik. Vele már volt szerencsém megismerkedni, olyan értelemben, hogy hallottam róla. Akkortájt ugyanis a játszótéren a menő fejek olyan színes trikókban rúgták a bőrt, amiknek a hátuljára gyárilag egy számot nyomtak. Ez persze még így is messze esett azoktól a mezektől, amelyeket nálunk évekkel később, a rendszerváltás után kezdtek árusítani, és amelyek nemcsak a csapatok eredeti színeiben pompáznak, de mintázatuk is ugyanolyan – ám mivel akkortájt mifelénk (brezsnyevi pangás) effélével még nem lehetett találkozni (legfőljebb nyáron, a Balaton partján, a nyugatnémet vendégek pocakján), a fenti KGST-változat is megfelelt mindenkinek. Én is szerettem volna ilyet – dacára annak, hogy nemcsak menő fej nem voltam, de akkor még nem is igazán érdekelt a foci: ha a többiek nekiláttak futballozni, kerestem magamnak más játékot, avagy ácsorogtam a pályának nevezett lebetonozott vaskalitka szélén, és néztem, ahogy a srácok kergetik a labdát, közben azt kiabálják, hogy „Nyilasi!”, „Törőcsik!” –, úgyhogy anyám fogott egy fehér pólót, annak hátuljára piros cérnával ráhímezte a 11-es számot, az elejére pedig (hogy az se legyen üres) szívátjón egy nem annyira stílszerű pöttyös labdát. Azért piros cérnával, mert apám emberemlékezet óta a Honvédnak szurkolt, és logikus volt, hogy ezt a vonalat vigyem tovább (el kellett telnie némi időnek, de apámnak végül nem kellett csalatkoznia). Sőt miután kifaggatta apámat, hogy ki játszik a Honvédban 11-essel, anyám a számozás fölé azt is odahímezte, hogy „Esterházi” (ahogyan népi demokráciában szokás). Evvel jócskán megelőzte a korát: akkor még a profiknál se volt szokás kiírni a mezre a játékos nevét.

Egyszóval anyám továbbpasszolta a kérdést, én pedig boldogan vállaltam a strandlepedőn való tespedést néhány percre megtörő futárszolgálatot, és elkocogtam a legközelebbi fa alá, ahol apám üldögélt egy Merle-regény, valamint a *Népsport* aznapi számának társaságában. Megkérdeztem tőle, hogy az az Esterházy, aki a Honvédban focizik, tényleg gróf-e.

– Miért fontos ez? – kérdezte gyanakodva apám, miközben a felső karját nézegette, hogy mennyire égett le, ha pedig semennyire, akkor a napallergiája nem jött-e ki.

– Hát mert ha gróf, akkor a testvére, akinek a könyvét anya olvassa, szintén az – hadartam, miközben szemügyre vettem a Merle-regény borítóját. *Védett férfiak* – legalább annyira furán hangzott, mint a *Ki szavatol a lady biztonságáért?*

– Én úgy tudom – köszörülte a torkát apám –, hogy a történelmi Esterházy családból származnak.

Onnantól nagy tisztelettel néztem a puritán, hófehér könyvre. Egy igazi gróf írta! Ugyanaz az érzés támadt föl bennem, mint amikor nagyanyámék házában kitapogattam a vakolatban az '56-ból ott maradt lövésnyomot: a történelem kézzelfogható közelségbe került. Még akkor is, ha a marxista definíció szerint a történelem osztályharcok története, és amennyiben a szocializmusban nincs osztályharc, úgy történelem sincsen.

*Post scriptum*ként elmerengek azon, hogy mikor találkoztam utoljára Esterházyval. Sokat nem kell töprengenem, a Google segít: 2016. február 10-én, amikor a Petőfi Irodalmi Múzeumban a hetvenöt éves Végel Lászlót köszöntötték/tük. E.P. előzetesen nem szerepelt a névsorban, úgyhogy legalábbis nekem (örömteli) váratlan volt, hogy egyszer csak fölállt az első sorból, a pulpitushoz lépett, és olvasni kezdett. Hangja egy, vagy talán több árnyalattal is fakóbb volt a szokottnál, jöllehet minden szavát lehetett hallani a díszterem legtávolabbi sarkából is: a hallgatóság aggódó szeretettel figyelt.

Pár héttel korábban, azt hiszem, láttam a Balassi utca és a Kossuth tér sarkán – de csak hiszem, hogy ő volt; már erősen alkonyodott, én pedig biciklivel suhantam, és egy villanásnyi időre megpillantottam valakit, aki erősen emlékeztetett az azokon a fotókon látható E.P.-re, amelyek 2015 decemberében, egy dedikálás alkalmával készültek, amikor már tudottan betegen, hosszú idő elteltével először jelent meg a nyilvánosság előtt. Mikor végigfutott rajtam, hogy akár E.P. is lehetett, már a Tisza-szobor magasságában tekertem (megint a kézzelfogható közelségbe került történelem), és nem fordultam vissza. A Végel-ünnepség után viszont odamentem hozzá, ám nem akartam föltartani, csupán üdvözöltük egymást – kézzel fogható szokás szerint meleg volt, és könnyedén erős. Maradtak az emlékek. Például a képeslapok, amelyeket a kilencvenes években kaptam tőle: még a szolnoki címemre érkeztek, E.P. a hátlapjukra rendszerint piros tintával írt, előlapjukon pedig a szolnoki met-
szőköri valamelyik gyerekművésznének linómetszete volt. Az ilyesmikre is odafigyelt.

FERDINANDY GYÖRGY

OXIGÉN

Én lennék az egyetlen agyalágyult, aki komolyan veszi a hivatását? Aki azt képze-
li, hogy kimondhatatlan dolgokat tud papíron ceruzával kimondani? A könyvesbol-
tokban szeméttel vannak megrakva a polcok. Komolynak képzelt kiadók gyatra
gyilkosságokkal traktálják jobb sorsra érdemes olvasóikat. Hamar lekopott rólunk a
valaha volt kultúrforradalom.

Még íróbarátaim is rémregényeken tököldnek. Vagy nyavalyognak: a limonádé-
nak – állítják – olvasója van.

Hát nekem nincsen, szent igaz. Elfogytak, mint a gyertyaszál. Kihalt a nemzedék,
amely még engem olvasott. Azok, akik kérdéseikre az én könyveimben keresték
a válaszokat.

Én meg itt, egy szál magam. Bámulom, ami körülvesz, és írom tovább a pen-
zumomat. Most éppen egy oxigénkezelést. Mindazt, ami egy üvegekoporsóban,
légmentesen elzárva a külvilágtól, eszembe jutott. Van egy – mint Milán bácsi
mondta volt – termékeny sérülésem, végső esetre ajánlották ezt a *hiperbárikusnak*
nevezett terápiát.

Boszorkányságnak tartottam, mégis belementem. Negyven nap nyomás alatt.
Mintha már más is élt volna negyven napig a sivatagban. Így hát – modern Hófe-
hérke – fekszem egy üvegbúra alatt. A tiszta oxigén, biztatnak, begyógyítja a legma-
kacsabb sebeket. Nem kerül sor amputációra, nem fogom, mint a gólyamadár, fél
lábom végezni az életemet.

Vannak persze itt is szigorú szabályok. Nem turistaút ez a negyvennapos sivatag.
Például hogy mit nem lehet bevinni az üvegbúra alá. Fémtárgyakat, zsebórát, illat-
szereket. Még mosakodni sem szabad ez alatt a negyven nap alatt. Nehogy víz érje
a sebet! És így tovább: lehúzzák a jegygyűrűmet, és kiveszik a fogsoromat.

Amúgy kedves, barátságos emberek. Kubaiak, akik itt élnek az Államokban, mióta elvégezték az egyetemet. Ingyen, természetesen. Odaát, a Szigeten, a tanulmányok – óvodától a doktorátusig – ingyenesek.

Most pedig itt az amerikai álom. *Dreamerek*, számolgatják a pénzüket. Zúg az oxigén, sűrű és fehér körülöttem a csend.

*

Múlnak a percek, az órák. Megszűnik a külvilág, az ember feneketlen félálomba zuhan. Ismerős arcok jelennek meg előtte, elfelejtett hangok. Helyszínek, illatok.

Apám, anyám. Fiaim. Asszonyok. Elárult barátok, egy lány, aki megölte magát valahol északon. Mindazok, akitől nem búcsúztam el, mert én csak rohantam tovább, előre, előre, hogy mi után, azt most itt, ebben a kádban talán megtudom.

„Ketten vagytok a szívemben, te meg a búbánat!” Makacs melódiák, időutazás. Fekszem koporsómban, átmenetileg mint Hófehérke, várom, hogy a törpék kiszabadítsanak. Mennyi szeretett lény, akinek adósa vagyok! És milyen jó, hogy itt, ebben a hiperbárikus félhomályban negyven napon át velük maradhatok.

Hirtelen, minden átmenet nélkül szakad rám a külvilág. A Facebook és az Instagram, az internet, a videók világa, a szappanoperák és az ezer csatornából ömlő moslékműsorok. A hangzavar, amiben mégis pihenés, ha felberreg a régi, tárcsás telefon.

És mégis, mégis ez a világ az, amiben élnem adatott. Itt beszélt nekem a szeretet erejéről nagyapám reggel a mackós iskolába menet. A szeretet! De ki fogja kiűzni a kufárokat? A Mester ezzel kezdte: nem ezzel kellett volna nekem is kezdenem?

A lábam begyógyult. Nem panaszkodom. Valami ilyen oxigénkúra kellene az emberiségnek. Nem ezeroldalas rémregények. Egyszerű, tiszta szavak.

A kubaiak gratulálnak. Ők még marasztalnának engem. Még húsz kezelést – mondják – kifizetne a biztosító. Eszükbe se jut, hogy itt, a csatorna bal oldalán, nem pusztá számok az emberek.

Itthon vagyok újra. Írom tovább a penzumomat. A zavaros, kétségbeesett kérdéseimet.

CSENDER LEVENTE

TIVADAR

Ahol kutyám lesz, ott lesz az otthonom, mondtam pár éve. Aztán lett kutyám, lett otthonom itt, a Budai-hegyekben, amit Budapest tüdejének is mondanak. Hétkor indulok minden reggel Somát sétáltatni. Akkor indul Tivadar is a szomszéd utcából. A búzaföld végében találkozunk. A szántó mellett lépdel, lassan. Kutyája lehasal, figyel az enyémet. Rohangálnak a harmatos fűben. Tivadarral kicsit megyünk egymás mellett, nem akarom egyből megkérdezni, hogy van, mert látom, hogy nincs

jól. Pár lépés után lihegni kezd, kiveri a víz. Vizesedik a tüdeje újra. Egy bő hete szívták le, nem akar bemenni a kórházba, mert fél, hogy nem jön ki többet. Jó ideje már a kutyája tartja benne a lelket. Minden reggel ki kell vinni sétálni, enni kell adni neki, foglalkozni vele. Míg nyaralni voltam, ő etette az enyémet is. Farhátat főzött neki mindennap. El is kényeztette. Nem fogadott el pénzt az etetésért, könyvet kért. Érdekelte, mit írok. Mesélte, hogy új gyógyszert kapott, mert már háromszor kemózták, s már nem lehet többször. A gyógyszer is ugyanolyan, mint a kemó, csak nem kell a kórházba menni kezelésre, meséli. Otthon beszedi. Ugyanazok a mellékhatásai. Hajhullás, bőrvizketegség, kiütés... Csúnyán káromkodik, mikor a gyógyszerekről beszél, amik – ha a tb nem támogatná – félmillióba kerülnének havonta. Nem tud füvet nyírni, nem jöhetne ki a napra, nem tud éjszaka aludni, nem tud lefeküdni, mert nyomja a tüdejét, és fullad. Ülve alszik, vagyis aludna, de nem tud, amerikai focit néz éjszaka, két év volt, mire megértette a szabályokat, de most már nagyon élvezi.

A barátnőjével összeveszett, a barátnője lánya beszólt valamit neki, ő meg otthagya őket. Akkor költözött a szomszéd utcába, az anyjától örökölt Éva típusú faházba. Azóta semmi. A fia se látogatja. Teljesen egyedül van. Vagyis a kutyával, aki nem hagyja, mint mondta, megdögleni. A gyógyszertől szépen kirügyezett, mint egy tinédzser, de azt mondta a doktornő, hogy örülhet, mert van, akinek lerohad az összes körme. Megáll, fuldoklik egy kicsit, aztán megyünk tovább. Meséli, hogy minden reggel megeszik egy kiló citromot. A fogán már nincs zománc, de megeszi, mert azt olvasta a neten, hogy az megöli a ráksejteket. Ahogy magyaráz, a levegőben érezni kezdem a citrom és a gyógyszer különös keverékét. Annak örül, mondja, hogy megszületett az első fiúunokája. Ezt meg akarta élni. Egyszer meg is nézte, amikor ment gyógyszer felíratni.

Aztán, hiába a napi kiló citrom, Tivadar egyre jobban legatyásodik, egyre gyakrabban fullad. Délutánonként egy kimustrált autósülésben üldögél az út szélén, hátát a villanyoszlopnak dönti, néz maga elé. Nem lehetne kint a napon, de attól fél, hogy bent a házban megfullad egyedül. Az oszlop tövéből, szétrongyolódott autósülésről nézi a száguldozó autósokat. Integet, ha meglát, néha váltunk pár szót. Ott, az oszlop tövében jól elvan. A jövő-menő autósok némelyike biccent, ő visszaint, és nincs egyedül. Aztán eltűnik az oszlop tövéből. A szomszéd mondja, hogy elment. Így. Elment. A kutyáját valaki elviszi. Az autósülés a villanyoszlop alatt még mindig ott van. Senki nem nyúl hozzá.

Reggel hétkor kimegyek a kutyával. Megtartottam a régi szokást. A néhai ortodox papok barackosa mellett megyek el, a búzaföld végében megpihenek, mintha ott lenne Tivadar is. A kutyám szaladgál a réten, vakkant néhányat, állítólag a kutyák látják a lelkeket. Friss szél fúj, Budapest tüdeje lélegzik. A levegőben még ott van a citrom és a gyógyszer különös keveréke.

JÁSZBERÉNYI SÁNDOR

AZ ÖRDÖG AZ ÉJSZAKÁVAL TÁVOZIK

A világon a mai napig rendszeresen tartanak ördögűzéseket. Ezek általában a szkeptikus nyilvánosság teljes kizárásával történnek, teljes titokban. Kivételek persze akadnak.

1.

Lezuhan az éjszaka a nyomornegyedre.

Eltűnik a nap a Mokattam-hegy sziklái mögött. Hirtelen lesz sötét. Bársonyos és meleg az éjszaka. Hangja nincs, csak szaga van. Égő szemét világítja meg az utcát, és a házakból kiszűrődő fény. Nincs közvilágítás.

Sötét, fekete víz hömpölyög lefelé az utca oldalán. Szennyvíz. Átitatja a homokos földet. Nincs betonút, csak betonépületek. A bennük élők táplálják a szennyes partakat.

A langyos nyári szél hozza a bomlás szagát. Édes és fülledt. Beleeszi magát az ember ruháiba, napokig benne marad az orrában. Az egész keresztény nyomornegyedben valami folyton rohad.

Az ember pontosan tudja, hogy mi az. Na nem elsőre. Elsőre persze elnémit, amikor látod, hogy egész családok görnyednek garázsszerű, nyitott otthonaikban a több tonna szemét felett, és kézzel válogatják át azt. Egész családok, beleértve a totyogó gyerekeket is.

Először hosszasan bámultam egy öt év körüli gyereket, ahogy lelkiismeretesen válogatja át a félhomályban az elé öntött, hegyekben álló mocskot. Ételhulladékot keresett a disznóknak, amiket Kairóban egyedül ebben a kerületben tartanak.

A muszlimok szerint a disznó tisztátalan állat. Ezt tanítja a próféta, béke legyen vele. Undorodnak tőle, hozzá sem érnének, nemhogy ennének belőle. A Naszervárosban élő keresztények azonban megesszik. Gonddal és szeretettel nevelik őket. Már amennyiben ez a nyomornegyed egyáltalán alkalmas arra, hogy gonddal és szeretettel neveljenek bármit is.

Az első ittjártamkor hosszasan bámultam a végtelenül piszkos és mosolygó kisfiút. Bámultam a kezéről és arcáról csorgó szennyelt. Arra gondoltam, hogy lehetne az én fiam is. Furcsa dolgokat művel az emberrel az abszolút nyomor, amikor először szembesül vele. Tenni szeretne valamit, de valójában nem tud tenni semmi jót. Nem lehetsz vendég valaki másnak az életében. Ne sértsd meg azzal, hogy elérhetetlen álmokat adsz neki. Ha kijótkonykodtad magad, és elmész, ő vissza fog ide jönni szemetet válogatni, mert más jövője nincs, csak a hamis álmok egy mesterséges életéről, amivel hitegetted.

Elsőre nehéz volt megállni, de aztán belejöttem. Rendszeres átutazója lettem a nyomornak, megfigyelő. „Ha segíteni nem tudok, legalább ártani ne ártsak” – ez lett a jelszavam. Ennek jegyében pedig bárkit odébb lökdöstem, akit magammal hoztam, és akire a látványtól rátört a Disney-életérzés.

A nyomor nem szegény. A képmutatás az.

Keresztények élnek ebben a nyomornegyedben, vagy háromezrezer ember. Mindegyikük ugyanabból: a szemét újrahasznosításából. Az egész család ezen dolgozik: a nők és a gyerekek válogatnak, a férfiak hordják. Hajnalban Kairó utcái hangosak a hulladékot gyűjtő keresztényektől, akik kordékon kiabálják, hogy hozza ki mindenki, ami nem kell.

Kairó újrahasznosításban messze veri bármelyik európai várost. Berlin, London, Róma mind mögötte kullog. A nagy zöldszakemberek évekig nem értették, hogyan lehetséges ez. Delegációk utaztak Kairóba, mire megfajtották: itt nem veszt el semmi sem. A százmilliós ország hiteivel és mélyzuhanó gazdaságával már csak úgy tudja etetni gyermekeit, ha külföldről vásárol élelmiszert. Százmillió ember. Ezt mondják a szociológusok, a terepen dolgozó humanitárius munkások. Hiába a hivatalos statisztika ugyanis, hogy az ország lakossága kilencvenmillió fő, Egyiptom gyermekeinek egy jelentős része semmilyen papírral nem rendelkezik arról, hogy létezik a Föld nevű bolygón, hogy eszik, iszik és szeret. Az állam nem látja őket, és ők sem látják az államot. Az éhséget és a szomjúságot azonban érzik.

A Naszervárosban lakókat „szemetesnek” gúnyolják a kairóiak. Nem is kérdés, miért. Itt a szemét az alapja mindennek.

A szemétből azonban a nyomornegyedben templom épült, iskola, többemeletes betonépületek.

Az itt élők többsége keresztény. Büszkén vállalják, hogy a legnagyobb kisebbség a százmilliós országban. A büszkeségnek fizikai nyoma van.

Tetoválják magukat. Az első tetoválásuk egy kis kereszt a csuklón. Nincs olyan kopt keresztény, akinek ne lenne ilyen a kezén. Ennek az ideje közvetlenül keresztelés után van. A pópa víz alá tartja a gyermek fejét, majd keresztet rajzol a homlokára. Utána a férfiak átviszik a gyermeket a tetoválóhoz, aki rávarrja a bőrére Krisztus jelét.

Akad olyan gyermek is, akit már akkor tetoválnak, amikor még meg sem szokta az anyatej ízét, negyven nappal a születése után.

Ez a kötelező tetoválás, ami mindenkinek van. Illik azonban többet is készíttetni. Szent Györgyöt varratnak, ha gyermek születik, Szűz Máriát, ha meghal valaki, keresztet, ha örülnek, és keresztet, ha bánatosak. Egy szemétvárosi felnőtt férfinak legalább négy-öt tetoválása van.

Egy ideig ezeknek a tetoválásoknak a megszállottja voltam. Keresztül-kasul bejártam a nyomornegyedet, ismeretleneket kértem meg, hogy mutassák meg nekem a tetoválásait, melyeket le is fényképeztem, ha engedtek. A tetoválómester, akinek a gépe egy villanyborotvából lett átalakítva, még a műhelyébe is behívott, hogy lássam, hogyan dolgozik. Büszke volt a munkájára. Amikor megkérdeztem, hogy miért ezzel foglalkozik, hümmögve csak annyit mondott: „Krisztusért”.

Egyszer azonban majdnem megszürtak egy tetoválás miatt. Késő délután volt, és mentem felfelé a hegyre, ahol a Szent Tímár-sziklatemplom áll. Az egyik sikátorban észrevettem egy férfit, egy hatalmas Szent György-tetoválással a mellkasán. Utánamentem, és kértem, hogy hadd fényképezzem le a tetoválását. „Nem” – mondta. Erősködni kezdtem, mire előhúzta a kését. „Nem” – ismételte meg. „Ez Istenre és rám tartozik” – mondta.

Azóta nem fényképezek tetoválásokat.

Az egész nyomornegyed keresztény. Keresztek lógnak drótkötélre kifeszítve a szűk sikátorok között, ott van a vallás mindenben. Egymás között házasodnak, és mindenben

különböznek a muszlimoktól. Más a nevük, mások az ünnepeik, másként élnek és másként halnak meg, mint a többség Kairóban.

Jobb, ha tisztában van ezzel az ember, ha idejön.

2.

Ördögűzésre megyek fel a hegyre. Balzsamos éjszaka van. A síkatorok oldalában ég a szemét. Mezítlábas gyerekek rohannak lefelé a sáros földúton.

A Tímár Szent Simon-barlangtemplomba megyek, ahol minden csütörtök este ördögöt űznek az atyák. A hegybe vájt sziklatemplomok világhírűek, még Marco Polo is beszámolt róluk.

Az 1975-ben befejezett Szent Simon-sziklatemplom a közel-keleti keresztények és a koptok jelképévé is vált. A barlangtemplom befejezése után dőlt el, hogy a 40-es években vidékről a fővárosba költözött szegény keresztény parasztok ezen a helyen maradhatnak. Ekkorra már túl voltak több pogromon.

1975-ig nem nagyon álltak betonházak a Manséja Naszerben. Bádogból építkeztek a szegények, félve, hogy a hatóságok bármikor kitelepíthetik őket. Negyven év kellett, hogy város épüljön a nyomornegyedben, bár a körülmények nem nagyon változtak.

A barlangtemplomot Szent Simonról nevezték el. Ő a koptok egyik legnagyobb becsben tartott szentje. A legenda szerint a hite még a Mokattam-hegyet is elmozdította, amikor a kalifa próbára tette az egyiptomi keresztény közösséget a X. században.

A monostor építését is csodák kísérték. A papok, akikkel beszéltem, elmondták, hogy a hegy vésése közben Szűz Mária alakját fedezték fel az egyik kőben a munkások.

Isteni jel volt, annak a jele, hogy jó helyre épül a templom. Jelenleg a sziklatemplom a legnagyobb keresztény imahely a Közel-Keleten. Húszezer embert tud befogadni, és minden, ami meghatározó a koptok életében, itt történik.

A templom, ellentétben az európai keresztény templomok többségével, mindig nyitva van. Aktív közösségi életet élnek itt a keresztények, délutánonként megtelik hívekkel a monostor előtti füves terület. Családok piknikeznek a lebukó vörös napkorong előtt.

Itt celebráltak szentmisét azokért a keresztényekért is, akiket 2015-ben Líbiában lefejezett az Iszlám Állam.

Mindannyiukat mártírként tisztelik, halálukat ugyanis videóra rögzítette a terrorszervezet. Narancssárga kezeslábasba öltöztették őket a terroristák, egymás mellé térdeltették a földre. Huszonegy ember térdelt egymás mellett. Huszonegy embernek ajánlották fel, hogy ha elmondja a sahadát, a muszlim tanúságtételt, akkor megszabadul.

Inkább választották, hogy egymás után vágják el a torkukat, mintsem hogy megtagadják Krisztust. És így is lett. Huszonegy ember torkát vágták át, egyiket a másik után.

A vallásosság egyet jelent az identitással ezen a vidéken. Itt nem élnek ateisták. Mindenki első kézből éli meg a hitét. Semmi sem elvont, és semmi sem absztrahált, mint Európában. Angyalok, dzsinnek, démonok járják a nyomornegyedek szennyes utcáit, kísértik vagy áldják meg lakóit.

3.

Az ördögűzés éjszaka kezdődik, közvetlenül a hétórai mise után. A koptok már hatkor készülődni kezdenek, felveszik a legjobb ruháikat, a családtagok gondterhelten vizsgálják végig a gyanús családtagot, a megszállottság jelei után kutatva. Ez bármi lehet: betegség,

tiszteletlenség, görcsök. A démonoknak százféle jelük van. Ellentétben a katolikus egyházzal, a koptoknál nem rögzítik szabályokban az ördögűzés menetét. Az ördögűzés itt a „csodálatos gyógyulások” közé tartozik.

Keleten úgy tartják, az egyház és a szentségek „dolga”, hogy az embert testileg-lelkileg helyrerakják, fizikai és szellemi integritását elősegítsék: ennek egyik vetülete a „lelkek”, azaz kényszerképzetek, mániák, tudattalan késztetések alóli felszabadítás. Pszichológus nem járt még a nyomornegyedben, a munkájukat a közösség érdekében végzik el az atyák.

A démonoktól való megszabadulás nem magánügy. Ahogyan egy esküvő vagy egy temetés sem. A közösség ugyanolyan szerepet játszik benne, mint az ördögöt űző atyák.

Felérek a sziklatemplom bejáratához. A hívők a legszebb ruháikban szállingóznak befelé, helyet foglalnak a lépcsőzetesen sziklába vájt lelátón. Kezdődik a mise. A megszállottakat zöld ingben ültetik le az első sorban.

A mise ugyanolyan, mint bármelyik keleti keresztény szertartás, istenáldozattal. A bort és a kenyeret vérré és hússá változtatja az atya a rituálé során, a koptok pedig himnuszokat énekelnek a saját liturgikus nyelvükön.

A kopt nyelv ugyanis nem arab. Hangjait pedig a görög ábécével jegyzik le. Beszélni azonban senki sem beszél a hívek közül.

A hátsó sorban ülök, és nézem a szertartást. Azon gondolkodom, hogy hol, hogyan hallottam először a szalat al mardáról, magyarul a betegek imájáról. Azt hiszem, véletlenül tévedtem az egyik éjszakai bolyongásom során a nyomornegyedbe. Egy kávézóban ültem, amikor az egyik kopt megszólított, feltételezve, hogy én is keresztény vagyok, hogy a betegek miséjére jöttem-e.

Ő az öccsét készít elvinni a misére. Ré málmok kísértették a fiatal fiút. Amikor rákérdeztem, hogy mehetnék-e én is, azt felelte, hogy a segítség mindenki számára nyitott: muszlim, keresztény, bárki eljőhet Krisztus és a szentek segítségét kérni a démonok elleni harcban.

Az ördögűzés a mise végén kezdődik el: az atya, mosolygós barna szemével és nagy szakállával, kezében egy műanyag flakon szenteltvízzel egyenként lép oda a megszállottakhoz, és megkérdezi az emberekben lévő démonoktól, hogy hányan vannak odabent. A megszállottak pedig válaszolnak.

Sok megszállottat láttam már életemben. Volt, amelyik remegett, amelyik átkokat szórt mindenkire, volt, akit úgy kellett lefogni a segítőknek, mert égette a bőrét a szenteltvíz. Egyszer az egyik megszállott felfigyelt rám, mert fényképeztem, és a vakum kellemetlenül villogott a félhomályban. Elkapta a bokámat, és valamit az arcomba üvöltött arabul. Nem értettem, hogy mit beszél. Természetfeletti rettegés fogott el, órákon keresztül remegett a kezem az incidens után, de végül azzal hessegettem el a dolgot, hogy nem lehetett abban a megszállottban valódi démon, mert az ördögtől legalább azt elvárom, hogy az anyanyelvemen szólítson meg.

„Ó, uram, te, ki megváltottad az emberi fajt az ördög fogságából, szabadítsd meg ezt a szolgádat a tisztátalan szellemtől!” – kiált a pap minden egyes alkalommal, és a megszállott arcába lötytyenti a szenteltvizet. Van, akinél ez elég.

Van, akiből ennek hatására sem mennek ki a démonok. Ilyenkor az atya a fakeresztjét a megszállott arcához illeszti, és úgy imádkozik. Egy idő után mindegyik megszállott elcsendesül.

A mai alkalom azonban különbözik a többitől. A hívek sorba állnak, és az atya minden jelenlétéből elkezd kiűzni az ördögöt. Pár percen belül a templomi szolgák hozzám lépnek, és mutatják, hogy álljak be én is a sorba. Hiába mutatom a fényképezőgépet a kezemben, hiába mondom, hogy nincs szükségem az ördögűzésre, nem foglalkoznak velem.

Ahogy haladok egyre közelebb és közelebb a paphoz, egyre inkább megbarátkozom a gondolattal, hogy ki fogják belőlem űzni az ördögöt.

Ha valakinek, hát nekem aztán tényleg szükségem lenne arra, hogy békén hagyjanak a démonok. Mire a paphoz érek, már nincs bennem ellenkezés. „Hányan vagytok?” – kérdezi tőlem a pap, én pedig önkéntelenül is azt válaszolom, hogy „sokan”.

Nem spórol a szenteltvízzel, az arcomba lötytyinti, az ingem is elázik. A homlokomhoz nyomja a keresztyét, és imádkozik. Egy-két perc telhet el így, aztán a templomszolgák elvezetnek. Vizsgálom magam, hogy érzek-e valami változást. Hiszek-e újra valamiben, megkönnyebbültem-e, úgy gondolom-e már, hogy az embernek van megváltása. Nem érzek semmit.

Hang nélkül vonulok lefelé a sziklatemplomból a nyomornegyedbe, és tudom, hogy az égvilágon semmi sem változott. A negyed közepén beülök egy ismerős kávéházba, és kávé rendelek.

„A szalat al mardáról jön?” – kérdezi a pincér.

„Igen” – felelem.

„És jobb?”

„Nem.”

„Jöjjön el jövő csütörtökön is.”

SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL

I interjú Szécsi Noémivel I

A RUSZKI, A SZOVJET MEG AZ OROSZ

Szécsi Noémi íróként mintha egy párhuzamos irodalmi valóságban létezne. Egy olyan szöveg univerzumban, amely távol pulzál a magyar literatúra röppályáitól; ám kevés kortárs életmű szervesül ennyire szorosan történelmünkhöz, nemzeti dilemmáinkhoz, mint az övé. Ezt érhetjük tetten a 20. századi magyar baloldal történetének rendkívül szórakoztató, ugyanakkor kíméletlenül kritikus elbeszélését kínáló *Kommunista Monte Cristo* című regényében, vagy éppen a számkivetettség, a nemzeti illúziók és az emigráció témáit körbejáró trilógiájának első két kötetében, a 19. századba kalauzoló *Nyughatatlanok*ban és a *Gondolatolvasó*ban. A jelenben folytatódó záródarab, a tavaly megjelent *Egyformák vagytok*, két negyvenes nő élettörténetén keresztül fest kegyetlenül kritikus és ironikus tablót a magyar főváros jelenéről, a belterjes humán értelmiségi aklok langymelegéről, miközben kínál lehetőséget a történelem újragondolására.

– *Bár látszólag két negyvenes értelmiségi nő életébe kapunk bepillantást, olyan érzésem volt az Egyformák vagytok-ot olvasva, hogy a rendszerváltás utáni idők csalódástörténetét is beleírtad a regénybe.*

– A főszereplők életkora ezért is számít nagyon. A fiatal felnőtt koruktól számított húsz év egybeesik azzal az időszakkal, amely Magyarország számára éppúgy kiábrándulást hozott, mint ahogyan kiábrándulással járt a saját életünkben. Az életkoruk pedig nem véletlenül vág egybe a sajátoméval.

– *A személyes életedben hozott-e bármilyen változást ez az esemény annak idején?*

– Nekem tudatforduló volt a 89-es év. Akkor lettem nyolcadikos. Már képes voltam valamennyire megérteni az engem körülvevő világot. Viszont a családom nem világosított fel a közélet dolgairól. Nálunk nem folyt kettős beszéd a szocializmusról, mint számos családban, ahogy arról később hallottam. Ezért a kamaszkodás kihívása mellett szembe kellett néznem azzal a szellemi válsággal is, amit az olyan látszólag érthetetlen történések okoztak, hogy egyszer csak ki kellett dobnunk a történelemkönyvünket, amit szeptemberben megkaptunk, s helyette a tanár diktált nekünk. Sose felejttem azokat a hónapokat, ahogy próbáltam megérteni és megszerezni a világot magam körül. Valószínűleg akkor kezdődött az, amire azóta is törekszem, hogy amit igazságnak gondolok, sikerüljön elkülöníteni attól, amit más regisztereken hallok ugyanarról. Legintenzívebben a *Kommunista Monte Cristo* című regényem szól erről a keresésről meg a történelem megértéséről. De a legutóbbi könyvembe is beleírtam mindezt. Azt, hogy milyen következtetésekre jutottam a múlt megértésével vagy érthetlenségével kapcsolatban.

– *Mi okozta ezt a családi hallgatást?*

– Azért nem beszélgettek velem ilyesmiről, mert már akkor is hajlamos voltam elszólni magamat, és szerintem féltek ettől. Ugyanis volt rá precedens, hogy butaságot mondtam az iskolában. Mert azért akadtak rokonaim, akik mégiscsak meséltek a múltról, és nem tudtam mindig összekapcsolni a tőlük hallottakat – például nagyapám történeteit, aki két évet töltött szovjet hadifogságban – azzal, amit az iskolában mondtak nekünk. Nyolcévesen például nem tudtam, hogy a ruszki és az orosz ugyanazt jelenti. Ebből lett is aztán purparlé, amikor a tanító néni mesélt a szovjetek hősiességéről, én meg jelentkeztem, hogy ott voltak azért a ruszki is, akik meg szemetek voltak. Talán ezért se beszéltek ilyesmikről előttem a szüleim. A nagymamám viszont nagyon sokat mesélt a család történetéről, s az nagyon intenzív élmény volt, mi több: egyfajta írói tettként is értelmezhetem, ugyanis a hallgatóságtól függően mindig újrateremtette és megváltoztatta a fikciót, mindig más részletek jutottak az eszébe, felnagyított vagy éppen elhallgatott korábbi mozzanatok. Íróként az emlékezetnek ez a sajátos szortírozó hajlama mindig is izgatott.

– *A nagymamádról mit érdemes tudni?*

– Egyszerű parasztasszony volt, nagyon intelligens, érdeklődő. Nem tanulhatott tovább, de nagyon sok verset olvasott, érdekelte a történelem. Kevés könyve volt, de azokat mindig újra és újra elolvasta, és volt egy teljes világa, amiben jól érezte magát, és ehhez alakított ki egyfajta magánmitológiát.

– *Tudom, hogy nem szeretted olvasni a műveidről szóló kritikákat, de azért valamilyen benyomásod csak kialakult arról, hogyan fogadta a legutóbbi könyvedet az abban néha elég keményen kifigurázott értelmiségi közeg?*

– Amikor ezen a szövegen dolgoztam, a férjem megjegyezte, hogy szerinte erre, vagyis egy ilyen női értelmiségi regényre semmi igény nincs a magyar irodalomban és kultúrában. Az angolszászban vannak hagyományai, én is ott találtam meg az előképeket.

– *Mondanál példákat?*

– Doris Lessingnek *Az arany jegyzetfüzetét* említhetném hirtelen, vagy Mary McCarthy *A csoport* című regényét. Egyébként sokszor választok olyan zsánert, amelyik teljesen értelmetlennek látszik magyar közegben. Ez történt most is. Persze abból a szempontból nem szerencsés, hogy egy ilyen típusú regény felénk nem szól hangosan.

– *Pedig néhány kritikusnő lelkesen ünnepli a regényt.*

– Tény, hogy az *Egyformák vagytok* esetében érzékelhető több esetben is olyan komoly, személyes lelkesedés kritikusok részéről, amilyennel a korábbi műveim kapcsán nem találkoztam. Az előző regényem 2013-ban jelent meg, ám ahhoz képest is szembetűnő, milyen nagy mértékű az utóbbi években a kulturális újságírás és az irodalomkritika sorvadása. Így aztán nehéz értelmezni a reakciókat, vagy összehasonlítani azokat a korábbiakkal.

– *A fővárosi művészkörök, az egyetemi közeg és úgy általában a humán értelmiség alaposan megkapja a magáét ebben a szövegben. Fűtött valamiféle odamondás kényszere, miközben a regényen dolgoztál?*

– Az ember azt tudja jól kritizálni, amiben maga is benne van. Egy olyan közeget, amelyet nem ismerek jól, modortalanság lenne karikírozni. Nem tagadom, jöttek olyan személyes visszajelzések, hogy a regény helyenként milyen kellemetlen. De erre azt tudom válaszolni,

hogy ebben önkritika is van, hiszen ennek a világnak szereplője és részese vagyok én is. Ugyanakkor nem látom, hogy másképpen működne az értelmiségi közeg belső élete, szabályrendszere, mint egy tanyasi vagy falusi közösségé. A belterjes, szűk közegek ilyenek, s az emberek többsége azért alapvetően nem is kívánja szélesíteni a perspektíváját, mert az kimondottan fárasztó lehet.

– *A magyar értelmiségi beszéd erősen átpolitizált, a regényedben viszont nincsenek direkt utalások. Mi ennek az oka?*

– Megjelenik valamennyire, de inkább csak a hangulat szintjén. Neveket vagy konkrét eseményeket amúgy is félve ír le az ember, mert attól tart, hogy akkor túlságosan helyhez meg időhöz kötött lesz a regénye. Inkább arra törekedtem, hogy ne kulcsregényt írjak, hanem tendenciák mutakozzanak meg a szövegben, valamint a korszak hangulata.

– *Az Egyformák vagytok egy trilógia záródarabja. Az előzmények, mind a Nyughatatlanok, mind a Gondolatolvasó, nélkülözik azt a humort, az iróniát, amely pedig az egyik védjegyed. Mennyire volt felszabadító visszatérni ehhez?*

– Azt már a pályám kezdetén tudtam, hogy szatírában vagyok erős. De azt is láttam, hogy a magyar irodalom erre kevésbé nyitott. Az abszurdra talán jobban. Sok olyan élményem volt, ami visszaigazolta ezt. Sokszor megkaptam, hogy egyáltalán nem olyan vicces, amin és ahogy viccelődni merek. Többen verbális agressciónak érezték ezt. Az ismeretterjesztő munkáimban viszont nagyon tudatosan törekszem arra, hogy iróniamentes, tárgyilagos stílusban írjak, és azokban igyekszem minél inkább kigyomlálni a személyes hangot. Az *Egyformák vagytok* írásakor azt éreztem, ismét ideje felszabadítani magamat, még akkor is, ha egyre inkább úgy tűnik, ennek nincs jövője az irodalomban.

– *Visszaszorulóban van az ironikus beszédmód?*

– Igen, lejárt az ideje. Ami nekem nem jó hír.

– *De miért gondolod ezt?*

– Naponta szembesülök vele. Az emberek egyre kevésbé tudják vagy akarják érteni. Ez a közösségi oldalakon is megmutatkozik. Ahogyan ott reagálnak a humorra. Másféle érzékenység jött létre, mint korábban. Tíz évvel ezelőtt még csak megmosolyogtuk, hogy milyen mulatságos is tud lenni a politikailag korrekt beszéd, mostanra viszont ez vált az elfogadottá és elvárttá. Meg kell tanulni, mik jelenleg a tabuk, de azt nehezen tudom eldönteni, hogy akkor elég ehhez képest áthangszerelni a humoros megszólalást, vagy el kell fogadnunk, hogy ezt – legalábbis egy időre biztosan – hanyagolni kell.

– *Hogy hat ez rád?*

– Ha belegondolsz, a nagy irodalmi sikerek mostanában szinte kivétel nélkül eléggé pátoszos művek. Mintha erre lennének nyitottabbak az emberek. Az utóbbi években sok olyan helyzet adódott, amikor azt gondoltam, jó lenne valami vicceset posztolni azokkal kapcsolatban. S ha megtettem, kínos helyzetek lettek belőle, úgyhogy egy ideje igyekszem korlátozni magamat. Írás közben is cenzúrázom magamat, s kitörölöm azokat a részeket, amelyek túlságosan is sokértelműek lehetnek az olvasók számára.

– *Nem túl biztató kilátás, ha az íróknak önmagukat kell cenzúrázniuk és humortalanítaniuk...*

– Egy író alkotói pályáját erősen meghatározza az is, mit képes vagy hajlandó értelmezni és befogadni a közönsége, és mostanában nem nagyon derülátó ezzel kapcsolatban.

– Nemrég látott napvilágot a Géra Eleonórával közösen írt, nagy sikerű nőtörténeti könyvetek, *A budapesti úrinő magánélete* című kötet folytatása, a két világháború közötti korszakot ilyen szempontból feldolgozó *A modern budapesti úrinő*. A munka során szembesültél olyan információkkal, tényekkel, amik kimondottan megleptek?

– Nagy meglepetés nem ért, mert már korábban is kutattam ezt a korszakot ilyen szempontból. Azért persze említhetek érdekességeket. Például ott van egy lányok számára írt felvilágosító könyv, ami a Horthy-korszakban jelent meg, és erősen át van itatva a korabeli politikával, olyannyira, hogy még Trianon is szóba kerül benne, és ez a motívum már a címlapon is feltűnik. Bent pedig olyasmik olvashatók, hogy ilyen emberpróbáló időkben a lányoknak is különösen erőseknek kell lenniük, úgyhogy ne nyavalyogjanak a menstruáció miatt. Dolgozzanak és szüljenek.

– *Téged nagyon foglalkoztat történelem. Az Egyformák vagytok egyik vezérmotívuma egy kosztümös film forgatása, ami egyébként kötődik a Nyughatatlanokhoz. Szerinted melyik lenne az a korszak és téma, amely kevésbé közismert, de érdemes lenne hazai filmet forgatni róla?*

– Olyasmit mondok, ami biztosan nem fog megvalósulni mostanában. Szeretnék látni egy filmet 1919-ről. Az egy rendkívül izgalmas időszak volt. Az egész évnél nagyon érdekes az éve. Ha a *Kommunista Monte Cristo* kapcsán nem kaptam volna annyi pofont, akkor erről szívesen írnék egy regényt. Nagyon filmszerű például mindaz, ami 1919. május elsején történt. Ahogy pár nap alatt átépítették a fővárost kommunista papundeklivárossá, gipsz-Marxok és -Engelsek segítségével. Ebben van némi vígjátéki lehetőség is, de közben meg annyi borzasztó gyilkosság történt, hogy komédia nem, legfeljebb tragikomédia lehetne.

– *Vidéki származásod meghatározónak bizonyult például abban, hogy el akarj szakadni a közegből, ahol felnőttél. Ugyanakkor a vidék-főváros ellentét vagy határhelyzet a legutóbbi regényben mégiscsak előkerül. A két főszereplő vidékről indul meghódítani Budapestet, ami csak részben sikerül. Irodalmi alapanyagként tekintesz saját hasonló tapasztalataidra?*

– A regényben valóban létezik ez a perspektíva. A két főszereplő ráadásul az ország keleti feléből érkezik a fővárosba, ahol már nem érzik jól magukat, de visszatérni sem szeretnének a szülőhelyükre. A szüleim Békésből jönnek, most Csongrádon élnek, de gyerekkoromban laktunk faluban és tanyán is. Szerintem egyfajta védekezés a részemről, nevezhetjük önvédelemnek is, hogy keveset foglalkozok ezzel a témával. Annyira feldolgozhatatlan volt számomra, ami gyerekként körülvett. Nyilván egészen más a vidékhez való viszonya annak, aki mondjuk Sopronban vagy Egerben cseperedik fel, mint annak, aki az Alföld déli részén. Talán még érnem kell hozzá, hogy erről valami érvényeset írjak. De az sem kizárt, hogy ha újabb regénybe kezdenék, akkor azt próbálnám bemutatni, milyen stratégiákkal élnek az emberek vidéken, vagy éppen milyen utakat választanak a talpon maradáshoz. Mert azért annál többet szeretnék mondani, mint hogy ott, ahonnan jöttem, nem a legjobb élni.

AYHAN GÖKHAN

| interjú Balaskó Ákossal |

A LOGIKA LÍRA

Balaskó Ákos 1984-ben született Dombóváron. Költő, programozó. 2008-ban programtervező matematikusként végzett az ELTE-n. Első verseskötete 2014-ben jelent meg a Magvető Kiadó gondozásában *A gépház üzen* címmel, második kötetét szintén a Magvető jelentette meg idén *Tejsav* címmel. 2013-ban Petri György-, 2016-ban Móricz Zsigmond-ösztöndíjban részesült.

– *Melyik volt előbb, a költészet vagy a programozás?*

– Kábé egyszerre kezdett el érdekelni mindkettő, még a gimnázium idején, olyan tizenöt-tizenhat éves lehettem. Az érettségi környékén döntenem kellett, merre megyek tovább. Visszamenőleg úgy látom, talán nem is kerültem volna be a bölcsészkarra; végül pénzügyi megfontolásokból – vagyis hogy melyik fizethet jobban – döntöttem a számítástechnika mellett: az ELTE programtervező matematikus szakát választottam. Persze mindkét szakma teljes embert kíván, de tartom magam, próbálok a szakmámban és a hivatásomban is helytállni.

– *A programozás elég komoly tudást követel meg. Úgy gondoltad, hogy verset sem lehet egyik napról a másikra írni, kell hozzá egy kis alapozás?*

– Szerintem nagyon fontos ismerni az alapokat, a költészet esetében az egyes kötött formákat, a gondolati ritmust, a rímek fajtáit és ilyesmiket. Ezek bárki számára elsajátítható technikai dolgok. De visszakötve a programozáshoz, ott ugyanez a helyzet: az alapok nem egy konkrét nyelv megismerését jelentik, hanem a mögötte rejlő alapstruktúrák készség szintű használatát, az adott feladat dekomponálását több, egymással logikai kapcsolatban lévő kisebb, ámde könnyebben megoldható feladatra. Mindez megfelelő szintű logikai érzékkel megtanulható. Visszatérve a költészethez: ha a múlt század elején nem lett volna annyira de facto standard a kötött forma a költészetben, mitől tudott volna elkülönölni a szabadvers? Ismerned kell a kereteket ahhoz, hogy ki tudj belőlük lépni, a határátlépés nem történhet meg a határ ismerete nélkül. Különben minden csak tippelgetés volna. A másik lehetőség persze az, hogy rengeteget olvas az ember, és a dedukcióval próbál az általános jellemzőkre fényt deríteni, arra, hogy általában mitől működik egy szöveg. Ez a szabadversek esetén jobban használható módszer, a kötött formáknál a nem tiszta esetek, pl. egy nem tiszta hexameter Homérosznál, elég jól megkavarhatják az embert.

– *Nem vetted félvállról a munkát...*

– Mondhatjuk, de ez nem munka volt. Átrágtam magam a legtöbb verstankönyvön, a Szepes Erika-féle Verstanban például az fogott meg nagyon, hogy milyen logikusan rendszerezve építi fel, járja körül a dolgokat. Eközben küldözgettem is folyóiratokhoz ide-oda, leginkább azért, hogy valamilyen visszajelzést kapjak az adott szövegről, mivel ugye senki sem volt a környezetemben, aki írt volna. Bár mondjuk én sem híreszteltem túlzottan, hogy írok is, lehet, hogy voltak, csak szé-

pen elvöltünk csendben egymás mellett. Később pedig, szintén a visszajelzés igénye miatt, beiratkoztam a Magyar Író Akadémiára. Nem tudom, hogy létezik-e még, szerintem már megszűnt sajnos. A formális oktatási idő letelte után a kemény magból egy close reading rendszerben működő írószeminárium formálódott Kiss Judit Ágnes vezetésével, na az volt az, ahol tényleg és közelről foglalkoztunk egymás szövegeivel, az tők hasznos volt.

– *Hol publikáltál először?*

– Pontosan már nem tudom, melyik volt az első publikációm, de arra emlékszem, hogy a nyomtatott Irodalmi Jelen az elsők között fogadott tőlem szöveget. Azt hiszem, József Attila *Születésnapomra* címűjének parafrázisát. Vagy mintha a Napútban is megjelentem volna néhány haikuval.

– *A publikálás élménye mikor szűnt meg? Személyes példa: én már előbb keresem a szerződést a tiszteletpéldányban, mint a nevem.*

– Azért eltelt egy kis idő, mire már nem lepett meg annyira, ha nyomtatásban látom a nevem. Ez elég egoistán hangzott, na mindegy. De amúgy, miután megjelent a szöveg, általában nem olvasom el újra, mert azt vettem észre magamon, hogy folyamatosan találok hibákat a késznek vélt szövegeimben is, és átírnám, javítanám őket. Felolvasásokon is másképp olvasom fel a szöveget, mint az eredetileg megjelent, ha éppen nem érzem eléggé lekerekítettnek a megfogalmazást.

– *Tudod még magadat olvasni külső segítség igénybevétele nélkül?*

– Még? Nem már? Na, de komolyra fordítva a szót, hosszú és viszontagságos folyamaton megy keresztül egy szöveg, míg azt mondhatom rá, hogy rendben van, elkészült. Az agilis fejlesztés során bevett módszertant szoktam követni: van egy kanban boardom a versekre is. Egy ilyen board lényegében nem más, mint néhány mappa, ezek az egyes munkafázisokat reprezentálják, a szöveg pedig az egyes fázisokon keresztül alakul a véglegesnek gondolt formájúra. Az első mappa az úgynevezett General Backlog, ide kerülnek a menet közben bármikor eszembe jutó dolgok, szövegrészletek, szókapcsolatok, linkek, témaötletek, ilyesmik. Kéthetente kiválogatok párat annak megfelelően, hogy éppen melyik ötlettel foglalkoznék az elkövetkező időben, és áthúzom őket a következő mappába, ami a Sprint Backlog. Ha valamivel tényleg elkezdek foglalkozni, akkor az a Work In Progress mappámba kerül, majd ha késznek gondolom, akkor a Review nevűbe. Itt elvan egy darabig, Kukorelly Endre szavaival: hagyom kihűlni. Majd később átolvasom ismét, és megint javíthatom, majd ha ismét késznek érzem, akkor a Done mappába kerül. Itt összevárok párat, mert a szerkesztők általában több versnek jobban örülnek, és ha elküldtem, akkor mennek a Sent mappámba. Ha pedig megjelennek, akkor mennek a Published mappába végül, ha nem, akkor még vissza a Work In Progressbe vagy a General Backlogba, tetszés szerint. Szóval valahogy így, muszáj volt valamiféle rendszert alkalmaznom, mert különben szétfordácsolódtam volna. Nem oldja meg teljesen a problémáim, de azért hasznos.

– *Minden olvasás más és más?*

– Minden embernek más és más élményt nyújt a szöveg, sőt még nekem is, pedig azért nekem illene tudni, hogy mire fut ki az adott vers, ugye.

– *G. István László írta egyszer, hogy a „kritika mindig igazságtalan”. Adsz a kritikus véleményére?*

– A kritikus véleménye nekem azért számít, mert a szakmai készségéből adódóan észrevehet olyat egy könyvben, versben, amit a natív olvasó kisebb eséllyel lát meg. Ez ugyanolyan,

mint hogy én magam is megcsinálhatnám a teraszt, úgy érezném, hogy milyen jó lett, az ismerőseim szerint is az lenne, csak a kőműves fogná a fejét, hogy ez meg mi, az első télen fölpattan majd az összes csempe. Az érvekkel alátámasztott kritikát veszem számításba, az odavetett, indoklás nélküli megjegyzésekkel nem nagyon tudok mit kezdeni. Szóval igen, adok, ha kellően meg tudja indokolni az állítását, hogy éppen mi miért nem ül neki egy-egy szövegben. Viszont ez igaz a mezei olvasóra is, ha alá tudja támasztani az észrevételét, akkor ugyanolyan fontossá válik a szememben, mint a kritikus.

– „*Rossz a szöveg, nem tetszik*”, ez is egy vélemény, nem?

– Lehet vélemény, szíve joga az olvasónak, de mondom, az ilyen kritika a továbbépítkezés elől zárja el az utat. A szöveg elszakad tőlem, önálló életet él, és arra vár, hogy megmérjék. Ugyanakkor én is szeretném tudni, hogy mások szerint is megfelel-e annak – és úgy felel-e meg –, amit és ahogy én azt eredetileg elgondoltam.

– *Sért a negatív kritika?*

– Persze, kit nem? Bár szerencsére lehúzósz kritika eddig még nem ért. A földbe döngölésnél viszont, azt mondják, csak az a rosszabb, ha senki nem ír a könyvemről.

– *A civil életben milyen feladatokat látsz el?*

– Milyen feladatokat? Ha arra gondolsz, hogy milyen szerepekben kell helytállnom, akkor azt mondom, hogy az IBM-nél dolgozom vezető programozóként. Otthon pedig Szél Dávid fogalmai szerint emancipált apa vagyok, emellett férj is persze.

– *Második, Tejsav című versesköteted, miközben egy sokakat érintő témát, a burnout, a kiégés témáját veszi alapul, rendkívül tárgyilagos nyelvet használ. Törekedtél rá, hogy a távolságtartó megközelítésből ne essél ki?*

– Nem esett nehezemre, ahogy érzem, ez nálam inkább alapállás, mint felvett póz. Másrészt pedig pont kapóra jött, ugyanis a burnout egyik tünete, mint ahogy azt én is megtapasztaltam, az elidegenedés, sőt a deperszonalizáció is. A kötetben nem a betegség bemutatására törekedtem, hanem az volt a célom, hogy bemutassam, milyen lelki és szemléletmódbeli változások történnek egy kiégő, kiégett ember személyiségében. Ami tehát távolságtartásnak tűnhet, a lírai én számára a kiégés egy jellemzője.

– *„az ENSZ-ételközpontok környékén / óránként csak 20 áldozatot választ az éhhalál, / a konfliktuszónák vérrögéhez képest / ez egy istenverte nyári tábor”, írod rögtön a Tükörreflex című nyitóversben, s a szöveg többi része is meglehetősen kritikus-ironikus hatást kelt. Ennyire foglalkoztat a társadalomkritika, a hamis dolgok leleplezése, ironikus kiforgatása?*

– Egyrészt igen, szabályosan hányni tudnék a mostani post-truth világtól. Másrészt az ilyen fokú kritikus hozzáállás jelentkezhet a burnout tüneteként is. Ugyanis az a helyzet, hogy a hosszan tartó és fokozott, leginkább szellemi és lelki igénybevétel a kiégés komoly rizikófaktor. Amennyiben ez a közömbös és/vagy negatív visszajelzésekkel párosul, hajlamos az ember egy idő múlva feladni, elcsüggedni. Ha pedig különböző, mondjuk egzisztenciális okokból a helyzet konzerválódik, megnövekszik a szarkazmusra, az iróniára, a túlzott és indokolatlan kritikára való hajlam. A kötet koncepcionális középpontjában pedig az a pszichológiai kutatási eredmény áll, miszerint a kiégést nem kizárólag külső tényezők határozzák meg, legalább annyira fontosak a gyermekkorban bevésoódott minták is. Ha tehát valaki a gyerekkorában a szülei maximalizmusának az áldozata volt – amúgy én

pont nem, de mindegy –, akkor hajlamosabbá válik a munkaadója felé is ezt a már ismert mintát alkalmazni, önként vállalt túlórák és effélék formájában. A *Tejsav* az eddig a felismerésig vezető és az ez utáni út lenyomata, ha úgy tetszik.

– *A kötet versei finoman, de tesznek utalást a környezetszennyezésre, az állatok kiszolgáltatottságára is. Lehet, a következő időszak tematikája épp a környezetszennyezés-környezetvédelem lesz?*

– Lehet, igen, elég aktuális mostanában, főleg, hogy Trump úgy dönt, hogy nincs klímaváltozás. Agyam eldobom.

– *Rendhagyó metaforákból, eredeti képekből épül fel a kötet. Múlhat ezen egy jó vers? Véleményed szerint honnan kezdődik a jó szöveg?*

– Bármilyen, amit alkalmazunk, csak eszköz. Az a kérdés, hogy jól alkalmazzuk-e, jó időben és jó helyen. Hogy jól van-e megágyazva annak a kifejezésnek, ami kimondja a lényegét, ami miatt az egész szöveg megszületik és működni kezd. Szerintem itt kezdődik a jó vers.

– *A számítástechnikában szerzett ismeretek alkalmazhatók a költészetben? Mindenki előtt ismert Poe véleménye A holló keletkezéséről.*

– Ahogy látod a kanban boardom, bizonyos menedzsmenttechnikák elég jól alkalmazhatók. De inkább lépünk hátrébb kettőt, a számítástudomány, majd a matematika felé, úgy könnyebb válaszolnom. Abban a klisében ugyanis egészen biztos vagyok, hogy nemcsak a líra logika, de a logika is líra. Mondok egy példát. A fraktálokról, gondolom, a legtöbbször hallott már, ezek olyan szigorúan önismétlő rendszerek, amelyekkel a legkülönbözőbb mintázatok leírhatók. Sőt nemcsak hogy leírhatók, egyes válfajaikkal, a Lindenmayer-rendszerekkel gyönyörű lombkoronákat lehet létrehozni pár egyszerű szabály egymás utáni alkalmazásával. Mi ez, ha nem líra?

A minimalizmus esztétikai igénye mind a matematikában, mind a lírában jelen van. Sőt a matematikusok esetében kifejezetten elvárás a tömörítés a „félrebeszélés” helyett. Általában véve az is elmondható, hogy a tudomány és a művészet egy tőről fakadnak, mindkettőt az emberi kíváncsiság viszi előre.

– *A világ megismerésében, akár honnan közelítjük, hasonló szintig juthatunk el?*

– A tudomány és a művészet két külön oldalról, más és más fogalmi rendszerben és más eszközkészlettel más és más szeletét mutatja meg az éppen vizsgált dolognak. De hogy hasonló-e a két szint, ameddig eljuthatunk, ezt nem tudom. Főleg úgy, hogy hogyan hasonlítsunk össze két ennyire különböző megközelítést. Ha az érzéseimre hallgatva mondok valamit, a tudományok kiröhögnek, ha valami metrikát állítok fel, a művészet felszisszen. Ez kicsit giccses volt.

– *Isten befér a matematikába? Akár ha csak azt nézzük, hogy a számok végtelenek.*

– Én nem nagyon törődnék a számok végtelenségével, legalábbis nem használnám fel érvként arra vonatkozóan, hogy eldöntsem, Isten ott van-e „közöttük”. Nagyon sok matematikus amúgy hívó ember. Lehet, hogy nem a szó klasszikus értelmében, de mély a hitük abban, hogy a világegyetem legmélyén valamiféle őszinte rend uralkodik, és ezt a rendet rendező erőt, ha van ilyen, nevezhetjük Istennek.

– *Van átjárhatóság az irodalmi és a munkahelyi közeg között?*

– Lehetne közöttük átjárhatóság, mindkét közösség tevékenysége, gondolkodásmódja csodálattal tölt el. A programozók kódjának olvasása közben kidomborodik az a minimalista esztétika, ami megdöbben egy-egy ügyesen megoldott szöveg olvasásakor. De legyünk

reálisak, egy-egy kirívó példától eltekintve eddig nem vettem észre, hogy volna a két terület közt átjárás, aki jó kódokat ír, az esetek többségében nem tud értelmezni egy kortárs verset, és vice versa. Én is csak küzdök mindkét irányban, nem gondolom, hogy híd vagy valami kapocs lennék a két közösség közt. Írók, csak néha kódot.

– *Melyik közegben érzed otthon magad?*

– Az irodalmi életben a munkám és a családi elfoglaltságaim miatt ritkábban veszek részt.

– *Tettél szert barátokra az irodalmi életből?*

– Főleg az online jelenlét biztosítja ezeket az ismeretségeket, bár volt már arra is példa, hogy összeharagtam olyannal, aki ír. Hú, ez nem hangzott túl jól. Lesi Zolival például, aki szintén programozó, szóval nem csak az írásról tudunk beszélgetni. Vagy említhetném még Pál Sanyit, akivel az irodalmi mémblogom (a heroesofspenot) kapcsán ismerkedtem össze, küldött pár ötletet, amik annyira jók voltak, hogy végül felkértem társszerkesztőnek, lényegében napi szinten beszélünk.

– *Az irodalmi közegben annyira intenzíven nem veszel részt, nem függsz ösztöndíjaktól, alkuktól – ez maga a szabadság, nem?*

– Jelenleg már nem függök, de a legutóbbi kötet megírása idején Móricz Zsigmond-ösztöndíjas voltam. Erre a díjra mindig is presztízsként, kiemelt szakmai visszajelzésként tekintettem, és a kötet megírásához szükségem volt arra a fajta határidős munkabeosztásra, amit az ösztöndíj adott, különben lehet, hogy még ma is csak tervezgetnék. Sőt, amit te kötöttségként érzekelsz, nekem a szabadságot adta, ugyanis a pályázat leadása idején épp munkahelyet váltottam, ami miatt tényleg nem jutott volna semmi időm az írásra, de így meg tudtam beszélni, hogy teljes állás helyett 1 évig csak 32 órában foglalkoztassanak. Így maradt heti egy napom.

– *Az Üveghegy gyerekirodalmi portál egyik szerkesztője vagy, immár gyermeked is van, és alkalmanként sikerül írnod egy-egy gyerekverset.*

– A gyerek megszületése magával hozta a motivációt. Ahogy cseperedik a kislányom, egyre újabb és más, a korosztálynak megfelelő gyerekkönyvek kerülnek sorra, és valljuk be, néha a falra mászók ezektől a meséktől.

– Bogyó és Babóca?

– Mondjuk. Bartos Erika szövegei közül a *Bogyó és Babóca* egy szülő számára még mindig a magasabban lévő bugyor a pokolban, mint az egyéb meséi. Hála az égnek, Dorka még nem érzett rá azokra, most még a Peppa malac-korszakban vagyunk. De az se gyenge.

– *Mi velük a legfőbb gond?*

– Az *Anna, Peti és Gergő* sorozatban egyfelől iszonyúan magyartalanok a szövegek. Jól látszik, hogy nem nézett rájuk szerkesztő. Másrészt a történet se túl csavaros. A mesében sárkányokat győzz le, és királylánnyá válj, ne arról szóljon a mese, hogy apa elmegy dolgozni, hazajön, és lefekszenek a gyerekek. Úgy gondolom, amelletts hogy kétségkívül hasznos, hogy a gyerek megértse a körülötte zajló dolgokat, azért egy mese célja nemcsak ennyi lenne, hanem hogy a fantázia által kibontsa a képzeletet. Bogyóék egy fokkal jobbak, már csak azért is, mert egy csigafüű és egy katicalány a főszereplő. Peppáéknál az zavar leginkább, hogy a Papa malac, aki Peppa apukája, valami rém hülyének van ábrázolva. Van egy-két rész, ahol Peppáék konkrétan csak szidják, mert semmit se csinál helyesen. Viszont ott a történetek legalább jól meg vannak írva.

A gyerekkoromból ismert mesekönyvek az iszonyatosan jól megrajzolt, izgalmasan megírt szövegek kategóriájába tartoznak. Ott van például a *Tesz-Vesz univerzum*, amit nem lehet nem imádni, vagy a *Mesél az erdő*. De a kortárs mezőnyből is tudok pozitív példát hozni: Marék Veronika Boribon-meséi fejből mennek, Király Levente *Van egy kutyánk* című kötetét velem együtt imádja a gyerek, illetve az elsőik között vette ki a könyvtárból a *Macskazene* című keménypapíros mesekönyvet, ami egy francia verses mese Papp Gábor Zsigmond fordításában. Na, ott a szöveg is nagyon bejön a szép, részletesen megrajzolt képek mellett. Sőt a gyereket is leköti, ami szintén nem hátrány. Varró Dani is alap, az *Akinek a...* sorozatot rendszeresen forgatjuk. De hogy őszinte legyek, várom már, hogy eljussunk Tóth Krisztina *Zseblámpás meséi*ig valahogy.

– *Programozóként minden újszerű fejlesztés eljut hozzád, az olvasást segítő eszközök szintén. Mit gondolsz, kizsorulhat idővel a papíralapú olvasás?*

– Nem gondolom, hogy záros határidőn belül bármelyik is kizsorítaná a másikat, valószínűbb a békés egymás mellett élés. Viszont ami meglepett ezzel kapcsolatban, hogy az e-book az idősebb korosztály körében népszerűbb, mint a fiatalabb korosztályok esetében. Praktikus, a használata könnyű, és egyszerű keresni benne, nem kell hátralapozni a névjegyzékért, sőt van benne pl. szótár is, ha idegen nyelvű könyveket olvasnánk, és nem lenne világos egy szó jelentése, elég csak kijelölni, és dobja is a fordítást. Számos jó tulajdonságuk van tehát az e-könyv-olvasóknak, de ezek, tudományos cikkek ilyeneket írnak legalábbis, átformálják az olvasási szokásainkat is: hosszabb szövegek helyett inkább kalandozunk az intertextuális térben. Sőt van egy olyan alkalmazás is, szintén tudományos eredményeken alapszik, miszerint az olvasás során nem az agyunk fárad el hamarabb, hanem a szemünk, és az is azért, mert le kell követni a betűket. Ezért ahelyett hogy az alkalmazás egy statikus szöveget vetítene a képernyőre, az egyes szavak villannak fel egy statikus helyen, így a szemmozgató izmok nem fáradnak el olyan hamar. Kipróbáltam, nem rossz, de rendszeren nem tudnám használni.

Általában csak olyankor vásárolok könyvet, ha az e-bookban nem elérhető, például a HVG-könyvek ott sorakoznak a polcomon. Amíg helyhiány volt a lakásban, addig ez volt a módszer, most, hogy elköltöztünk családi házba, az ég legyen irgalmas.

DÉRCZY PÉTER

AZ EGÉSZRŐL RÉSZLETEKBEN

Vida Gábor: Egy dadogás története. Magvető Kiadó, Bp., 2017

Jó néhány évvel ezelőtt Onagy Zoltán azt írta (miközben sajnálkozott, mennyire kevesen ismerik Magyarországon az erdélyi/partiumi szerzőt), hogy „Vida Gáborban – alighanem – a következő tíz év sztáíróját tisztelhetjük”. Az nem teljesen világos, hogy a sztáíróságot miként is kellene értelmeznünk, a rövid ismertetés (Irodalmi Jelen Online, 2011. márc. 4.) lényegében elismerő és meleg hangvétele miatt inkább úgy, hogy Vida a viszonylagos ismeretlenségből, ha nem is sztár lesz, de tehetségéhez és eddigi életművéhez méltó helyre kerül az itthoni irodalmi recepcióban. (s talán az olvasóközönség körében is). Tíz év sem telt el, s Vida Gábor új könyve már szerepelt a neves Aegon-díj úgynevezett „short list”-jén, azaz a végső, díjazásra kiválasztható tíz, 2017-ben legjobbnak ítélt könyv között (azóta tudjuk, nem ő nyert), és ugyanígy helyet kapott a Libri-díjra jelöltek tízes csoportjában (itt sem Vida könyvét díjazták végül), és ugyanebben az évben megkapta a jeles Déry-díjat. Onagynak tehát végül is messzemenően jól működtek az irodalmi érzékelői, Vidának még annyit se kellett várnia az elismerésre, mint amennyit jósolt, bár ezek a jelölések inkább egy szűkebb szakmai értékelés eredményei, hiszen még 2017 végén is arról nyilatkozott egy beszélgetésben Szilágyi Zsófia, hogy azért értékeli talán valamelyest valódi értéke fölött az *Egy dadogás történetét*, hogy „felhívjam a figyelmet egy olyan életműre, amely kevesebb figyelmet kap, mint amennyit megérdemel”. (Élet és Irodalom, 2017. nov. 3.) Kétségtelenül igaza van Szilágyi Zsófiának, amikor minden díj és jelölés ellenére úgy érzi, az életmű koránt sincs felfedezve valójában; mutatja ezt az is, hogy bár az új mű kapcsán több interjú is készült Vidával, már jelentek meg értékelések is róla, de ha az egész eddigi életművet vesszük alapul, akkor aránytalanul szegényes a recepció. S még az is hozzátehető, hogy éppen a fent hivatkozott beszélgetés résztvevői alig két-három korábbi könyvét tudják csak említeni, s azok között véletlenül sincs ott az egyik legsikerültebb, leghatásosabb Vida-könyv, a *Fakusz három magányossága*, melynek középső, a *Fakusz és az almásderes* című, egészen kitűnő részére az *Egy dadogás történetének* egy apró, de nagyon emlékezetes jelenete is utal (104. o.).

Talán feltűnt, talán nem, mindeddig kerültem Vida művének pontosabb meghatározását, s inkább csak körülírásokat alkalmaztam. Nem véletlenül. A könyvben a cím alatt azt olvashatjuk: regény, a fülszöveg már óvatoskodóbb, írói pályaképről szól, illetve „egy térségnek és magának az önéletrajzíságnak is a regénye” (jelentsen bármit is ez utóbbi). Főrköli Gábor (egyébként beszédes című kritikájában) önéletrajzi esszéketként említi (*Vida Gábor, az ismeretlen ismerős*, kulter.hu, 2017. nov. 23.), és folytathatnám a sort az idézetekkel, melyek mind arról szólnának, hogy a recepció mennyire bizonytalan a műfaj megjelölése terén. S persze Vida maga is hozzátesz ehhez azzal, hogy a szövegben egyrészt elindít egy bevallottan önéletrajzi elemekkel tűzdelt, de valójában fikciós családregényt (melyet a mű előregördülésében

aztán fokozatosan elhagy, nem folytat), másrészt többször fölbukkan a nagy Erdély-regény gondolata is, mely nyilván összefonódna az említett családragénnyel. Erre utal a Szekeres Dóra által készített interjúban, amikor megjegyzi: „Valóban, én egy Erdély-regényt akartam írni, de ahogy nekikezdtem, arra lettem figyelmes, hogy egyre betolakodik a történetbe a személyes történetem, a családom története...” (Litera, 2017. júl. 19.). Ehhez mellékelhetem még, hogy a könyv munkacíme feltehetőleg a *Regény helyett* volt, legalábbis két részletének a *Látóban* való közlésekor (2015. dec., 2016. dec.). És persze említhetem azt is, hogy a szövegben többször is előfordul, méghozzá kurziválva, az *emlékirat* szó (20., 262., 277. o.), illetve a narrátor középiskolai tanulmányai alatt írt művének műfaji megjelölése (nem vágok most bele abba, hogy Vida írása hogyan viszonyul vagy viszonyítható az erdélyi emlékiratírók hatalmas tradíciójához, noha kétségtelenül érdekes vállalkozás lenne, mert bizony a szöveg hátterében ott érezhetjük Bethlen Miklóst például, de én magam a könyv hétköznapi részleteket leíró gazdagságában még a jóval későbbi Hermányi Dienes Józsefnek a nagy hagyományt fölforgató/leromboló gesztusát is felfedezni vélem). Ugyanakkor egy interjúban (Szekeres Dóra, Litera, 2017. júl. 17.) Vida azt is említi, hogy bár igyekezett tartani magát ahhoz, amit valóságosan tapasztalt maga körül és a családjában, de előfordult, hogy „megszínezte” a valóság tényeit („És persze vannak a könyvben betoldások, olyan megoldások, amelyeket én tettem be. Mint például a nagyapám halálát, ami az én utolsó igazságszolgáltatásom, gesztusom felé. Nem így történt, de azt gondolom, ennyi jár neki”), amihez már a mű lapjairól idézve hozzátehetem: „És én hiába írok le mindent pontosan úgy, ahogy történt, vagy ahogy legjobb tudásom szerint megesett, mert azonnal fikció lesz belőle, kitaláció, ami újabbakat vonz magához, mindig a mondhatóság mentén haladok a történet vége felé, ami lehet, hogy az igazság, de ki tudja ezt megígérni?” (33. o.)

Első pillantásra zűrös ez így, de azért összefoglalom: miután a 18. oldalon (családi konfliktusos szövegkörnyezetben) szerepel az, hogy: „én is ezek vagyok: Vida”, lényegében nem lehet kérdés, hogy az Egy dadogás története nem regény, noha egyes strukturális megoldásaiban és történetszövegi, elbeszéléstechnikai elemeiben rendkívül erős regényesség is érvényesül benne (és ez nagy erénye). Például eltéveszthetetlenül felfedezhető benne a klasszikus fejlődésregény történeti íve, még akkor is, ha itt nem a megszokott lineáris (és reflektálatlan) idővezetés keretében, hiszen az elbeszélő kezdettől fogva több idődimenzióban mozog, azok között is elsősorban a visszatekintő elbeszélés dominál. Azaz arra az időintervallumra, mely a gyerekkortól (a visszaemlékezés lehetséges legvégső határától) a felnőtté (egyetemistává) válásig tart, valójában már az érett, tapasztalatokkal gazdag Vida Gábor emlékezik vissza, és természetesen reflektál is, értelmez is, olykor még ítélkezik is szereplőiről vagy önmagáról. Tehát a szövegben végig találhatunk egy ide-oda járkálást a megírás-lejegyzés jelene (a férfikor ideje) és a gyermekkor, kamaszkor és ifjúkor múltja között, noha az elbeszélés jelene sajnálatosan kevésbé tűnik föl. Azt is írhatnám, hogy az, hogy a gyerek Vidából milyen felnőtt Vida lett, azt valójában akkor tudhatjuk csak

meg közelebből, ha elég jól ismerjük a szerző többi könyvét is, az életművét (vagy ahogy ő fogalmaz: „A fél életművem már a polcon”, 373. o.). Ugyanakkor a teljes szöveg tördelése ennek az időbeli vibrálásnak némileg ellentmond. Vida tizenkilenc darabra, vagy mondjuk úgy, fejezetre osztotta a szöveget, és ezek a fejezetek már azért nagyjából követnek egyfajta kronológiát az elbeszélő életében. Durván leegyszerűsítve: mozaikszerűen bemutatják azt a pályáivet, melyben az ifjú Vida lassan eszmélkedve megpróbál kitörni abból a világból, melyet egy elképzelt színes családregegyben ambiciózus parasztinak és legalacsonyabb kispolgárnak nevez (26. o.), s ami lényegében önéletírása tényeinek is megfelel. Innét tekintve az Egy dadogás története, mint minden ilyen típusú, tehát fejlődéskronológiára épülő mű, a kitörés, a megszabadulás szenvedéstörténete is, valamint az önismeret (ez utóbbit, lévén a könyv eredetileg nagy Erdély-regegynek indult a tervekben, és ha hétköznapi módon is, de ez a szövegben létre is jön – nos tehát a személyes önismeretre törekvés és annak megszerzése történelmi távlatokban is értendő). A fejezetek nem feltétlenül függenek össze szorosan vagy épülnek közvetlenül egymásra (mint egy hagyományos fejlődéstregegyben), de jól körülhatárolhatóan fognak össze egy-egy életszakaszt a Vida Gábor nevű narrátor (s persze rajta keresztül családtagjai) életéből, s ebből következően, már amennyire egy gyerek láthatja közvetlenül (azaz nem a felnőtt reflexiójában) a hetvenes-nyolcvanas évek Romániájának/Erdélyének/Partiumának történetéből. Ahogy a fejezetek időben közelítenek a felnőtté válás korához, természetesen ez a „román történet” egyre plasztikusabb lesz, egyre több konkrétum kerül a szöveg előterébe, és azt kell mondjam, hogy ezek a fejezetek (*Arad, A hadsereg*) az aradi internátusról, valamint a román hadseregben töltött időről az *Egy dadogás történetének* kiemelkedő részei. A *hadsereg* című fejezet a könyvben az utolsó előtti, noha ha a mű hagyományos regény volna, itt ért volna véget. Vida azonban nem ebben a magasságban zárja a művet, hanem mintegy lecsengeti röviden, egy zárófejezetben elmesélve, ami még a történethez hozzátartozik: a konzervgyár, az olvasás, tanulás és végül az egyetemi polgárrá válás Kolozsváron. E zárás felől tulajdonképpen tényleg emlékiratnak fogható föl, mintha a narrátort nem az esztétikai-poétikai megformálás érdekelné, hanem az, ami valójában történt, s a Vida Gábor nevű hősnek, illetve történetlejegyzőnek az igazi életszakasza ekkor zárul, ugyanakkor mi, olvasók pontosan tudjuk, hogy e zárás egyúttal egy új és más életszakasz megnyílása is a hős előtt. De! Van két dolog a zárás körül, ami ezt az emlékirat vagy önéletrajz jelleget (egyéb, a szövegben tetten érhető mozzanatokon kívül) mégiscsak kikezdi. Az egyik a könyv utolsó jelenete az egyetemen Cs. Gyimesi Évával, aki megkérdezi a kezdő egyetemista Vidától, hogy mivel szeretne foglalkozni, s a válasz: „Mondtam neki, hogy könyvet fogok írni, azt hiszem. Miről szól majd, kérdezte, én pedig rávágtam, hogy természetesen az egészről” (373. o.). Arról is érdemes lenne értekezni, hogy ez az „egész” milyen viszonyban van a művel magával, a többi Vida-könyvvel, s hogy lehetséges-e – de persze ezt a húszéves Vida mondja, tehát jogos. Annál is inkább, mert a gesztusban, a jelenetben szinte tapinthatóan ott van egy igazi klasszikus fejlődéstregegyből, a *Goriot apó*ból Rastignac alakja, amint letekint a sírkerti domboldalról Párizsra, melyet meg akar hódítani. Vida arra az egészre, arra a történetre tekint le a könyv zárásában, mely Erdélyt, a Partiumot, magyarokat, székelyeket és románokat (s persze szászokat, örményeket stb.) foglal magában – azaz valójában arra a könyvre tekint *akkor*, amit *most* tesz a kezünkbe. Az irodalmiság, az irodalomra, olvasásra, egyes szerzőkre és művekre való konkrét hivatkozások a látens Rastignac-utalással szemben meglehetősen sűrűn

szövik át a szöveget, a legtöbbször, nyilván nem véletlenül, az *Iskola a határon* szerepel, amit Vida a befejezéshez közel még egyszer megidéz: „Hajdani reménytelen szerelmem is azt mondta egyszer, hogy jó volna már kikupálódni ebből az egészszből, felnőni, abba hagyni a maszatolást, újraolvasni az *Iskolát*, de végre figyelmesen (...) megtanulni franciául, elmenni Párizsba egyszer, elmesélni mindazt, amiről nem akarunk többet szólni, mert ez is a valóság...” (372. o.). Más kérdés, hogy a klasszikus és a posztmodern irodalom művei, alkotói többnyire említésként jelennek csak meg, s a mű szövege nem lép velük textuális kapcsolatba. Ezért is érdekes a jelöletlenül, s talán nem is teljesen tudatosan felvillanó balzaci hős felemelkedése a zárásban.

A másik momentum a zárlatban, hogy teljesen nyilvánvalóan és tudatosan utal vissza a mű nyitósoraira, vagy talán így helyesebb: nyitójelenetére egy kötőszócska képében. Ez a kötőszó a „de”, ami a nyitásban az apa és a fiú, Vida Gábor vitájának tárgya: „DE-vel nem kezdünk mondatot, nyilatkoztatta ki apám, én pedig azonnal rávágtam, hogy: de.” Erre rímél az Egy dadogás története utolsó két sora: „És ha valaki megkérdezné, hogy ennyi az egész, akkor azt is mondhatnám, igen. De.” Nem akarom túlhajtani, hogy mire utalhat ez az „igen. De”, ám hamarjában két regényzárás is eszembe jut, amely hasonlóan lakonikus és némileg rejtélyes, sokféleképpen kibogozható módon végződik: az *Ulysses*, amely egy „igen”-nel és Nádas *Egy családrege vége* (a szövegben konkrétan is említi Vida), amely egy „nem”-mel. A „de” szócska visszaidézésével Vida mintegy körszerűvé teszi az *Egy dadogás történetét*, mely zártságot és teljességet szimbolizál, ezáltal a műre vonatkoztatva pedig az elmondhatóságot kezdi ki, hogy ugyanis elmondható-e pontosan egy történet, például Vida Gábor és családja erdélyi története. A narrátor ezt konkrétan is megfogalmazza két nagybátyja, Tom és Will feledhetetlen alakjához kapcsolódva: „de ugyanúgy nem érti senki őket, ahogy én sem, talán mert nem tudnak összefüggő történetet mondani, és olykor abban sem vagyok biztos, hogy van összefüggő történet” (69. o.). (Csak zárójelben: a tizenkilenc fejezet, mely nem kapcsolódik szorosan össze, az egész szöveg időbeli és térbeli tagoltsága is erre utal szimbolikusan, legalábbis szerintem.)

Az „igen” és a „de” egymáshoz sorolása (tehát egy pozitív állítás és annak részbeni visszavonása, ebben a sorrendben) és a körszerű ábrázolási séma aztán összességében megint csak nem a tényszerű, valószerű emlékirathoz vagy önéletíráshoz közelíti a művet, hanem a mélystruktúrában is a regényesség, az esztétikai-fikcionális megalkotottság felé. A műnek ez a változékonysága, hogy tehát hol inkább a non-fiction felé kanyarodik, hol (néha teljes fejezetben például) a fikcionalitás felé – nos, valójában ez az oszcilláció az igazi ereje (túl azon, hogy számtalan remek részlettel találkozhatunk).

Van azonban még egy mozzanata az írásnak, amely szintén az előbb említett irányba sodorja a művet, történetesen egy motívum, mely hol nyíltan, hol csak a szöveg háttérben bukkan föl, ám szinte az egész könyvet átöleli, s ez nem más, mint a „dadogás”; nem véletlenül emelte Vida Gábor címmek is. Csak adalékként jegyzem meg: Vidának ez a műve nagyon régen, akár tudat alatt is formálódott már, ennek egyik érdekes bizonyítéka a *Levélféle Demény Péternek* című rövidebb írása (Látó, 2010. május), melyben már szinte szó szerint szerepel az Egy dadogás története nyitómondata a „de”-vel, és szerepel benne Ceaușescu dadogásának felismerése tanára segítségével (ami a könyvben ismétlődik majd, 323. o.), s itt olvasható talán legelőször, hogy a valóságos dadogás legyőzése többek közt abba az irányba tolta a beszédét, hogy a kimondhatót keresse, és a kimondhatatlant elke-

rülje, s aminek aztán az írásban az lett a következménye, hogy „így lettem történetmondó. A mondhatóság irányában követtem a történeteimet”, és hogy „valahol mélyen, belül örökre dadogni fogok, de ez már nem valamiféle fogyatékos, hanem egy sajátos viszony a nyelvhez”. A címválasztás csak annyiban érdekes, hogy bár tudjuk a szövegből (de ez a tudás előzetes is lehet más szövegekből, lásd a fenti hivatkozást), hogy elvileg ez a narrátor Vida gyerekkori, ifjúkori szenvedéstörténetére utal(hat), de akkor feltehető a kérdés, hogy a cím miért nem konkrétabb, például: Dadogásom története. A cím azonban ennél jóval általánosabb, kiterjesztőbb, és nem is egyértelmű, hogy egyetlenegyfajta fogyatékosra utal. Ha metaforaként értelmezzük a teljes szöveggel való összevetésben, akkor a „dadogás” nem vagy nemcsak az emberi beszédre, hanem mindenféle metakommunikációra, emberi, történeti, társadalmi viszonyokra is vonatkozik, melyek valamilyen módon torzulnak, amelyekben az emberi életek – akár román, akár székely, akár magyar – nem képesek önmaguk megfogalmazására, megformálására. Nagyon egyszerűen fogalmazva: nem tudnak élni, az életük csak dadog, s ez olykor rajtuk múlik, olykor nem, a legtöbbször azonban a külső és a belső okok szétválaszthatatlanul összebogozódnak. Vida Gábor hősei (családtagjai) ezért is jobbra elégedetlen és boldogtalan emberek, akik közül egyik-másik aztán legrosszabb pillanataiban maga ellen fordul. Minden romlik ebben a tájban, és valamennyire romlott is: nem nagyon ismerek irodalmi szöveget, mely ilyen nyíltan fogalmazná meg egy családtörténetben, hogy az amúgy egymásra utalt székelyek és magyarok (erdélyiek és partiumiak) például milyen mérhetetlenül, fogalmazunk finoman, idegenkednek egymástól. A narrátor hősnek így szinte mindent egyedül kell megértenie gyermekként, ifjúként, szinte semmi vagy alig valami segítséggel, ki kell küzdenie pozícióit az internátusban, a hadseregben és az élet más, apróbb területein is. Az egyetlen, ami nem dadog, az a természet. Vida novelláiban és regényeiben korábban is nagyon jelentős szerepet kapott az erdélyi táj, a legnagyobbat talán a már említett Fakusz-trilógiában (különösen a második és harmadik részben), e tekintetben csak Szilágyi Istvánhoz vagy még inkább Bodor Ádámhoz hasonlítható (más időszakból és más szempontok szerint kiváló összefoglaló tanulmányában Balázs Imre József is e két íróat említi Vida elődjeként: *Az új közelep. Csomópontok az 1990 utáni fiatal erdélyi magyar irodalom intézményesülésében*, Híd, 2009. 2. sz.). A gyermek Vida most is az erdőt járja nagybátyjaival, figyeli a természet változásait, sokat tanul belőle, később menedék is lesz számára – de a visszatekintő és reflektáló-értelmező Vida már azt is hozzáteszi: az erdő „nem tesz fel kényelmetlen kérdéseket, nem vár el szabatos választ. Nem kérdez vissza, csak hallgat, és ettől az ember azt hiszi, hogy igaza van, utolsó szóig minden igaz, amit mond, még az is, amit nem mond ki, mert nem tud, nem akar megfogalmazni” (69. o.). A természet, az erdő tehát tökéletes, s mint ilyen lenyűgözi szemlélőjét, az embert, de nem nyújt magyarázatot az ember alkotta „természet” tökéletlenségeire, dadogásaira. Bánki Éva utal arra (ÚjNautilus, 2017. júl. 31.), hogy a könyvben, így vagy úgy, mindenki valahogy fogyatékos, nem testi értelemben, hiányokkal küzd az apa, azzal az anya, a nagybácsik, nagynénik, nagyszülők, és valóban alig akad az erdélyi sodródásban olyan lélek, vagy épp csak valamilyen történetrészlet, mesetöredék, amely kikezdzhetetlen örömet, boldogságot vagy csak épp megelégedettséget, egyszerű szépséget tükrözne. Talán egy ilyen nagyobb részlet van a szövegben, amely szinte meseszerű, csodaszerű szépséget, valamiféle megfoghatatlan boldogságérzetet hordoz, a gyári lecsókonzerv (ghiveci) csodás története, mely ugyanakkor a nyolcvanas évek groteszk

Romániájának is tükröt tart. A nagybácsik történetei már sokkal durvábbak, alakjuk mégis messze kimagaslik a könyv szereplői közül, csakúgy, mint a részeges nagyapa figurája (akiről első novelláját írta Vida, *Nagyapámnak volt egy lova*, s ami aztán később a Jelenkorban [1992. 12. sz.] jelent meg némileg más címmel). Az olvasó itt már persze nem nagyon tud arra figyelni, hogy ez valóság vagy fikció, de ezek a családi figurák és történetek műfajtól függetlenül a könyv remek lapjai, s ezeken botolhatunk bele ritkán még groteszk, abszurd humorba is, mint például Tom bácsi esetében, aki a Vida család székely vonulatát erősítette, sok-sok szesszel, míg aztán halála után húsz évvel az is kiderült, hogy nemcsak boldogtalan, hanem morfinista is volt. Erre jegyzi meg Vida narrátor szarkasztikus humorral, hogy: „Egy morfinista székely traktoros, micsoda szalagcím lehetne” (55. o.), s valóban milyen már ez (ha nem tudnánk, milyen borzalmas sorsa volt). De az a jelenetsor se nélkülözi a groteszk humort, amikor összejön egy szilveszterre a család egy része, aztán elfogy harminc liter bor, „Guzmann keresztapám” kicsit zsidózik, mások talán székelyeznek (az apa a székely rokonságot, tehát felesége rokonait *ezeknek* szólítja mindig), mindenki románozik/oláhozik, és közben ott a népes sereglet közepén a „hóttromán” Michelin, Anett nagynéni férje, aki egy szót se ért a magyar beszédből, és csak mosolyog derűsen és kedvesen, mert „semmilyen antennája nincs az etnikai ellentétre” (256. o.). Tényleg emlékezetes jelenetsor, s talán lekicsinyítve mutatja fel magában az egész könyvben benne lévő történelmi-társadalmi, néhol humoros-groteszk, de többnyire tragikusra hangolt léteezést, amely ezt a régiót is jellemzi. „Is”, mert Vida „tényfeltárásában”, családtörténet-nyomozásában kétségtelenül sajátos szín, hogy ugyan mindez magyarul történik, de mégiscsak egy másik országban, noha többnyire magyarok lakta vidékeken. S látható, hogy hasonló történelmi katalizmák nagyjából hasonló következményeket váltanak ki – mindegy, hogy hol történnek meg, az emberek csakúgy kínlódnak mindenütt velük. Amin talán csak a megismerés, az önismeret és a szabadságra és igazságra törekvés segíthet – s bár nem szeretek ilyen iskolás kifejezéseket alkalmazni, de az *Egy dadogás történetének* alighanem ez a legmélyebb tanulsága is.

SZARKA KLÁRA

A ROSSZAKRA KI KÍVÁNCSI?

Tóth Krisztina: Párducpompa. Magvető Kiadó, Bp., 2017

Tóth Krisztina, egyik legsikeresebb költőnk, írónk újabb tárcanovella-kötete, a *Párducpompa* a mai magyar valóságról szól – írnam le, ha a dolog tényleg ennyire egyszerűen meghatározható lenne. Ha a valóság izgalmas apró darabkáiból összesöpört életanyag írónk szükségszerűen szubjektív értékelése és irodalmi megformálása nyomán ebben az ötven rövid elbeszélésben tényleg a magyar valósággá forna össze. Most talán nem az elbeszélések irodalmi formája, a szerénynek látszó tárcamiatt nem sikerült ez a teljesség.

A tárca népszerű műfaj, holott nincs is már klasszikus helye. Hol is vannak a nyomtatott napilapok, amelyek a hétvégi számokban helyet adtak egykoron a kötött méretű és jellegű műfajnak, a tárcának? Sehol. A tárcák viszont, amelyek nagyon egyszerűen szólva eredetileg arra szolgáltak, hogy nagyon is aktuális, a mindenkori jelen semmisségnek látszó, de beszédes eseteit afféle csevegő, személyes stílusban tárják az olvasó elé, élnek és népszerűek ma is. Talán azért, mert a csevegés is kiment a divatból, ahogyan a napilap?

Mindegy is. Kötetbe gyűjtve Tóth Krisztina átad nekünk belőle félszázat, s az letagadhatatlan, hogy napjaink valósága valahogyan ott lüktet a novellák szinte minden sorában. Pontosabban napjaink magyar fővárosi/városi létének megannyi (a fővárosiak/városiak által) oly jól ismert és oly jellegzetes helyszíne táruul föl előttünk.

Írónk egyik fő erénye az elegánsan tömör stílus, az a néhány ecsetvonás, amivel nemcsak eligazítja az értő közönséget a helyszíneket illetően, de gyakran már-már érzéki emlékeztünket is mozgósítani képes. Pontosan érezzük a hajléktalan vackának nehéz szagát, halljuk a rohángáló roma gyerekek papucsainak klaffogását, élesen látjuk a karácsony előtti délután tompa sötétszürkéjét, még akkor is, ha az írásokban alig esik szó a részletekről. Ezek a lépcsőházak, aluljárók, trolibuszok, plázák, postahivatalok, bérlakások és lakótelepi garzonok, itt, Európa szívében, ezek a mi otthonosan ismerős életszíntereink.

Valamelyest hasonló a helyzet a megidézett alakokkal is, ám ezeknél talán már kevesebbet bíz az olvasói fantáziára és emlékezetmozgósításra írónk. Mintha kevésbé hinné, hogy nagyjából ugyanazt a figurát találjuk meg a saját s egyben a közös társadalmi emlékeztünkben. A domináló és erőszakos apát, az egykori kegyetlenkedő tanárnőt, a rasszista taxisofőrt, a kis hatalmával mindig élő és visszaélő portást, vagy a villamosvezetőt, aki persze az orrunk előtt csapja be az ajtót. Ők és társaik nem kerülhetik el az író – utólagos – ítéletét. Tóth Krisztina szemében nincs bocsánat az egyéni szuverenitást korlátozó, az emberi méltóságot megsértők, az emberi rasszok lényegi egyenlőségét megkérdőjelezők, a hazugok és szívtelenek, a kevélyek és erőszakosak számára. Odáig megy, hogy nemcsak a történetmondás hogyanjával, hanem a szövegből többször közvetlenül kibeszélve nyomatékosítja lesújtó véleményét ezekről az alakokról.

S írásai jó részében ezek a figurák dominálnak. Ahogy egy helyütt írja is egyikükről: „Ott van a buszon, ott van a metró, ott van a lakógyűlésen, az iskolai évnnyitón. Ott van mindenütt. Nem hal meg, nem fárad, nem öregszik. Övé az ország, ahol élünk, övé a hatalom” (*A pálya őre*). A kötet sikere, megannyi recenzió lelkesedése ennek az írói kérelhetetlenségnek, a „leleplező” kritikának szól. Sokan egyetértően nyugtázzák: ilyen silány hely ez a mi világunk, „házmesterország”, idegengyűlölő, a könyörületre szívtelen, és még hosszan sorolhatnánk a közkeletű – s korántsem új – jelzőket.

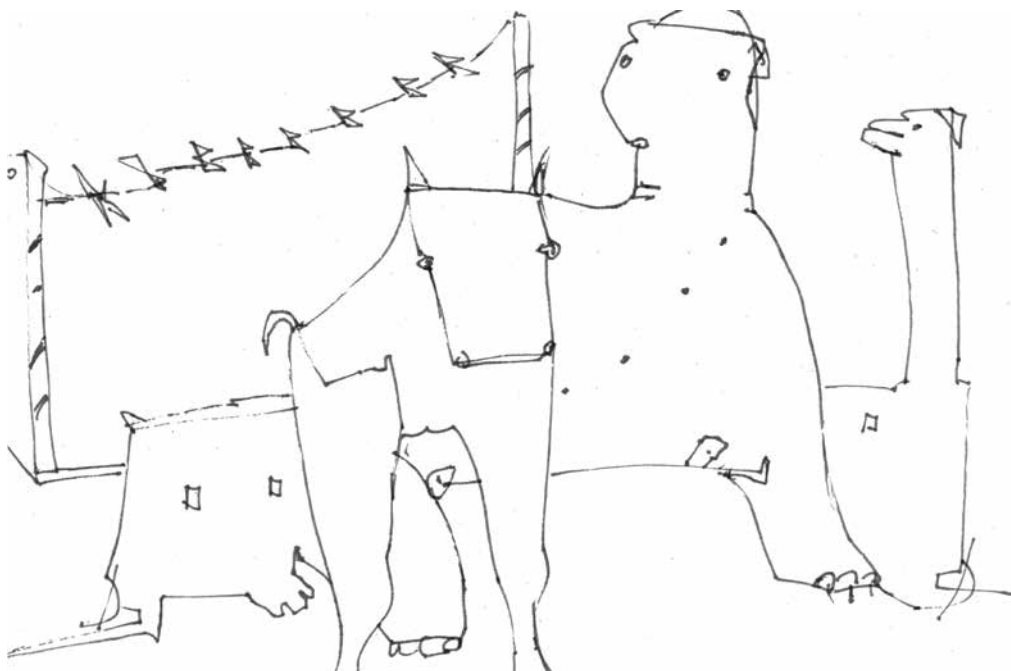
S bizony nehéz is lenne vitatkozni az íróval, hiszen életünk során mindnyájan belebotlunk, beleütközünk a nemszeretett másokba. Azon persze vitatkozhatnánk, hogy ők vannak-e többségben, vagy hogy rajtuk kívül alig is maradt-e már „jó” ember, ahogy a *Párducpompa* javarészt sötét hangulatú írásai sugallják, de nem is ez a fontos talán. Az olvasónak nem ezért marad, ha marad, hiányérzete. Hanem azért, mert az írások e megragadott karakterek – közös – pellengérré állításán, meg- és elítélésén túl mást nemigen kínálnak. S így az írás és olvasás erejével óhatatlanul könnyűszerrel szerezzük meg magunknak a „jó” ember kétesen kiérdemelt szerepkörét. Azét, aki empatikus és érzékeny, aki fölötté áll a lelki torzoknak, akinek csaknem mindig joga van ítéletet mondani mások fölött. Pedig nincs – szerintem.

Hogyan is ítélezhetnénk anélkül, hogy megpróbáltuk volna megérteni őket? A szegény nyugdíjas, aki vackokat árúsít az aluljáróban, s akit minden érző szívű megsajnál, egyszerűen fajgyűlölő fröcsögésbe kezd (*A bizsu*). Remek írói húzás, ahogyan Tóth Krisztina a közhelyes képet átfordítja. Ám a novella be is fejeződik a viszolygó elfordulással, amit egy ilyen nem „píszí”, nyomorult néni a szerző szerint megérdemel. Pedig az igazi, újat mondó, a magyar valóságról szóló történet talán éppen ott kezdődhetne, amikor megtudjuk, miért lett ilyen ez a jobb (rosszabb?) napokat is látott idős hölgy. Vagyis azzal az izgalmas kalanddal, amelyben megpróbáljuk meghallgatni, megérteni azokat, akiket nem szeretünk, hülyének, kártékónynak, gusztustalannak tartunk.

Ezekben az írásokban a szegények, elesettek, vesztesek majdnem mindig a gonoszok ellenpólusaiként szerethetők, de legalábbis becsülhetők. Írónk annyi elfogult (jó emberi) gyöngédséggel ábrázolja őket, mintha a megrontó világ éppen azokat kímélné meg, akiknek a legnehezebb. A nagyon szegény, de büszke apa, aki karácsony előtt az áruház nagytévéjét adja moziként ajándékol agyonfázott fiainak (*Mozi*), vagy a szép, fiatal cigány lány, aki a kevés pénzért levágatja gyönyörű haját, de a fiúnak így is tetszik (*Lufi*), már-már mesei alakok. Holott a nyomorúság minden formája törvényszerűn ront az elszenvedőjén, ezért (is) tűrhetetlen. Nem pedig azért, mert elszenvedői oly szerethető, drága emberek.

A kötet írásainak egy része nyíltan vállalt személyes eset, anekdotikus hangulatú, gyakran bő humorú történet. Önkritikus és könnyednek tetsző sztorisorozat csőrepedésről, a lakásban rémisztő zajokat keltő kisegérről, a dedikálások kulisszatitkairól vagy az olasz írói estek hamisítatlanul laza anarchiájáról. Ezek tényleg olyanok, mintha a lexikonok meghatározta tárcát akarnák mai életre kelteni, hiszen a tárca többnyire humoros, könnyednek tetsző írás.

A fülszövegben olvashatni, Gogolra hivatkozva, Tóth Krisztina elbeszéléseiről: „ha nevetünk, magunkon nevetünk.” Hát, néha igen, néha nem. Amikor az olvasó végre nem a szigorú jó tündér bírói trónján érzi magát a Párducpompát olvasva, akkor tényleg nevethet a könyvbéli védtelen figurákon, hiszen ő maga is egy közülük. Szép, csúnya, ép, nyomorék, jószívű, gonosz, buta, okos, olvasó vagy akár író.

HÖRCHER ESZTER

A ROMLÁS VIRÁGAI

Szécsi Noémi: *Egyformák vagytok. Magvető Kiadó, Bp., 2017*

A szerző korábbi regényei, a *Nyughatatlanok* (2011) és a *Gondolatolvasó* (2013), előzményként szolgálhatnak a mostanihoz, bár ez utóbbi az előzőektől függetlenül is olvasható. Az *Egyformák vagytok* főszereplői a történész Emília és a jogász Erzsébet, becenevükön Em és Elza. Az ő szemszögükből követhetjük végig a cselekményt. A párbeszédekben gazdag jelenetek vibráló, eseménydús életutakat mutatnak be. A kötetben megjelenik a címadó szószerkezet. Szécsi az „egyformák vagytok” (44) és a „nem vagyunk egyformák” (122) ellentétével fejezi ki azokat az azonosságokat és különbözőségeket, melyek a ma társadalmában az emberi viselkedésekre, mentalitásra, egyáltalán az emberi mivoltra jellemzők. Megmutatja, hogy az ember a mindennapjaiban hogyan szervezheti a másikkal való viszony szálait, hogy mit vár el a társadalom, hogyan enged és kötelez cselekedni, s hogy ebben a rendszerben mi is az ember, milyen minőségeket hordoz, miféle elvárásai vannak önmagával és a másikkal szemben.

Szécsi erősen társadalomkritikus, pontosan ábrázolja a mai világ romlottságát, romlékonyságát, szabadosságát, a nem csak a felsőbb osztályokra jellemző viselkedési és beszédmechanizmusokat. (Alkalmazza többek között a nemi szervek obszcén leírását, kimondását és kimondatását, ami mindennapos, hétköznapi, megszokott és a szó minden értelmében közönséges lesz a kötetben.) Kritikája a fokozatos morális, anyagi és végül a biológiai dekonstrukciót helyezi középpontba a különböző helyzetekben. Családi kötések, baráti és munkakapcsolatok, valamint utazások során tárul fel a szereplők valódi minősége.

Szécsi briliáns nyelvezettel vezeti a történetet, narratívája fejezetekre bontva írja le a ma emberét, a különböző személyiségeket és a hozzájuk tartozó hátteret (luxusélet, hollywoodi karakterű életmód, esték, éjszakák, partihangulat, forgatás és különböző kapcsolatépítési megoldások): „Elza úgy nyújtogatta a nyakát, mint egy két lábra állt szurikáta, én pedig végignéztem mindazokon az arcokon, amelyeket csupán olyankor láttam, mikor őt kísértem. Olyankor viszont mindig csak őket: az iparág legendás veteránjait és kiégett törtetőit, valamint a feltörekvő, éhes ifjakat” (12).

Az író fő témái (a kiégettség, a kifacsart létezés mellett) a fiatalság, a nők szépsége és tökéletessége. Extrém szituációk válnak természetessé, amiket a szereplők tekinteten és tudatán át, szinte a pásztázó kamera optikájával láthatunk: „Először is: elkezdtlél öregedni. Felhúzódott az ínyed, kék árnyak mutatják a szuvasodó fogakat. Van két ránc a szemöldökeid között, ami csak pár éve jelent meg, de egyre mélyül. (...) Lihegsz, ahogy felszaladsz a kaputól a házig, de már amúgy is lomhábban mozgatsz (...) látom, milyen lötytyedt a karodon és a combodon a bőr” (216).

A karrierépítési lehetőségek közt helyet kap a prostituálódás, a drogfogyasztás és az italozás is, ezt nőként (fizikailag) nehezebb vállalni, megtenni. Mégis, annyira *természetes* ez is a szerzői sugallat szerint. „Csak egyszer kell levetkőzni, de akkor teljesen. (...) Mindig előre mondom majd, amikor közben arra kell gondolnod, hogy a vágy tárgya vagy. Ez csak párszor lesz, és csak az elején. De közben a többi nő is mind meztelen lesz. Ha neked úgy könnyebb, én is levetkőzőm” (18).

Néhol a finn író, Sofi Oksanen társadalomkritikájára és társadalomcínizmusára emlékeztet Szécsi stílusa. Narratívája ironikus és önironikus. A könyv nyelvezete spontán beszélgetéshez hasonló, olvasható és gördülékeny, berántja az olvasót az *Egyformák vagytok* világába. Sodródunk a szereplőkkel, a színes, olykor undorító, olykor az igazunkért kiáltó igényekkel, empatikusan azonosulunk a testben és lélekben egyaránt vergődő karakterekkel, és magunk is úgy érezzük, együtt pisilünk és cigarettázunk a társalkodó partnereinkkel. Ezekben a közvetlen szituációkban a másik sznobsága, műmájersége, kivagyisága, külsőségei és megjátszott viselkedése is hatványozódik. A történet felöleli a hipokriták, a magukat másoknál feljebb helyezők, az egoisták, a felkapaszkodott gazdagok és a lelki szegények, az üresek csoportját. Szécsi sorolja és bemutatja az új főbűnöket és főbűnösöket, pellengérre állítja őket (*nézzétek, lássátok*) az ikonfelmutatás relevanciájával. A főbűnök száma pedig nem hét, mint a Bibliában, hanem szinte végeláthatatlan, ahogy Szécsi romló világunk már megromlott virágait szemlézi.

A módos Bárdy család tagjainak mindennapi élete sok kortárs jelenségre világít rá, a közvetlenebb és távolabbi viszonyokra, amelyeket szemlélve magunkra és a másokra ismerhetünk: „Szegények, mi? Itt ette a fene az egész családot egy hatszobás tuszkulánumban a paradicsomi kert kellős közepén, miközben én az ország egy másik pontján télvíz idején egy zománcos vödörbe hugyoztam a svábház verandáján, mert túl nagy kaland lett volna a kertvégi budi” (61). A szerző utal néhány szárra, genealógiai kötődésekre, a család hagyományaira és az elmúlt évek eseményeire, s megjelennek napjainkban divatos vélemények, jelenségek, társadalmi tényezők, amelyek a hétköznapi emberek beszéd-témái, és amelyekről konkrét véleményük van: etnikai kérdések, női szerepek. „Finország [sic!], cő – tűnődött el nagymama. – Néger babát ne hozz nekem haza, Erzsike. Meg arabot se. Azok kicsinek olyanok, mint a majmok. – Milyet hozzak, nagyika? (...) de a jó tanács mit ér, ha úgys is sok szexeléstől vagyok olyan girhes. Aztán apám vette át a telefont (...) nekem minden fontosabb, mint a családom, idegenbe bárhová elmegyek, csak velük ne kelljen leülnöm soha” (144). De hasonló „önfeláldozásra” mutat az a fajta érzelmi kirohanás, amelyen keresztül a „kifelé élni, megmutatni, kik vagyunk, honnan származunk és hová tartunk” kategóriái tárulnak fel.

Szécsinél a jelen és a jövő megítélését a lesajnálás szó tükrözheti leginkább. Tervek, álmok léteznek, de a megvalósítás útjai bizonytalanok. A keserűség, az (ön)kritika a szereplők

véleményformálásában is megnyilvánul, a pillanatnyiségben, a feleslegesség megértésében: „Mi a fasznak nekem már Herendi, vagy ami azt illeti, mi a fasznak neked Herendi, kellett valamelyikünknek valaha Herendi? Ezt szerettem volna a telefonba ordítani, mert elképzeltem, ahogy a bélyegablakú nyári konyhában áll a villával kikarmolt fehér fajansztányérai között” (130).

A helyzetek és figurák mindig komikusak, a karakterek mondatai, illetve a szerzői sugallatok a legutolsó képig fenntartják a humort: „Ártatlan arcuk beragyogta a sivár, salétromverte tantermet, s ettől az öreg professzort megszállta az ördög. Vénségére a rafinált szexuális praktikák főpapjaként kívánt fellépni egy maroknyi tizenhét éves előtt, és ebben tudományos tekintélyének köszönhetően senki sem akadályozhatta meg... hogy ne merítkezzünk meg a frivolitásban, a költőt megnyergelő rámenős lovászfúróról és a hatvanhárom méter hosszú, szalagokkal díszített aranyfalloszról (hegyén aranycsillag) szóló történetekben” (35–36). A humor felfedi a kritizált elemeket és az ezekhez tartozó negatív, vagy a szinte már bájosan naiv sznobizmussal járó reakciókat: „Megvette magának a drága pink fúrókészletet, és azzal ő akar játszani egyedül” (186). Az ironia és önironia váltakozik: „Magamról tudtam, hogy tavalyelőtt pukkantam ki, és kezdtem szivárogtatni vörös levemet” (191). Szécsi ábrázolásában az érzelmek belül erősek, kifelé flegmán, szigorúan vagy kiabálva nyilvánulnak meg. A ragaszkodás azonban mindvégig fennáll még a családi kötelékben is.

A felsőoktatásban részt vevő (csinos) lányok is szóba kerülnek, akik valamely tanárok szeretői éppen, mert ugye lány a saját eszén keresztül nem lehet egyetemi hallgató vagy doktoranda, sugallja a narrátor. A férfiak általában a korra, a szépségre, a nők fizikai tökéletességére figyelnek, számukra a nő egy megkívánható darab, hasonlóan a luxuscikkhez, drága holmihoz, táskához, cipőhöz vagy ételhez. A nő tárgy. Szécsi azt is meggyőzően ábrázolja, ahogy a nők egymást figyelik, kritizálják. A bizalom, a barátnői viszony is felszínes, hazug és hamis. Az irigység és a másikkal való rivalizálás hatja át a kapcsolatokat. A meleg férfiak jelenléte ebben a versengésben semleges. A szerzőnő ironikusan, de érthető módon utal a férfinen (társadalmi dominanciája ellenére) lenézett voltára: „Nehogy valamelyik szerencsétlen fasz kéznél legyen ilyenkor. A nagymamám, akitől a szófordulatot tanultam, hívó asszony volt” (156).

Szécsi szarkasztikusan közelít a gyermekvállalás kérdéséhez. Azt sejteti, hogy az abortuszon átesett nők, és azok, akik nem akarnak vagy nem vállalnak gyereket, milyen megítélésben részesülnek. Amikor Elza a kórházban meglátogatja friss kismama ismerőseit, viszolygást és nevetségességet érez: „Munkáról hiába beszélnek, Hédi ke sosem dolgozott munkahelyen (...) vajon mi az, ami érdekelte, mielőtt a fogamzási naptár (...) babaruhacserre kezdte érdekelni. (...) Ha [Hédi ke] napsugaras lény, én léha, üres picsának érzem magam, aki mellett úgy hasított el az élet értelme, mint az Alpokba tartó TGV” (158–159). Hátérmondanivalóként – vagy inkább jól értelmezhető motívumként – jelenik meg Hédi ke alakja, aki a neokonzervatív társadalmi vonások és elvárások anyaszimbólumává válik. A női főszereplő a későbbiekben is kifakad, hogy neki nem kell gyerek. A regény direkt módon bírálja a társadalmat, amely a nőket csak bizonyos helyzetekben, kategóriákban ismeri el, vagy bizonyos célokra „használja” őket. Ez a társadalomkritika azonban nem állítja, hogy a konzervatív szerepek és nézetek tagadása ellenére az adott személyiség tökéletes.

Szécsi kritikus és ironikus hangvétellel felszínre emeli a filozofikus mondandót, a folyamatos pörgés, „netvörkölés” és/vagy partizás mellett kitér a létezés minőségének, tartalmas-

ságának, majd az elmúlásnak a kérdésére. „Mintha hiába telt volna el az életemből tíz év. Elképzeltem egy tetszőleges pontot az időben, és láttam magam, ahogy cigizek, a többiek meg szidják a miniszterelnököt. Mitől lenne máshogy. Hiszen én cigizek, ők meg szidják a miniszterelnököt, az idő így is eltelik. Aztán becsönget a Kaszás, és én elnyomom a csikket” (176).

Szécsi regényében az is hangsúlyosan jelenik meg, hogy miként képes cselekedni az egyik ember a másik ellen. A szerző-narrátor megismertet saját gonosz képével, destruktív gondolataival is. Feltételes elgondolást közöl, a történesek objektív és meg nem történő felvetéseivel való játékot. „Másrésről éppen a macskákban bíztam, hogy a hegyekben kószálva beszereznek valami titokzatos vírust, amitől egy nap pont a jelenlétemben hirtelen megvadulnak, Mädynek ugranak, és éles karmukkal megvakítják. Utóbbi motívum azért kellett, hogy amíg ő a földön vonyít magatehetetlenül... soha nem tudja meg, hogy a tászkámba gyömöszöltem minden kéziratot... soha nem tudja majd ellenőrizni, mi is hiányzik” (95). Ehhez az émelyítő, magával húzó ábrázoláshoz kapcsolódik a regény lezárása.

A dolgok egy egészen konkrét példává, egyetlen pusztá képpé redukálódnak. A történet befejezése szimbolikus képsorozat, melyben a jelmezbe öltözött alakok a halott macskák asszociációi, megjelenítői. Szécsi a biológiai leépülést, elporlást, a halálnak, a fizikai-kémiai átalakulásnak a módozatát fogalmazza meg. A romlás végzetes és elkerülhetetlen – kapcsolódva a korábbiakban felvetett feleslegesség és a lezárt-lezárható létezés jelenségeihez. Az emberek egy adott percben (időintervallumban) már nem a saját világukban egzisztálnak, hanem kénytelenek elhagyni a materiális térhez tartozó hívságokat, a pénzt, a kiegészítőket, a tanulást, a munkát. Az élet megszűnik. Az ember és bármely létező ezen a ponton már nem jelent mást, mint lebomló anyagot.

S. BÉRES BERNADETT

RÉSEKEN ÁT

Závada Péter: *Roncs szélárnyékban. Jelenkor Kiadó, Budapest, 2017*

Amikor Závada Péter 2017 őszén megjelent harmadik verseskötete, a *Roncs szélárnyékban* elnyerte a Horváth Péter Irodalmi Ösztöndíjat, a díjátadón Keresztury Tibor ezekkel a szavakkal méltatta a fiatal művészt: „a Horváth Péter Ösztöndíj kuratóriuma Závada Pétert most mindenekeelőtt és -fölött költőként ismeri el az egyik legjelentősebb magyar irodalmi díjjal.” Nagy jelentőségű ez a mondat annál is inkább, mivel Závada Péter sokkal előbb volt jól ismert és népszerű zenész, slammer és színházi szakember, mint az irodalmi szakma által is respektált költő. Első kötetének megjelenését (*Ahol abbamarad*, 2012) ugyanis még igen erősen bíráló, negatív visszhang kísérte, második kötete (*Mész*, 2015) azonban már pozitív kritikái fogadtatásra talált.

A kötet címe, melyet a költő Ibsen Peer Gyntjének Áprily-féle fordításából kölcsönzött, megidézi a kötet számos versének színterét: a hajózás, a tenger és az utazás világát, a mediterránum természeti kincseit és kulturális örökségét. A könyv egy cikluson kívüli verssel indul, majd a négy ciklusban egyenként hét-hét verset, valamint összesen öt, a ciklusoktól különálló, üres oldalakkal elválasztott verset tartalmaz. Már a kötet első verse (*hely az időnek*) felfüggeszti a referenciális időt és teret, és egy alternatív valóságba helyezi a lírai ént és a befogadót. Az első két ciklus (*Távolodó lemezek, Délkörök*) versei részben a valóságos földrajzi helyek megnevezése (*patmosz*,14.; *zadar*, 33.; *primošten*, 31.; *a trogiri szőlőhegyen*, 36.), részben pedig természettudományos szakkifejezések (pl. *hipotermia*,15.; *a kontinens neve*, 18.) versbe emelésével még szorosabban kapcsolódnak a kötet cím által megidézett tengerparti helyszínhez, de gyakran támad olyan érzésünk, mintha a versek valamiféle időtlen, személytelen, mitologikus térben állnának. A *Délkörök* ciklus után található két vers (*oidipusz*, 41.; *voluptas és curiositas*, 44.) mintha lassan elhagynák a tengerparti színt, s már átvezetnek az utolsó két ciklusba, melyek a színház (A nézés peremén), valamint az erdők és vadászatok világát idézik (*Önmagukba visszatérő nyomok*). A kötetet kísérő recepcióban szó esik ugyan horvátországi nyaralásról, inspiráló filmekről és sorozatokról, valamint színházi élményekről, mindezen referenciális jelentésekkel azonban közel sem írhatók le teljesen a versek, inkább csak hangulati-képi fogódzót nyújtanak hozzájuk.

A *Roncs szélárnyékban* versei – Keresztury Tibor szavaival – a *személytelen beszédmód* felé mozdulnak, *korszerű nyelven* szólalnak meg, s egyedi, *érett lírai világot* tükröznek. A versek szövegvilágában megképződő lírai én nem kerül fókuszba, sokszor csak visszahúzódo szemlélőként van jelen, mint a *patmosz* (14.) című versben: „A fákat leveleikkel együtt / hagyják el színeik, és egyszerre / tulajdonságok nélkül állnak, / pőrén, önmagukban. // Én sem a nevem vagyok többé, / magamat összehúszom benne, / elbújok félreeső zugaiban, / hogy az lehessenek, akit a szavak / hátrahagytak.” És jóllehet ezek a szövegek már korántsem az első kötet *széphangzó* versnyelvén szólnak, hiszen rímtelen szabadversek, igen karakteresen ott dobog bennük az európai és amerikai lírai hagyomány, főként és talán a leginkább érzékelhető módon a tárgyiasság tradíciója. A kötet vállaltan nyúl vissza a klasszikus és a késő modern lírai hagyományához, s kísérel meg – a költő szavaival élve – olyan „verseszményeket és poétikai eljárásokat leporolni, amelyek az utóbbi időkben nem voltak divatosak” (hvg.hu, Hercsel Adél interjúja).

A verseskötet szövegein végigvonul a *nézés, észlelés, megfigyelés* tematikája. Erre az aspektusra reflektál több helyütt maga a költő is, hangsúlyozza, hogy filozófiai és színháztudományi szövegek és megfontolások vezették ehhez a témakörhöz. A *Roncs szélárnyékban* versei között vannak erre a problémakörre kifejezettebben koncentrááló szövegek, s vannak, melyek csak érintőlegesen közelítenek hozzá, de talán ez a versek közös gyújtópontja. Jellemzőek a változó nézőpontok: van, hogy madártávlatból (*madártávlat*, 78.), van, hogy a szemfenék aljáról (*hipotermia*, 15.) kapunk képet a megfigyelt dologról, van, hogy közvetlenül és van, hogy közvetetten érzékelt eseményekről tudósít a versszöveg (*félbehagyni az ellipszist*, 24.). Különösen koherensnek és sűrűnek érzelmem ebből a szempontból is az utolsó ciklust, melyben a vadászattal összefüggésben igen érzékletesen tételeződik a megfigyelt-megfigyelő problematikája. A különböző nézőpontok egybecsúszása miatt kialakuló feszültség (pl.: „Alattam madártávlatból a szurdok / sasok egymásnak feszülő

röpte. / Földről látom a testem, saját / nyomomként a fűben elnyújtózom, / akár egy gabonaábra” – *madártávlat*, 78.), valamint az ember által használt modern eszközök (infra-kamera, fegyveroptika, fejlámpa – pl. *vadászat*, 86.) és a vadállatok ősi, kiélezett érzékelése (pl. *szürkület*, 81.) közötti távolság képi és gondolati szinten is különlegessé teszik ezeket a szövegeket.

A *Roncs szélárnyékban* fehér borítója, melyen Richard Diebenkorn (1922–1993) kaliforniai festő 1959-es *Interior with a book* (Enteriőr/Szobabelső könyvvel) című képe látható, éles kontrasztot alkot Závada Péter első két verseskönyvének sötét árnyalatú kötéstábláival. A kötetfedél kompozíciójának fontos eleme a tágas terekre (talán a tengerre?) néző ablakos szobát ábrázoló festmény, melynek középpontjában egy asztalon fekvő nyitott könyv, mögötte pedig egy üres karosszék látható. A festmény élénk színei, s a nagy üvegfelületek által sugallt nyitottság feltehetőleg szándékoltan idézik az olvasóban az előző kötet borítóképét, melyen egy zárt, befalazott ajtó látszott, ezekkel a vizuális impulzusokkal is finoman navigálva a befogadót a két könyv világa között. A kötet verseit olvasva azután még több jelentéssel gazdagodik ez az (olvasó) ember jelen- és távollétét egyaránt hangsúlyosan kifejező kép. A költő saját értelmezése szerint (wmn.hu, Gyárfás Dorka interjúja) ez a kép és Diebenkorn művészete számára a *komoly művészi elhivatottság és a kiegyensúlyozott hétköznapi élet összeegyeztethetőségének* jelképe.

„Ezeket a verseket nem kell megérteni, elég elképzelni, ami oda van írva”, mondja a költő egy beszélgetésben (litera.hu, Nagy Gabriella interjúja). Ez az instrukció teljes összhangban van a kötet élén álló Camus-idézettel, mely arra hívja az olvasót, hogy zárja be szemét a külvilág, és nyissa meg a képzetek felé. És valóban: a kötet verseinek ősképekkel teli képi világa legtöbbször könnyen meggyökeredzik az olvasóban. Számolnak azonban ezek a szövegek a befogadó olvasottságával és műveltségével is, de legalábbis számítanak arra a szellemi erőfeszítésre, mely a szövegek mögött rejtőzködő jelentésrétegek felfedéséhez, a saját olvasat megalkotásához elengedhetetlenül szükséges. A kötet első olvasásakor még szinte csak a *hanyag illesztéseken* (*hipotermia*, 15.) át pillanthatunk rá a versekre, amik később *hajszálrepedésekké* (*voluptas és curiositas*, 44.), majd *résekké* (*a sűgő*, 68.) tágnak, hogy egyre nagyobb rálátásunk nyíljon erre a friss és izgalmas, rendkívül intellektuális költészetre.

KARÁDI ZSOLT

ALAKOK A FEKETEMOSOGATÓBÓL

Csender Levente: Örök utca. Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft., Bp., 2017

Csender Levente a mai magyar irodalom markáns novellistája. Új könyve felmutatja mindazon sajátosságokat, amelyeket az olvasó korábbi köteteiből jól ismerhet. Munkássága ugyanis a pályakezdés idejétől kezdve csak kevésbé módosult. Legálábbis ami a témaválasztást illeti. Művészetében természetes módon meghatározó az erdélyiség. De nem a „klasszikus”, Tamási Áron megrajzolta Erdély-kép, hanem nála éppen az ezzel szembeni attitűd a domináns. Noha 1991 óta Magyarországon él, írásaiban az 1989 előtti Románia, illetve a rendszerváltás után otthon maradtak, vagy onnan elszármazottak keserű, gyakran végtelenen nyomorúságos közege elevenedik meg.

Eddigi könyveinek recepciója megértéssel emelte ki e novellisztika sajátosságait. Elek Tibor 2011-ben így fogalmazott: „Első kötetének (Zsírnak való, 2003) írásai inkább csak a múltban, a nyolcvanas évek Erdélyében játszódtak (...), a Szűnőföldem (2006) című kötet történetei viszont már nemcsak a múltból táplálkoznak, hanem az áttelepültek és a visszajárók otthontalanságélményét, identitászavarait is középpontba állítják, de ugyanakkor az otthon maradtak legújabb kori, szintén értékválságos, a hagyományoktól elszakadó, kibillent idejű világáról is szociografikus hitelességgel szólnak.” A *Szűnőföldemről* írva Pieldner Judit 2007-ben úgy látta: „A (mindkét) társadalomból kiszoruló, eszményüket vesztett, a túlélésért az emberi méltóság alatti eszközökhöz folyamodó, az alkoholizmusba, öngyilkosságba menekülő szereplők gyomorszorító történeteit dokumentáris igénnyel, kevés párosszal, inkább iróniával kevert tárgyilagossággal beszéli el Csender Levente.” Szekeres Szabolcs a *Fordított zuhanásról* szóló bírálatában kiemeli: „hogy az író új kifejezési formákat keres. Például a humoros hangütés, illetve a hangulati tónusok váltogatása eddig kevésbé volt jellemző a szerzőre.” Novák Zsüliet 2013-ban, a *Murokszedők* kötetről szólva „szenvtelen, szikár, korrekt mesélőnek” nevezte az író, aki „nem száll el a történetekben, egy pillanatra se ereszti el a fonalat, mindig szem előtt tartja, hogy honnan hová akar eljutni”. Az épülő életműben az értékválság karakterjegyeit elemző Farkas Gábor 2014-ben arra hívta fel a figyelmet, hogy Csender „generációja gyermekként élte meg az 1980-as évek kemény diktatúráját, majd a forradalmat. A '90-es évek Magyarországnán érett gondolkodó íróvá, tapasztalta meg a szülőföldtől való elszakadás és a kétszínű (ál)demokrácia visszásságait, hogy írásaiban lenyomatot adjon minderről. Nem akar megbotránkoztatni, de világszemlélete megkülönbözteti az idősebb nemzedékektől is: dokumentál, nem foglal állást; novellái éppen ezért kordokumentumokként is értelmezhetők.” Recenziónk tárgyáról, az *Örök utcáról* Bornemissza Ádám azt mondta: benne „elgányolt világ” ábrázolódik, amelyben „múlt nincs, ami meg van, azt jobb nem firtatni. Nem is tudunk meg

szinte semmit az elbeszélések hőseiről, főképpen nem a múltbeli tetteiknek motivációiról. Pedig akad itt minden: gyilkosság, családok széthullása... Persze legtöbbször »csak úgy« megbillen az élet, és elkezd csúszni lefelé. Az ok talán nem is érdekes. Inkább az, hogy mennyire könnyen meginog minden, hogy mi az a rejtélyes gravitáció, ami mindenkit igyekszik lerántani a sárba. Akár a történelem viharai, akár az utánuk vegetáló rendszerek sivársága élteti ezt a gravitációt, az eredmény ugyanaz: az emelkedés lehetetlensége. Itt »jövő időben nem illik beszélni«.

Az *Örök utca* lapjain tovább formálódik a csenderi világ, amely az olykori humorosabb, néhol groteszkebb felhangok ellenére sem ad a befogadónak alkalmat a megkönnyebbülésre. A könyv tizenöt művet kínál; közöttük akadnak „hagyományos” novellák, tárcaszerű és rövidprózaí írások egyaránt. Mindegyik szöveg hétköznapi figurákat ábrázol: olyanokat, akiknek az élete valami miatt kisiklott. Az alakok többsége boldogtalan, perspektíva nélküli. Sorsuk a veszteség, a nélkülözés, az alkoholizmus. Beilleszkedésre képtelenül tengődnek országok és városok-falvak között. A megrendítő szituációkat már korábban is empátiával ábrázoló Csenger az erdélyi Helikonban 2015 februárjában a riporternek a lecsúszottak, a társadalom mélyrétegeiben élők iránti fogékonyságát firtató kérdésére azt nyilatkozta: „Sokáig lepattant albérletekben, garázsokban laktam Budapesten, éjjel-nappaliban dolgoztam éjszaka, s ezzel a réteggel érintkeztem, egy voltam közülük. A saját családomat is láttam darabokra hullni. Több öngyilkossággal, gyilkossággal találkoztam, s ez komoly sebeket üt egy tizenévesben. Nem akarok a mélyszegénység krónikása lenni, kiverkedtem onnan magam nagy nehezen, de azt a világot elég jól ismerem.”

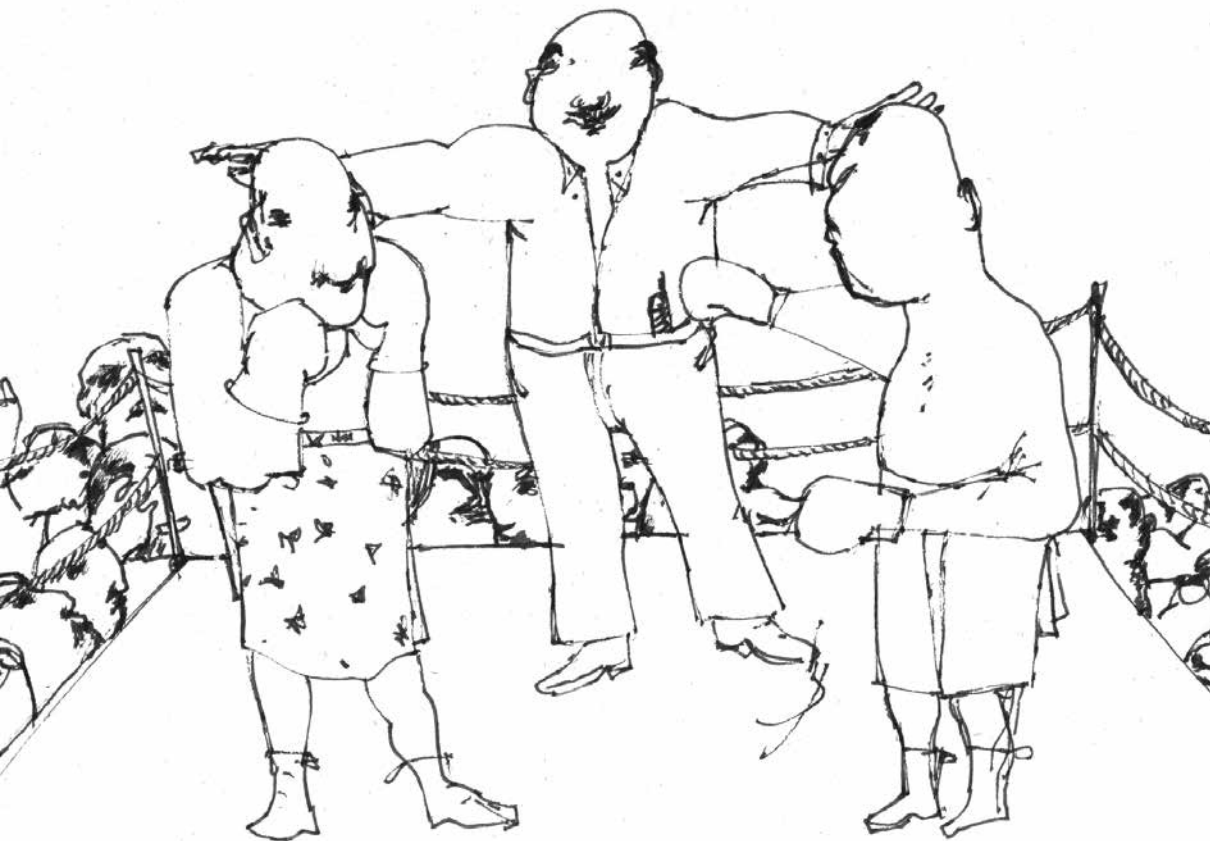
Ez a világ elevenedik meg az *Örök utca* fejezeteiben: ott, ahol rettenetes múlt és bűn nyomasztja a lelkeket (*Villa Nirvana*), ahol az élet „húsz év delírium, tíz év vegetálás” (*Szilárd papa*), ahol a „hős” hazamegy Balkányba, s az anyjával, kiülve a kapu elé a padra, osztályozzák a falu lakóit: „munkanélküli, munkanélküli, alkoholista, munkanélküli, alkoholista, alkoholista, alkoholista, alkoholista, munkanélküli, van munkája, de alkoholista, közmunkás, közmunkás, közmunkás, munkanélküli alkoholista, alkoholista, az asszony dolgozik...”, s ahol a kocsmá neve Kánaán (*Mágus*), ahol a testéből élő, eltűnt leányról azt rebesgették, hogy elvágta a torkát (*Lillácska, avagy egy karrier ívelése*), ahol Capári „gyerekkorában sokat éhezett. Az apját szétépte egy ruszki bomba az udvaron. Három utcából szedték össze a darabjait. Az anyjuk nevelte föl. Tizennégy gyerek volt, ő a legkisebb (...) Nem tanult meg soha rendesen magyarul” (*Szalona*), ahol a nyugati „karrier” a londoni vagy a bajor-alpokbeli feketemosogató mélyén kezdődik (*Szilárd papa, Termik*), ahol – s ez Csenger legerősebb mondata – „ennek a Kelet-Európának soha nem lesz vége” (*Mágus*).

Érdemes szólni a novellák megszerkesztettségéről. Csenger Levente leggyakrabban egyes szám harmadik személyű narrátort alkalmaz (*Villa Nirvana, Csörögéánk, Szilárd*

papa, Aki jön az Úr nevében, Termik, Szalona, Fény, Zabfosztók), olykor azonban teret ad az „önelbeszélésnek” is (*Köpésnyire a múlttól, Mágus, Folyami emberek*). Az alapvetően realista történetmesélő hang a művek egy részében ironikus színezetet kap. Amíg az egyes szám első személyűség az olvasót közel engedi a szereplőkhöz, addig az ironiával átitatott narráció az elbeszélőnek az ábrázoltakkal szembeni fölényét, illetve a láttatott események és cselekedetek fölötti sajátos ítélkezését közvetíti. Ez a gesztus némely írásban az abszurd és a groteszk határát súrolja. Hiszen abszurd a Köpésnyire a múlttól alapötlete éppúgy, mint az *Üzbég mazsoláé*, ugyanakkor groteszk anekdotikusság uralja (keserű mosolyok közepette) a Mágus vagy a Zabfosztók történetét. Az említett szemlélet és hangnem izgalmasan elegyedik a meseiséggel a *Repülj madár, repülj...* lapjain.

A kötet két legjobb darabja a repülőgép-műszerésznek tanult Ferenc kálváriáját megrajzoló *Termik*, valamint a Pottyondról származó, majd a sztálini légereket megjáró, s Erdélybe visszatérő Bors Lajos hosszú életét bemutató *Repülj madár, repülj...* A kilencven évet élt Bors Lajos a pottyondiak emlékezetében úgy maradt meg, hogy „volt egy sokat megélt ember, akinek a kedvét sosem tudták elvenni. Ott nyugszanak Márikával a menasági temetőben, a sírjukra gyakran leszáll egy madár”. A cím népdalt idéz: „Repülj madár, repülj, / Menaságra repülj. / Édes galambomnak / Gyenge vállára ülj.” A befogadó számára izgalmas kutatást jelent, hogy megtudja: hol a menasági temető. A novella eleje és a dal segít: a Csíkszeredától tizenhárom kilométerre található Csíkmenaság Hargita megye kicsiny falva; nincs túl messze Székelyudvarhelytől, Csender szülővárosától.

A könyv másik filológiai nyomozása az *Aki az Úr nevében jön* című novellához kapcsolódik. A mű végén az új nyájat kereső lelkész, Geréb tiszteletes „mondani kezdte félhangosan magának: »En itt hagyom ezt a szegény határt, / Isten megáldjon, hajnalos falucska. / Szálljon áldás a vén parókiára, / s akiből ittam, rád is, régi kút; / kinek e földet itt kell hagyni máma, / sirassátok meg a bolond fiút«”. Az idézet Jékely Zoltán 1936-ban született *Kalotaszegi elégiájából* való. Így fonódik össze Csender prózájában múlt és jelen, líra és epika, hogy olykor oldja az összeomlott életek, a „vége van már itt mindennek” (*Folyami emberek*) fájdalmát és reménytelenségét. Az *Örök utca* „hősei”, Komor Ádám, Lyukas Erzsi, Bors Lajos, Karcika, Semsei Tamás, azaz Juszuf, Geréb tiszteletes, Capári, Laci, Evelin és Janka néni, Laci és Annuska, Szamosi, Piroska és Zolti immár örökre ott keringenek Vásárosnamény, Balkány, Pottyond kietlen terein, piros útjain, lepusztult kocsmáiban, hogy hírt hozzanak az élet peremére szorultak reménytelen valóságáról.

SZERZŐINK

AYHAN GÖKHAN (Bp., 1986): költő, újságíró. Legutóbbi kötete: *János és János* (2013).

BALASKÓ ÁKOS (Dombóvár, 1984): költő. Legutóbbi kötete: *Tejsav* (2018).

BALÁZS IMRE JÓZSEF (Székelyudvarhely, 1976): költő, kritikus, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Ezeregy mondat. Kritikák a kortárs irodalomról* (2017).

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Egykor Szolnokon élt, most Budapesten. Legutóbbi regénye: *Kádár hét napja* (2018).

CSENDER LEVENTE (Székelyudvarhely, 1977): író. Legutóbbi kötete: *Örök utca* (2017).

CSIKÓS ATTILA (Szombathely, 1969): író, dramaturg. Legutóbbi kötete: *Vidámpark* (2018).

DÉRCZY PÉTER (Bp., 1951): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Esszé Orbán Ottó költészetéről* (2016).

DEZSŐ MÁRTON (Zalaegerszeg, 1983): költő. Budapesten él.

FEKETE ANNA (Komárom [Szlovákia], 1988): költő. Kötete: *Oda-vissza* (2015).

FERDINANDY GYÖRGY (Bp., 1935): író, kritikus. Legutóbbi könyve: *Fájó holnapok* (2018).

HAKLIK NORBERT (Ózd, 1976): író. Legutóbbi kötete: *Tom Hanks a vizek felett* (2017).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Az öregté felé* (2017).

HORVÁTH EVE (Nagykanizsa, 1984): költő, Budapesten él.

HORVÁTH VERONIKA (Győr, 1990): költő. Kötete: *Minden átjárható* (2017).

HÖRCHER ESZTER (Budapest, 1984): recenziista, kritikus.

JÁSZBERÉNYI SÁNDOR (Sopron, 1980): író, költő, újságíró. Legutóbbi kötete: *A lélek legszebb éjszakája* (2016).

JÓNÁS TAMÁS (Ózd, 1973): költő, író. Legutóbbi verseskötete: *Törzs* (2016).

KARÁDI ZSOLT (Miskolc, 1956): kritikus, főiskolai tanár. Legutóbbi könyve: *Az erdélyi Helikon vonzásában* (2017).

KARAP ZOLTÁN (Kunhegyes, 1984): író, esztéta, zenész.

KÖRÖSSI P. JÓZSEF (Nagyvárad, 1953): költő, szerkesztő, kritikus. Legutóbbi könyve: *A magyar kártya – Beszélgetés Markó Bélával* (2013).

KÖTTER TAMÁS (Csorna, 1970): jogász, novellista. Legutóbbi kötete: *Ikea, vasárnap* (2017).

LÓRÁNT JÁNOS DEMETER (Békésszentandrás, 1938): festőművész, grafikus.

MARKÓ BÉLA (Kézdivásárhely, 1951): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Bocsáss meg, Ginsberg* (2018).

MUCHA DORKA (Bp., 1989): író. Budapesten él.

NOVÁK ZSÜLIET (Mezőtúr, 1983): író, újságíró. Kötete: *Disznó vallomások* (2014).

P. NAGY ISTVÁN (Székelykeve, 1961): költő. Szolnokon él, a Varga Katalin Gimnázium tanára. Legutóbbi kötete: *Olvasólámpa* (2003).

PODMANICZKY SZILÁRD (Cegléd, 1963): író, újságíró, a Librarius.hu webmagazin alapító főszerkesztője. Legutóbbi e-könyve: *A boldogság 33 pillanata* (2016).

PUROSZ LEONIDASZ (Szeged, 1996): költő. Első kötete:

A városnak meg kell épülnie (2016).

RÓHRIG ESZTER (Bp., 1954): novellista, irodalomtörténész, fordító, kritikus. Kötete: *Vízhomok* (2018).

S. BÉRES BERNADETT (Jászberény, 1979): irodalomtörténész, kritikus. Jászdózsán él. Tanulmánykötete: *Körtánc – A rondó verstípus a kortárs magyar költészetben* (2015).

SZALKA SÁRA VILLŐ (Bp., 1999): idén érettségizett a Fazekas Mihály Gimnáziumban. Ez az első publikációja.

SZARKA KLÁRA (Bp., 1955): újságíró, kritikus, fotográfiai szakíró. Legutóbbi könyve: *Előhívott emlékeim*, Chochol Károly (2015).

SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL (Szolnok, 1978): szerkesztő, újságíró, grafikus.

SZÉCSI NOÉMI (Szentes, 1976): író. Legutóbbi könyve: *Egyformák vagytok* (2017).

SZEPES ERIKA (Bp., 1946): klasszika-filológus, irodalomtörténész, műfordító. Legutóbbi kötete: *Jelentés az Ördöggyőlőből* (2017).

TÓTH KRISZTINA (Bp., 1967): író, költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Párducminta* (2017).

ZÁVADA PÉTER (Bp., 1982): költő, zenész. Legutóbbi kötete: *Roncs szélárnyékban* (2017).

HAJÓTÖRÖTTEK, OLAJ, VÁSZON, 35x50 CM

AZ ESŐ MEGJELÉNÉSÉT
TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

ABA-NOVÁK AGÓRA
KULTURÁLIS KÖZPONT
SZOLNOK

500 FT

